TC

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI

(İNGİLİZ DİLİ VE EDEBİYATI)

ANABİLİM DALI

LOOKING BACKWARD 2000-1887, NEWS FROM NOWHERE VE *A MODERN UTOPIA* ADLI ESERLER ÜZERİNE MARKSİST BİR ELEŞTİRİ

Yüksek Lisans Tezi

Meltem BEKİRCAN

ANKARA-2010

TC

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI

(İNGİLİZ DİLİ VE EDEBİYATI)

ANABİLİM DALI

LOOKING BACKWARD 2000-1887, NEWS FROM NOWHERE VE *A MODERN UTOPIA* ADLI ESERLER ÜZERİNE MARKSİST BİR ELEŞTİRİ

Yüksek Lisans Tezi

Meltem BEKİRCAN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Sema EGE

ANKARA-2010

TC

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI

(İNGİLİZ DİLİ VE EDEBİYATI)

ANABİLİM DALI

LOOKING BACKWARD 2000-1887, NEWS FROM NOWHERE VE *A MODERN UTOPIA* ADLI ESERLER ÜZERİNE MARKSİST BİR ELEŞTİRİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Sema Ege

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
…….	……
…….	……
…….	……...

Tez Sınavı Tarihi ……

TEŞEKKÜR

Tezin hazırlanma aşamasında akademik yardımları ve rehberliği ile yol gösteren tez danışmanım Prof. Dr. Sema Ege'ye saygılarımla teşekkür ederim. Tez jürimdeki değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Evrim Doğan ve Yrd. Doç. Dr. Nazan Tutaş'a, lisans dönemim boyunca güçlü donanımlarıyla beni bu günlere getiren Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü hocalarıma, yüksek lisans dönemim boyunca bilgi, deneyim ve rehberliklerini esirgemeyen Ankara Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü hocalarıma, kaynaklarından yararlandığım ODTÜ ve Bilkent Üniversitesi kütüphanelerine teşekkür ederim.

Fikir ve yorumlarını eksik etmeyen Funda Bilgen'e, teşvikleri ve paylaşımları için Özlem Endes'e, bu süreçte bana her türlü desteği veren eşim Selçuk Bekircan'a, beni bugünlere getiren ailem ve özellikle babaanneme ayrıca teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEŞEKKÜR……...ii

GİRİŞ……...…….1

BİRİNCİ BÖLÜM

Edward Bellamy'nin *Looking Backward 2000-1887* Adlı Romanının Marksist Görüş Işığında İncelenmesi .....….....…….……21

İKİNCİ BÖLÜM

William Morris'in *News From Nowhere* Adlı Romanının Marksist Görüş Işığında İncelenmesi ....……53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Herbert George Wells'in *A Modern Utopia* Adlı Romanının Marksist Görüş Işığında İncelenmesi .....……78

SONUÇ ……..107

ÖZET ……..113

ABSTRACT……115

KAYNAKÇA ..……....117

GİRİŞ

"*Looking Backward 2000-1887*, *News From Nowhere* ve *A Modern Utopia* Adlı Eserler Üzerine Marksist Bir Eleştiri" adlı bu tezin amacı, "ekonomik eşitsizlik" temel kavramı çerçevesinde, adı geçen romanların, hangi noktalarda Marksist görüşle örtüşüp, hangi noktalarda ters düştüklerini incelemektir. Böyle bir incelemeyi daha anlaşılır ve sağlam bir zemine oturtmak adına, Karl Marks'ın kapitalist sistem eleştirisinin yanı sıra, kaçınılmaz varsaydığı gelecek komünist sistemden beklentileri de göz önünde bulundurulacaktır.

Karl Marks insanlık tarihini sınıf savaşımları tarihi olarak nitelendirmiş ve bu savaşımlar esnasında meydana gelen devrimlerin ise, iktidarın, ancak bir kısım azınlıktan bir başka kısım azınlığa geçmesinden ibaret olduğunu ifade etmiştir. Henri Lefebvre, Marks'ın bu yaklaşımına göre tarihi üç ana evreye ve beraberinde kayda değer üç ayrı dünya görüşüne ayırmıştır. İlk evre, ortaçağ dünya görüşü olarak adlandırılan, Tanrı kavramını en üstte tutan, durağan bir hiyerarşik dünya görüşüdür. Bu evre, iktidarın, burjuva sınıfı tarafından feodal beylerin elinden alınmasıyla, yerini bireysel dünya görüşüne bırakır. Bireysel dünya görüşü, bireysel olan ile evrensel olan, bireysel çıkar ile genel çıkar arasında kendiliğinden bir uyum olduğunu iddia eder. Lefebvre'ye göre, son evre ise marksist dünya görüşüdür. Marksizm, hiyerarşinin kaçınılmazlığı, bireyle toplumun çıkarlarının kendiliğinden uyumu iddialarını reddeder. İnsan toplumu çelişkilerle doludur ve doğaya karşı savaş vermektedir. Büyük Sanayi Devrimi de insanın bu mücadelesini kanıtlar nitelikte bir olgudur (Lefebvre, 2007, ss.15,16).

Richard Hamilton'a göre ise, Marks, tarihsel değişim sürecinin, liberal dünya görüşünün ileri sürdüğü gibi, sürekli doğrusal bir yol takip etmediğini; yavaşça üst üste biriken gelişmeler yığını olmadığını düşünmüştür. Hamilton, Marks'ın, tarih boyunca bir dönemi diğerinden ayıran bariz zıtlıklar, devrimsel yeniden oluşumlar görmüş olduğunu iddia eder (Hamilton, 2000, s.39). Tarihsel sürecin, ekonomik kaynaklı iktidar savaşlarına bağlı evrim-devrim kavramlarıyla şekillenmiş olduğu analizi, "çelişki" olgusunun, toplumun, alt yapıdan üst yapıya, tüm oluşum evrelerinde ne ölçüde etken olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Marks'a göre geleceği güzelleştirmenin ve düzeltmenin en iyi yolu, öncelikle bu çelişkileri iyi anlamak, iyi analiz etmektir. Ancak marksist görüşün en önemli özelliklerinden biri de yalnızca çağı analiz etmekle kalmayıp, elde edilen bu analize dayalı geleceğe dair çözümler ve sonuçlar sunmaktır. Marks'ın *Theses On Feuerbach* (*Feuerbach Üzerine Tezler*) adlı çalışmasındaki "Düşünürler yalnızca çeşitli şekillerde dünyayı yorumlamışlardır; ancak asıl mesele onu değiştirmektir." sözleri Marks'ın bu iddiasını gözler önüne sermektedir (Marks, 1969, ss.13-15)[1]. İşte bu nedenden dolayıdır ki marksist dünya görüşü, *scientific socialism* (bilimsel sosyalizm) olarak da adlandırılmaktadır ve bu tezdeki ütopya incelemelerinde yalnızca kapitalist koşulları değil, devrim ve sonrası koşulları değerlendirmekte de rehber olacak niteliktedir.

İncelenecek romanlardaki toplumsal koşulları iyi anlayabilmek açısından öncelikle Marks'ın kapitalist toplum analizinden bahsetmek faydalı olacaktır. Marks'ın bahsi geçen sınıf savaşımları teorisi, *historical materialism* (tarihsel

[1] Bu çalışmadaki tüm alıntılar orijinal metinden tarafımca çevrilmiştir.

materyalizm) olarak adlandırılmakta ve bu teori toplumun tarihsel evrimini ekonominin, dolayısıyla da üretim koşullarının şekillendirdiğini öne sürmektedir. Diğer tüm hukukî ve siyasî kurumlar, bu koşulların üzerinde yükselir. Örneğin, Sanayi Devrimi öncesi toplumlarda üretim küçük çaplı atölyelerin elinde iken, devrimin ardından kolektif bir hal almış ve üretim araçlarının özel mülk olması, toplumu gitgide iki zıt sınıfa bölmüştür: burjuva ve proletarya (işçi sınıfı).

Üretim araçlarını edinen sermayedar, bir anlamda işçiyi kendine üretim ortağı almıştır. Onun kuvvetini satın alarak emeğe "ücret" biçmiştir. Ancak Deschamps'ın da belirttiği gibi, "işçinin, mahsul üzerinde hiçbir hakkı yoktur. Yalnız emeğine karşılık bir ücret alır" (Deschamps, 1977, s.4). Cohen'ın Marksizm yorumuna göre de, kapitalist düzende, üretim sistemi ile özel mülkiyet sistemi arasında uyumsuzluk vardır. İşçilerin, kapitalistler tarafından sömürülmesinin, yani sermayedarın, işçinin ürettiğine karşılıksız el koymasının sebebi, işçilerin fiziksel üretim araçlarına erişememesi ve bu yüzden iş güçlerini kapitalistlere satmak zorunda kalmalarıdır (Cohen, 1995, s.119). Asırlar boyunca ürettiğine erişebilme düzeniyle işleyen toplumsal sistem, Sanayi Devrimi'nin ardından, başkası için üretim yapan, ihtiyaç karşılamak için değil, sermayedarın kâr etmesi için işleyen bir düzene dönüşmüştür. Marks'a göre, kapitalist sistemi bu günkü üretim gücüne kavuşturan da "kâr" hedefi güdüyor olmasıdır.

Marks, burjuvanın sermayesini arttırmak için meydana getirdiği bu kâr etme sisteminin temeline *surplus value* (artık değer) kavramını yerleştirmiştir. Artık değer, işçilerin emek harcayarak ürettikleri şeylerin toplam değeri ile işçilere ödenen ücret arasındaki fark, yani işçilerin harcadıkları emeğin karşılığı ödenmeyen kısmıdır. İşçi

sınıfının açıkça sömürülmesine olanak sağlayan bir düzen olarak kapitalizm, kendi varlığını aslında "artık değer" kavramının varlığına borçludur. Çünkü üst sınıf, işçi emeğini değerinin altında ücretlendirmekte ve işçinin hak ettiği gerçek değerle kendisine ödenen ücret arasındaki fark sermayedara kâr olarak dönmekte, dolayısıyla da sermayeyi gitgide büyütmektedir. İşçi ve işveren arasındaki bu adaletsiz ortaklaşalıkta işçiye verilen hisse (ücret) ne kadar azsa, artık değerin getirdiği kâr da o derece artmaktadır. Çünkü Ralph Miliband'ın belirttiği gibi, sınıf egemenliği, sadece bir "gerçek" olmakla kalmayıp, kendi devamlılığını garanti altında tutarak sürüp giden bir "süreç"tir. Bu süreçte, egemen sınıf ya da sınıflarca, egemenliklerini elde etme, güçlendirme, geliştirme ya da savunma konusunda süregelen bir çaba hâkimdir (Miliband, 1977, s.18). İşte bu işleyişle, kapitalist sistemde, üst sınıf, üretim aşamasında emek harcamaksızın diğerlerinin emeğini sömürerek yaşamaktadır.

İşçi sınıfı, tüm entelektüel üretkenliğini sonlandırmış, düşünmek yerine, burjuva sınıfının kendi bireysel çıkarlarına yönelik oluşturulmuş düşünceleriyle yaşamaktadır. Çünkü kapitalist çalışma koşullarında, işçinin öncelikli derdi, biyolojik ihtiyaçlarını karşılamak ve bir şekilde "hayatta kalabilmek"tir. "Her dönemin egemen düşünceleri hep o dönemin egemen sınıfının düşünceleri olmuştur" (Marks, 2005, s.139). Bu yerleştirilmiş egemen düşünceler ise üst sınıfın, birebir emek harcamadan, işçinin emeğini sömürerek, bunu olağan göstermesine olanak sağlamaktaydı. Deschamps'a göre, üretim alt yapısı, tüm diğer toplumsal üst yapıların oluşumunu bu yolla şekillendirmekteydi ve Marks'ın "yabancılaşma" olarak adlandırdığı kavramın çıkış noktası da burasıydı (Deschamps,1977, s.6).

Bu sistematik sömürü düzeninde, nasıl ki işçinin emeğine biçilen değer, o emeğin gerçek değerini yansıtmıyorsa, kapitalist sistemde bir malın değeri de, o mal için harcanan emek zamanına göre değil, tamamen kapitalizmin ürünü sanal ve yanıltıcı kavramlar olan arz ve talebe göre belirlenmektedir. İşte bu iki kavram, Marks'a göre, kapitalist sistemin yavaşça yaklaşmakta olan sonunu işaret eden "ekonomik bunalımlar"ın yaratıcılarıdır. Arz miktarının talebi aştığı noktalarda meydana gelen ekonomik krizler, yine emeğinin karşılığını alamayan ve toplumun büyük çoğunluğunu oluşturan işçi kitlesinin satın alma kabiliyetinin, ürün arzına yetişememesinden kaynaklanmaktadır.

İşte burada, burjuvazinin kendi yarattığı söylemle yine kendi çıkarları için ters düştüğü nokta olan "milliyetçilik" kavramı ortaya çıkmaktadır. *Komünist Manifesto'*da da açıkça ifade edildiği gibi ekonomik buhranlar sonucu, sınırları aşarak, pazar arayışına giren burjuva sınıfı, milliyetçiliği kendi elleriyle yok etmektedir.

> Halklar arasındaki ulusal karşıtlıklar ve farklılıklar, burjuvazinin gelişmesi ile, ticaret özgürlüğü ile, dünya pazarı ile, üretim tarzındaki ve buna tekabül eden yaşam koşullarındaki eşbiçimlilik ile her geçen gün biraz daha yok oluyor (Marks, 2005, s.138).

Marks'a göre etnik ve dinsel kimlikler de, "milli kimlik" gibi, sadece çıkar amaçlı ortaya konulmuş, insanın elinde olmadan, içine doğduğu toplumun kendisine mal ettiği kavramlardır ve insanın insana düşman olmasını sağlayacak önyargılara sebep olmaktadır.

Din, kendini bulamamış ya da temel gerçekliğini ararken yolunu kaybetmiş insanın kendisinden bağımsız olarak şekillenmiş edinimidir. Din de diğer bütün toplumsal kurumlar gibi toplumun arayış süreçleri doğrultusunda doğmuş, ancak yine diğer kurumlar gibi bireyden ve toplumdan bağımsızlaşıp bir baskı unsuru halini almıştır. Toplum ve devlet,"din"i, yani bölünmüş ve yanıltıcı bir bilinci ortaya koymuştur. Lefebvre'nin de ifade ettiği gibi, Marks, bütün yabancılaşmaların kökünde bulunan bu dini yabancılaşmadan, din kavramının ortadan kaldırılmasıyla kurtulunabileceğine inanmıştır (Lefebvre, 1995, s.7).

Marks'a göre, bireye yabancılaşmış bir başka önemli kurum da "devlet" kurumudur. Lefebvre'e göre ise, Marks, devleti, toplumsal bakımdan gerekli olan fonksiyonlara, iktidarın kullanılması yoluyla olanaklı hale gelen bazı gereksiz eklemeler yapılarak, toplumun üzerinde yükseltilen bir toplumsal yapı olarak görmüştür (Lefebvre, 1995, s.102). Kamu hayatı ve özel hayat, yani, vatandaşlık ve bireysellik olarak ayrılan toplumsal yapı, kapitalist devlet anlayışının temellerini oluşturmakla birlikle; bu siyasal yabancılaşma Marks'ın da şiddetle eleştirdiği devletin iktidarın çıkarlarını koruyan bir silah vazifesi görmesi sonucunu doğurur. Böylece yasama organında, yine bu organın işlevinden sorumlu bireyler, kendi çıkarlarını gözeterek oluşturdukları yasaları ortaya koyacaklardır. Demokratik varsayılan uygulamalar bile, bu organın işleyiş şeklini değiştirmeyecektir. Temsili kurumların da bireysel çıkarlar yönünde, bürokratların ve ayrıcalıklı kesimin sömürüsüne açık hale gelmeleri kaçınılmazdır. Richard Nordahl'a göre, Marks, insanın kontrolü dışında, devlet kurumlarınca, kendisinin müdahalesi olmaksızın yönetilmesini doğasına aykırı bulmuştur, bu yüzden, "Marks için, problem, insanın

köle gibi yaşantısının nasıl sonlandırılacağı ve gerçek bir toplumun nasıl yaratılacağıdır" (Nordahl, 1987, ss.755-783).

Sınıfsal çıkarlara dayalı ve kendinden kopuk kurumlar tarafından yönetilen birey de, varlığını ve refahını garanti altına alabilmek adına, kaçınılmaz olarak sisteme uyum sağlamaktadır. Bu uyum, Marks'ın da şiddetle eleştirdiği, toplumdan kopuk, toplumun refahını hiçe sayan, yalnızca kendisi odaklı yaşam biçimleri yaratmaktadır. Sanayi Devrimi'nin yarattığı acımasız kapitalist toplumda, insanlar birbirlerine sistem çarkları muamelesi göstermektedir. Kişi, bir diğerine, materyalist çıkarlarla yaklaşmakta, karşısındaki kişiye amaç değil araç gibi davranmakta, aynı zamanda kendini de bu işleyiş içinde bir araç, bir çark durumuna düşürmektedir. Nordahl'a göre, insanların, "bireysel kişilikler"inin yanı sıra, toplumsal yapının etkisiyle meydana gelen "toplumsal kişilik" leri de vardır. Burjuva toplumunda, bireysel kişilikle öne çıkan bireysel farklılıkların yanı sıra var olan toplumsal kişilik, kendini bencillikle dışa vurur (Nordahl, 1987, ss.755-783).

Bu bireysel çıkar ve bencillik kavramlarının en net dışa vurumu "özel mülkiyet" kavramında kendini gösterir. Yine Nordahl'a göre, Marks, özel mülkiyeti "bireysel özgürlük" olarak gören ve gösteren burjuva sınıfının, kendi özgürlüğünün, toplumun çoğunluğunun özgürlüğünü kısıtlamakta olduğu gerçeğini yadsımakta olduğunu ileri sürmüştür; çünkü "özel mülkiyet, kişinin diğer bireyler üzerinden kendi özgürlüğünü değil, aslında özgürlüğünün önüne çekilen bariyeri algılamasını sağlar" (Nordahl, 1987, ss.755-783). Başka bir deyişle, burjuva toplumundaki sözde özgürlük, bir yanılsamadan başka bir şey değildir.

Özel mülkiyet yasalarının da desteğiyle, sermayenin sürekli belli bir grup insanda birikmesi, proletaryanın da sayısının gittikçe artmasına neden olmaktadır. Maurice Meisner'in ifade ettiği gibi, Marksist görüşe göre, bu süreçte, kapitalizm, hüküm sürdüğü her toplumda kendi mezar kazıcılarını meydana getirmektedir. İnsanların dünyayı değiştirmeye yönelik fikir ve arzularını şekillendiren tarihsel koşullardır (Meisner, 1982, s.9). Ancak Laird Addis'e göre, Marks aynı zamanda, bu koşullar oluştuğunda, tarihin akışını değiştirecek olanın yine özgür insan iradesi olduğuna inanmıştır (Addis, 1966, ss.101-117).

İşçinin sömürüsünü uluslararası nitelikte gören Marks, kurtuluşun da işçi sınıfının uluslararası birliğiyle gerçekleşeceğini ileri sürmekte ve bu noktada işçi iradesini harekete davet etmektedir. Şükrü Argın'a göre, Marks'ın proletaryayı kurtuluşun kalbi olarak görürken, kendi felsefesini de kurtuluşun beyni olarak görmesi, teorisinin yazgısını, pratiğin yazgısına bağlama cesareti açısından özgün bir yaklaşımdır (Argın, 2003, s.284).

Artık devrim, başka bir azınlığın iktidarı ele geçirmesi adına gerçekleşmeyecek, sınıf sistemini bitirecek bir çoğunluğun kontrolü ele geçirmesiyle vuku bulacaktır. *The Class Struggles in France* (*Fransa'da Sınıf Savaşımları*)'nda Marks bu devrimi diğerlerinden farklı kılacak özelliklerinin vurgusunu şu şekilde yapar:

> Bu sosyalizm, genel olarak, sınıf farklılıklarının ortadan kaldırılması, sınıf farklılıklarının dayandıkları bütün üretim ilişkilerinin ortadan kaldırılması, bu üretim ilişkilerine uygun düşen bütün toplumsal bağıntıların ortadan kaldırılması, bu toplumsal bağıntılardan doğan bütün düşüncelerin altüst edilmesine varmak üzere, devrimin sürekliliğinin ilânıdır, zorunlu bir geçiş noktası olarak proletaryanın sınıf diktatörlüğüdür (Marks, 1976, s.142).

Marks'a göre, sınıf sisteminin kendiliğinden yok olmasına olanak sağlayacak değişimin temelinde özel mülkiyetin kaldırılması yatmaktadır. Özel mülkiyet, yeni düzende yerini toplumsal mülkiyete bıraktığında, bireyler arasındaki ekonomik eşitsizlikler ortadan kalkacak ve sermayeye dayalı ekonomi son bulacaktır.

Sınıf farklılıklarını, özellikle de sömüren burjuva sınıfıyla, sömürülen işçi sınıfı arasındaki büyük ekonomik dengesizliği yok etmek isteyen Marks, zihinsel ve bedensel emek arasındaki değer farkının da yok olacağını düşünmektedir. Marks'ın ideal toplumunda, bir insanı diğerinden farklı kılabilecek tek şey, kendi arzusuyla seçtiği özel ilgi alanları veya mesleği olabilir. Nordahl'a göre, Marks'ın kalıtsal ve/veya önceden belirli farklılıklara karşı hoşnutsuzluğu, sınıf toplumundaki belli sınıfların bireyleri (kapitalistler ya da toprak ağaları gibi) ve komünist toplum bireyleriyle ilgili karşılaştırmasında güçlü bir şekilde ortaya çıkmaktadır (Nordahl, 1987, ss.755-783).

Marks, köy insanı ve şehir insanı arasındaki farkı da ortadan kaldırmak istemektedir. Şehirlinin tüketiminin artık köylünün üretimine bağımlı hale gelmiş olmasının ve köylünün de diğer işçi sınıfı mensupları gibi emeğinin karşılığını alamamasının temelinde yine sömürü yatmaktadır. Marks, köy ve şehrin, her birinin sahip olduğu nimetlerden tüm insanların eşit ölçüde yararlanabilmesini sağlamak istemektedir. Herkesin temiz hava soluma hakkı olabileceği gibi, herkesin kültürel etkinlikleri takip edebilme fırsatı da olmalıdır.

Bireyler arası ekonomik eşitliğin sağlandığı bir toplumda, kapitalist anlamıyla "devlet" kurumunun da işlevi kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Çünkü Marks, kurumların insanları değil, insanların kurumları kontrol ettiği, bencilce değil

ortaklaşa amaçları olan bir toplumun beklentisi içinde olmuştur. Noedahl'ın da ifade ettiği gibi, insan, doğası gereği kendini ve çevresini kontrol edebilecek nitelikte akıllı ve sosyal bir varlıktır (Nordahl, 1987, ss.755-783).

Marks'a göre, var olan sistemi demokratikleştirmek bir grup insanın bu kölevari yaşam tarzını değiştirmeye asla yetemezdi. Marks'ın çözümü, materyalist çıkarlarıyla sivil toplum ve baskıcı idaresiyle soyut "devlet" kavramı arasındaki uçurumu yok etmekti. Devletin soyut, baskıcı, şekilci dış kalıbı yok olacak, yerini bireylerin katılımı odaklı, düzenli ve demokratik bir toplumsal yapıya bırakacaktı. Bu yeni toplumda herkes birbirinin vekili olacak, her birey işbirliği içinde (kavgasız ve sömürüsüz) topluma faydalı bir vazife görecektir.

Marks, ideal toplumunda, devletin varlığını, toplumsal bir yapı olarak tamamen yok saymadığı gibi, yasayı ve politikayı da tamamen reddetmemektedir. Çünkü yaratılan bu ahenk tablosu, elbette ki tamamen acıdan ve kederden arınmış bir yer olamayacaktır. Zaten Marks'a göre insanın var olduğu yerde böyle kusursuz bir resim yakalamak imkânsızdır. Örneğin, acı verici bir ölüm şekli hangi sistemde yaşanırsa yaşansın önüne geçilemeyecek bir olgudur. Üstelik Nordahl'ın da belirttiği gibi, bireysel farklılıkları ve değişik bakış açılarını kaçınılmaz gören bir düşüncenin, politik uzlaştırıcılık olmadan bir topluluğun varlığını sürdürebileceğini kabul etmesi çelişkili olacaktır (Nordahl, 1987, ss.755-783).

Marks'a göre kralla işçi arasındaki ilişkiyi düzenleyen yasa tabiî ki kralcı olacaktır. Ama artık bu ve benzeri sınıf ayrımları ortadan kalkacağı, eşitliğe dayalı bir düzen yaratılacağı için, yasaların taraf tutmasını gerektirecek tüm durumlar ortadan kalkmış olacaktır. Marks'a göre böyle birçok alandaki adaletsizlik ve

düzensizliğin temel sebebi sınıf ayrımıdır. Sınıf ayrımı ortadan kalkınca, kapitalist düzenin yarattığı tüm sorunlar da kendiliğinden çözüme ulaşmış olacaktır. Toplumsal düzeni sağlayan kurumlarsa, bu ayrımcı kimlikten arındığı sürece topluma faydalı görevlerini yerine getirmeye devam edebileceklerdir.

Bu ekonomik eşitliğe dayalı toplumda, "toplumsal kimlik", yine bireysel farklılıkların varlığını muhafaza etmesi koşuluyla, işbirlikçi insan modeliyle kendini gösterir. Bireysel farklılık var oldukça da bireysel zıtlaşmaların var olması kaçınılmazdır. Örneğin, devletin ödeneğinin nerelere aktarılması gerektiği konusunda farklı bireylerin farklı fikirler öne sürmesi olasıdır. Nordahl'a göre, Marks'ın oldukça soyut "özel ve genelin birliği" söylemi, esasen tam bir ahenk yaratabilme iddiasından yoksundur. Ancak karar alma mekanizması, çoğunluğun oyunu herkesin toplumun yararı adına kendi kararıymış gibi kucaklamasıyla işler:

> Yalnızca gerçek, bireysel insan soyut vatandaşlık kavramını yeniden benimsediği zaman ve bireysel insanoğlu olarak günlük yaşamında belirli işinde ve belirli durumunda bir varlık türü haline geldiğinde, yalnızca insan özgün güçlerini güç olarak algıladığı ve organize ettiği sürece ve sonucunda da toplumsal gücü politik güç olarak kendisinden ayırmadığında, işte ancak o zaman insanlık azat olacaktır(Nordahl, 1987, ss.755-783).

Marks'ın komünist toplumunda, bir anlamda, bencil bireyin yerini toplumcu birey almıştır. Ancak bu bireyin kişisel özelliklerinin yok edildiği, tektipleştiği anlamına gelmemektedir. Bireyler farklı ilgi ve fikirlere sahip olabilmekte ve bu düzeni bozucu bir unsur teşkil etmemektedir. Sınıfsal, ulusal ve etnik birçok ayırıcı faktör ortadan kalkmıştır. İş bölümü kavramı yok olmuş, bireylere birden fazla meslek ve aktivitede kendini ifade edebilme imkânı verilmiştir. Ancak bu farklı ifade

biçimleri asla çelişki içinde değil, aksine ahenk içindedir. Marks, toplumsal ahenkten bahsederken, bireyselliği korumanın en iyi yolunun da birçok alanda kişisel becerilerin geliştirilmesi olduğunu öne sürmektedir. Marks'ın komünist toplumunda bireyler birbirlerini burjuva toplumunda olduğu gibi bencil amaçlarını gerçekleştirme araçları olarak görmezler. Bireysel özellik ve yeteneklerini insanî bir alışveriş içinde birbirlerine sundukları, tamamlayıcı bir toplumsal yapı içinde ahenkle iletişim kurarlar.

Kapitalist toplumun en büyük sorunlarından biri olan "iş gücü" tedariği de yine toplumsal ahenk kavramı çerçevesinde çözülür. Öncelikle, Marks'a göre, üretim ihtiyacı ortadan kaldırılamayacağı için gerekli iş de ortadan tamamen kaldırılamaz. Zorunlu iş yükü tüm bireylere paylaştırılacağı için, belli bir sınıfın tüm toplum adına gereğinden fazla çalışması durumu ortadan kalkacaktır. İnsanlara yaratıcı uğraşlar için daha fazla boş zaman kalacaktır. Yani bireyin bireyselliğini yaşayabilmesi için ortam ve zaman kendiliğinden yaratılacaktır.

Karl Marks'ın kapitalist sistem analizleri, Edward Bellamy ile de, tezin birinci bölümünde inceleneceği gibi, birçok açıdan paralellik göstermektedir. İkisinin de, en önemli çıkış noktası, tüm toplumsal olumsuzlukları, kapitalist düzenin üzerine kurulduğu ekonomik eşitsizlik temeline dayandırmalarıdır. Kapitalizmin yıkıcı etkisine, Avrupa'da bulunduğu sürece çarpıcı bir şekilde şahit olan Bellamy'nin, eğitim gördüğü hukuk alanında kariyerine devam etmemesi de, kendisinin, bu sistemin kurum ve kuruluşlarına olan güvensizliğini ve hoşnutsuzluğunu kanıtlar niteliktedir. İnsanlığın, kardeşçe bağlarını koparıp, birbirine zulmedişini hayretle

görmüş ve *Looking Backward*'da hem Amerikan halkının sessiz haykırışını dile getirmiş, hem de aynı halka bir umut ışığı sunmuştur.

Amerikalı yazar Edward Bellamy, bireylerin zihninde kendinden var olan bir "birliktelik" ve "bağlılık" eğilimi olduğunu ve bu eğilimin de "birlik" kavramının kökenini oluşturduğunu öne sürmektedir. *The Religion of Solidarity* (*Birlik Dini*) adlı eserinde Bellamy, yaşamda bir ikililik kavramı olduğunu iddia eder: biri, bireysel, kişisel, özel yaşam; diğeri ise evrensel yaşamın bir izi olan, sonsuzluğa aç ve tüm varlıkların birliğini öne süren bir yaşamdır (Bellamy, 1955, ss. 3-27). Ancak kapitalist sistemde ekonomik eşitsizliğe dayalı yaratılan atmosfer, insanlığın bu fizik ötesi birlik bilincini hissetmesine mani olmakta ve insanlığı suni bir gruplaşma içerisine sokmaktadır. Bu varsayımdan yola çıkarak, her bireyde var olduğuna inandığı birlik bilinci, sadece uyandırılmaya ve organize edilmeye ihtiyaç duymaktadır. Bellamy'nin *The Religion of Solidarity*'de belirttiği gibi, "fedakârlık küçük benliğin büyük benliğe feda edilmesinden başka bir şey değildir" (Bellamy, 1955, ss.3-27). Bellamy'nin uyandırmaya çalıştığı birlik bilinci de tam olarak bu fedakârlığın gerçekleştirilmesiyle ortaya çıkacaktır.

Looking Backward'da, bireysel değil toplumsal çıkarlara adanmışlık temasıyla sunulan bu birlik ve fedakârlık kavramları Bellamy'nin *nationlism* kavramının temellerini oluşturur. Çünkü Bellamy'nin kurguladığı *industrial army* (sanayi ordusu)'nun da başarısının temelinde mensuplarının sahip olduğu bu adanmışlık duygusu yatmaktadır. Bellamy, askeri düzen, zorunlu çalışma ve ekonomik eşitlik gibi Amerikan değerlerine aykırı kavramları bu temel üzerinden teknoloji ve sınıfsal uzlaşma gibi Amerikan değerlerine uygun kavramlarla

süsleyerek okuyucuya sunmuştur. Edebi bir fantezi olarak yola çıktığı romanı da, bir *nationalism* el kitabı haline gelmiş ve ülke çapında kurulan *nationalist clubs* (nationalist kulüpler) ile de etkisini ve söylemini ülke çapında geniş kitlelere yaymıştır. Bellamy, *Progress of Nationalism in the United States (Amerika'da Ulusçuluğun Gelişimi)* adlı eserinde de adil topluma giden yolda *nationalism* kavramının rolüne şu şekilde vurgu yapmıştır:

> *Nationlism,* demokratik hükümetlerin, herkesin eşit faydası için herkesin eşit söz hakkı ilkesine inananların doktrinidir, ki gelişmiş ülkelerde çoktan siyasi organizasyonun yasası olarak kabul edilen bu ilke, ekonomik organizasyona da yayılmalıdır. Ulusların tüm sermaye ve işgücü devletleştirilmelidir ve insanlarca, onların seçtiği kişiler tarafından yönetilmelidir; elbette eşit bir sanayi hizmeti esası altında ve herkesin eşit faydası için (Bellamy, 1892, ss.742-752).

İnsanlarda birlik bilincinin oluşması ve süregelen kapitalist tekelleşme, içinde bulunduğu karmaşık ve adaletsiz atmosferden kurtularak, evrimsel bir süreç beraberinde, toplumsal uzlaşmayla yerini eşitlikçi ve "kontrollü" bir sisteme bırakacaktır. Bu "kontrol" kavramının yararları, Bellamy'nin sözde ütopyasında her ne kadar tartışılabilir olsa da, Bellamy'e göre, insanlığın kapitalizmin adaletsiz neticelerinden kurtuluşunun temel yoludur. Ona göre, öncelikli hedef üretim, dağıtım ve eğitimi devletleştirmek olmalıdır. Gittikçe daha az elde toplanan sermaye ve kapitalist tekelleşme, üst sınıf da dahil, bütün sınıfların uzlaşısıyla, devlet eline geçecektir.

Bellamy'nin idealize ettiği toplum düzeninde, devlet kavramı bir makine gibi işleyecek ve en sıradan işçisinden devlet başkanına kadar tüm bireyler bu makinenin çarkları olarak görev yapacaklardır. Bu dokunulamaz ve değiştirilemez olarak tasvir

edilen devlet düzeni, Bellamy'e göre, yozlaşmanın önüne geçmenin temel yolu olacaktır.

Bellamy'nin kurguladığı düzen, askeri bir disiplin içinde sunulmaktadır. Bunun temel sebebi, Bellamy'nin çalışma düzenini ve arzusunu askeri bir disiplin ve adanmışlık çerçevesinde organize ediyor olmasına dayanmaktadır. Tıpkı askeri düzenlerde olduğu gibi, ekonomik durumlarına göre değil, emek ve adanmışlıklarına göre sınıflandırılan *industrial army* bireyleri, "vatanseverlik" içgüdüsüyle çalışmaktadırlar.

Bellamy'nin öncelikli olarak Amerikan ulusu üzerine kurguladığı bu ulusçu düzen, ona göre, farz edilen evrimsel süreçte tüm insanlığı kapsayacaktır; başka bir deyişle, ışığı önce Amerikan ulusu yakalayacak ve tüm insanlığa kendisi ışık tutacaktır.

Baptist bir rahibin oğlu olarak, Bellamy hiçbir mezhebe mensup olmamakla birlikte, romanından da anlaşılacağı üzere, dini bir amaç değil, araç olarak görmüştür. Ona göre, din de bilim gibi insanlığı mükemmelliğe taşıyabilecek bir olgudur. Bu noktada da, arzu ettiği toplumsal uzlaşmada, dini söylem ve teşviklerin yararına inanmış ve kurguladığı düzenin devamında da, din adamlarının düzeni destekler söylemlerine büyük önem vermiştir.

William Morris'in toplumsal görüşleri Bellamy'ninkilerle ciddi ölçüde ters düşmektedir. Jonathan Auerbach'a göre, Morris'in, Bellamy'nin ütopyasını yermesinin temel sebebi, Bellamy'nin, "iş"i, "zorunlu bir ödev" veya "yük" olarak görüyor olması ve bu "yük" ü azaltmak adına bazı işlerin çekiciliğini arttırmak adına

çeşitli öneriler sunuyor olmasıdır: ağır işlerin çalışma saatlerinin daha kısa tutulması gibi (Auerbach, 1994, ss.24-47). *News From Nowhere*'de kurguladığı düzenle Karl Marks'ın görüşleriyle birçok noktada örtüşen Morris'e göre, çalışmak ve üretmek insanın doğasında var olan ve ona mutluluk veren kavramlardır. Yalnız,"iş"in mutluluk verir duruma gelmesi kapitalist sistemdeki çalışma koşullarının ortadan kaldırılmasından geçmektedir.

Morris'e göre, çalışmaktan zevk almanın önemli şartlarından biri, dinlenme umududur. Kişi, kendine ve çevresine yeterli zamanı ayırabileceği ve dinlenebileceği bir süreye sahip olursa üretkenliği ve mutluluğu artar. Bu mutluluğun elde edilmesindeki bir diğer şart ise, netice ve verim alma umududur. Bu, kapitalist sistemdeki yabancılaşma öğesini ortadan kaldırabilmenin tek yoludur. Çalışan, başka bir deyişle üretici, ürettiği ürünün bütüne hâkim olma hakkına ve mutluluğuna sahip olur. Çalışılan çevrenin insana huzur ve zevk verir nitelikte olması gerekliliği ise Morris'in öne sürdüğü bir başka şarttır. Kapitalist sistem fabrikalarının kasvetli ve zorlu çalışma koşullarının yerini, el becerisi ve sanat odaklı ferah atölyeler almalıdır. Çalışan için sağlanması gereken asgari yaşam koşulları ise, Morris'e göre, "öncelikle onurlu ve uygun bir iş, daha sonra sağlıklı ve güzel barınma olanakları, son olarak da zihin ve beden dinlencesi için yeterli boş vakittir" (http://www.marxists.org/archive/morris/ works/1884/as/as.htm).

Karl Marks gibi, işçi sınıfının örgütlenmesine ve zorunlu olarak gerçekleştireceği kanlı devrime inanan Morris, insanın kapitalist sistemde koptuğu ve hükmettiği doğaya, bu devrimin ardından geri döneceğine inanmaktadır. Doğanın bir parçası olarak insanoğlu, ürettiğini tüketeceği, ticari kaygılardan uzak, ilkel yaşam

düzenine geri dönecektir. Bunun gerçekleşmesi de iş bölümüne yol açan makineleşmenin terk edilmesinden geçmektedir.

Bellamy, Wells ve Marks gibi, yaşadıkları dönemin karmaşasını ve kederini ekonomik eşitsizlik temeline oturtan Morris, tıpkı Marks gibi bu sorunların mevcut sisteme uygulanan iyileştirmelerle çözülemeyeceğine inanmıştır. Bunun temel sebebi, "hükümet yoldaşımız değil, efendimizdir" görüşüne sahip olmasından kaynaklanmaktadır (Morris, 1884, ss.2-3). Sermayenin kollayıcısı devlet anlayışı son bulmalı ve bireyin dahil olduğu, sadeleştirilmiş bir devlet kavramı var olmalıdır.

Brian Murray'a göre, Wells, Morris'in, insan memnuniyetinin, acelesiz gerçekleştirilen elsanatlarına dayalı olduğu fikrini kabul etmese de, Morris'in, kazanç ve daha fazlasına sahip olma arzusu ve ardı sıra gelen kazanma yarışının insanlığın temel itici gücü olduğu fikrine olan düşmanlığını sonuna kadar paylaşmaktadır (Murray, 1990, s.29).

Csaba Toth'a göre de, Bellamy ve Wells arasında ise ilgi çekici bir paralellik vardır. İki ütopya yazarı da, insanlığın geleceğinin bilim adamları ve uygulamalı bilim tarafından yönetilen teknolojik olarak gelişmiş bir toplum (scientocracy) ile şekilleneceğini öne sürmüştür (Toth, 1993, ss.649-658). Wells'e göre insanlık hâlâ oluşum aşamasındadır ve kendini tamamlayamamıştır. Bunun en büyük göstergesi de meydana gelen teknolojik ve ekonomik değişikliklerin toplumların yaşam tarzında meydana getirmekte olduğu büyük değişimlerdir. Tüm bu gelişmeler son bulmadığına göre de, toplumsal yaşamı gelecekte de büyük değişimler beklemektedir.

Bahsi geçen değişimler, bilimsel bir eğitim almış olan Wells'e göre iki zıt yönlü olabilir. Darwin'in Evrim Teorisi'ni asla gelişim fikriyle karıştırmayan Wells, gelişim fikrini, akıl ve mantığın değerli olduğu ve sürekli olarak daha düzenliye doğru bir ilerlemeye dayandırmaktadır. Yani, evrim gerçeği, rastgele şekliyle doğaya bırakılırsa, toplumsal yaşama düzen ve disiplin hâkim bir sistem yerleştirilmezse, kapitalizmin karmaşık, bırakınız-yapsıncı (laissez-faire) yaklaşımı insanlığı anti-ütopyaya götürecek bir gidiş içerisinde olacaktır. Örneğin, *The Time Machine*'deki (*Zaman Makinesi*) gelecekten insan manzaraları da bir evrim sonucudur, ancak buna gelişim demek olanaksızdır. Fakat Wells, bu olumsuz örneğin yanında, *A Modern Utopia*'da, herkesin rahatlıkla evlenememesi ve çocuk sahibi olamaması konusunda koyduğu yasalarla, düzen ve disiplinin bir ütopya yaratabileceğini göstermeye çalışmıştır. Örneğin, toplumun da sorumlu olacağı bir çocuğu dünyaya getirmek için, kişinin borç ödeme gücünün ve bağımsızlığının olması gerekmektedir. Ayrıca belli bir yaşın üstünde olmak, fiziksel yeterliliğe sahip olmak, bulaşıcı hastalığı olmamak ve cezasını çekmemiş olduğu bir suça sahip olmamak da aranan diğer şartlardır.

Bilim ve akılcılık odaklı bir sistem arzu eden Wells'in, dünyanın düzene girmesi adına demokratik yöntemlere güvenmeyişi, George Orwell'in, kendisini, Hitler'e benzetmesine sebep olmuştur. Orwell'e göre, Wells, modern dünyayı anlamak için fazla mantıklıdır (Orwell, 1941, ss.139-145). John Huntington'a göre ise, Wells, insan doğasının mantıkla dengelenmesini ve toplumun gelişiminde bilimin rehber, teknolojinin araç olması gerektiğini savunmuştur. İlkellikle eşdeğer olan bilinçaltı, büyük evrimini geçirmiş medeniyette bastırılmalı ve dizginlenmelidir (Huntington, 1982, ss.16-17).

Oğlu Anthony West'in de, *H G Wells* adlı biyografide belirttiği üzere, Wells'e göre, bu karmaşık gidişi düzenleyecek olan, bilimin ışığıyla aydınlanan, seçkin ve akıllı bireyler olacaktır. Bu düzene ulaşmak için kat edilecek yolun haritası da Wells tarafından çıkarılmıştır. Ucuz kâğıt ve matbaa, sanayileşmeyle gelen boş zaman ve refahla, evrensel eğitimi olanaklı kılacaktır. Eğitimli bir toplum, diğer toplumlarla akılcı ilişkiler kurabilecektir. Gelişmiş iletişim ağı, bu eğitimli toplumların bağlantılarını iyice kuvvetlendirip, bir dünya toplumu meydana getirebilecektir. Böylece tüm insanlar arasında bir bağ oluşacaktır. Toplumlar artık yaratıcı potansiyellerini yıkıcı savaşlarda boşa harcamak yerine, farklılıklarını uzlaşmayla aşmaya başlayabileceklerdir. Irk, bölge ve milli sürtüşmelerin olmadığı bir dünya düzeni böylece kurulabilecektir (West, 1976, s.17).

Marks'ın toplumsal analizlerini de zekice olmamakla suçlayan Wells, proletarya organizasyonu ile kurtuluşa ulaşılacağı fikrini küçümsemiş ve aydın bir kesimin dünya çapında organize olup, gerekli militan devrimi yapmaları gerektiğine inanmıştır (Wells, 2006, s.8). Bilim odaklı oluşacak, beyin gücüne, akla ,nancı yüksek yeni bir aydın sınıfın gerçekleştireceğine inandığı bu devrimin ardından gelecek olan düzende de yine bu aydın sınıfın "iyi niyetli" yönetimi devam edecek ve bilimin önderliğinde insanlığı durmaksızın bir gelişmeye yönlendireceklerdir. Birinci Dünya Savaşı'nı da bu uğurda, dünya çapında barışı getirecek bir savaş olarak değerlendiren Wells, the League of Nations'ın da (Milletler Birliği) planlayıcılarından biri olarak, aslında kendini de bu aydın sınıfın bir üyesi olarak kabul ettiğini göstermiştir.

Bu tezde, Marks'ın kapitalist düzen analizinin yanı sıra, yazarların politik bakış açıları da, ütopik eserleri değerlendirme ve Marksizm ile karşılaştırma aşamasında, göz önünde bulundurulacaktır. Evan Watkins'e göre toplumsal içerik edebiyatın dışında değil içinde de var olan bir kavramdır. Eleştirel yaklaşım edebi eseri diyalektik bir etkiye maruz bırakır ve bu noktada, toplumsal yapı esere gerçek, toplumsal bir gerilimin negatif kutbu olarak algılanan ve böylece netleşen gizli bir içerik olarak dahil olur (Watkins, 1976, ss.933-946).

Tüm toplumsal karmaşa ve sorunları, ekonomik eşitsizlik temelinde değerlendiren üç yazar da bu noktadan yola çıkarak, kaçınılmaz olarak, Marks ile bazı ortak noktalarda buluşur. Ne var ki, üç yazar da bu temel üzerinden birçok açıdan farklı çözümler ve bakış açıları da geliştirmişlerdir. Bu tezin amacı da adı geçen üç yazarın, Marks ile buluştukları ortak noktaların yanı sıra farklı değerlendirmelerini de sunmaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

Edward Bellamy'nin *Looking Backward 2000-1887* Adlı Romanının Marksist Görüş Işığında İncelenmesi

Bu bölümün amacı, Marksist Görüş ile *Looking Backward 2000-1887* (*Geriye Bakış 2000-1887*) adlı eseri karşılaştırmalı olarak incelemektir. Bu incelemede bazı temel kavramlar ele alınarak, Marksizm ve roman arasındaki "farklılıklar" ve "benzerlikler" olarak iki ayrı kısımda sunulacaktır.

Fikirleriyle geniş kitleleri etkileyen Marks ve Bellamy, "eşitlik" temeli üzerine aslında birçok açıdan da farklı toplumsal yapılar inşa etme hayali kurmuşlardır. Tezin bu bölümünde de çeşitli kavramlar altında sunulacak olan görüş benzerlikleri ve farklılıkları bu bakış açısıyla incelenecektir. Birinci kısımda, Edward Bellamy'nin kitabında yansıttığı görüşler ile Marksizme ait görüşler benzerlikleri açısından ele alınacaktır. Bu kısımdaki inceleme, ekonomik eşitlik kavramından yola çıkılarak, beraberinde tartışılması gereken, özel mülkiyet, miras, sömürü, din, toplumsal evrim, sınıf ayrımı, komünist düzen ve kapitalist karmaşa, devlet, işgücü, sınıf sistemi, bireysellik, aile kurumu ve gelişim kavramları ve bu kavramların çerçevesi içerisinde kalan ilişkili konuları da ele alacaktır. İkinci kısımda ise, yazarın sunduğu görüşlerin Marksizmle ters düştüğü noktalar incelenecektir ve bu incelemede de yine toplumsal evrim, din, toplumsal sınıf ve milliyetçilik kavramları, bu kez farklılıkları doğrultusunda ele alınacaktır.

Romanda aristokrat bir ailenin mensubu olarak Julian West karakteri, döneminin zenginleri gibi kendini fakirlerden üstün gören bir bireydir. Boston'da kendisi gibi bir aristokrat olan Edith Bartlett ile evlilik hazırlıkları yapmaktadır.

Ancak yaptırmakta oldukları evleri sürekli tekrarlayan işçi grevleri yüzünden gecikmektedir.

Uykusuzluk problemi olan West, bir gün sık sık yaptığı gibi yeraltındaki özel odasında, Doktor Pilsbury'nin hipnozunun yardımıyla uykuya dalar. Ancak bu kez Pillsbury Boston'ı terk edecektir. West'i uyandırmak üzere eğitilen uşağı Sawyer'da o gece evde çıkan yangında hayatını kaybeder. West'in de yangında öldüğü sanılır, ancak o yer altındaki özel bölmesinde yüzyılı aşkın bir süre uyuyacaktır.

West'i laboratuar inşa etmeye çalışan Dr.Leete bulur ve evine götürür. West uyandıktan sonra, şaşkınlıkla yirminci yüzyıl toplumunun ondokuzuncu yüzyıl toplumundan çok farklı olduğunu keşfeder. Ekonomi artık devlet tekelindedir ve hükümet üretim araçlarını kontrol eder, geliri de bireyler arasında eşit olarak paylaştırır; bunun yolu da her bireye aynı oranda yıllık kredi vermektir. Kitapta kredi olarak adlandırılan şey, paranın ortadan kaldırılmasıyla onun yerine geçen bir alışveriş aracıdır. Her birey yüksekokul düzeyinde eğitim alır ve kırkbeş yaşında emekli olur. Doktor Leete'in rehberliğinde, West yirminci yüzyılın bu kardeşlik temelli toplumu hakkında geniş bilgi edinir. Bu arada, Dr. Leete'in kızı Edith'e aşık olmuştur ve eski nişanlısı Edith Bartlett'in torunu olduğunu öğrendiği bu güzel kızla nişanlanır.

West, kitabın sonunda bir kabus görür ve bu kabusa göre yirminci yüzyıla gidişi sadece bir rüyadan ibarettir. Artık ondokuzuncu yüzyılın eksikliklerini net bir şekilde gören West, Edith Bartlett'e ve ailesine bu konuda bir konuşma yapmaya çalışır. Ancak hepsi West'e sinirlenir ve orayı terk etmesini isterler. Bu kabustan

uyanan West ise yirminci yüzyıla gelişinin bir rüya olmadığını fark edince büyük bir mutluluk yaşar.

Edward Bellamy, *Looking Backward*'da Amerikan demokrasi anlayışına aykırı (Non-American), askeri düzen, zorunlu çalışma ve tam anlamıyla ekonomik eşitlik gibi unsurları, Amerikan halkına sempatik göstermek için teknoloji ve sınıfsal uzlaşma gibi Amerikan unsurlarla birleştirmiştir. Bellamy'e göre, tüm bu özelliklerin Amerikan toplumuna uygulanmasıyla Amerika dünyayı da ileri götürecek niteliklere sahip bir ülke haline gelecektir. Civil War (Sivil Savaş, 1861-1865)'den beri Amerika'nın üstünlüğüne inanmış Bellamy'nin "nationalism" adı altında öncülüğünü yaptığı hareket de bu görüşten yola çıkmaktadır.

Bellamy, Amerikan halkını bir arada tutması gereken manevi bir toplumsal bağdan söz eder. Kapitalist sistem insanları gruplaştırdığı için bireyler bu manevi toplumsal bağın bilincine varamamaktadır. Ancak bu bağ, düzen ve organizasyonla insanları eşitlik kavramı temelinde bir araya getirmede büyük bir rol oynayacaktır. İnsanlarda oluşan bu birlik bilinci, kapitalist tekelleşmeyle beraber evrimsel bir süreçte yeni sistemin temellerini oluşturacaktır.

Bellamy'e göre devletleştirme politikası "eşitlik" ve askeri disipline dayalı bir sistem yaratmak için takip edilmesi gereken tek yoldur. Kapitalist tekelleşme ise, sanayinin sonunda toplumun her kesiminin uzlaşmasıyla devlet eline geçmesi sürecinin kaçınılmaz bir parçasıdır. Üretim, dağıtım ve eğitimin devlet eline geçmesinin ardından da, devlet bireysel ve politik müdahalelerden uzak, makine gibi bir işlev görecektir.

Americanism ve beraberindeki manevi değerleri geleceğin sosyalist toplumunu bir arada tutacak gerekli olgular olarak gören Bellamy, kitabında bu değerleri din adamlarının söylemleriyle de destekleyerek, "din" algısını değiştirmiş ve onu ideal düzene erişme ve sonrasında önemli bir "araç" olarak görmüştür. Topluma hizmet anlayışı ise, *industrial army*'e mensup bireyleri çalışmaya teşvik etmesi noktasında çok önemli bir işleve sahip olacaktır. Çünkü bu orduyu güçlü kılan, çalışanlarının vatanseverlik duygusuyla işlerini yapmalarıdır.

Endüstrileşmenin beraberinde getirdiği ekonomik eşitsizlik ortamında ortaya çıkan ve bu karmaşa içinde Amerikan toplumunda birçok bireyin kendi düşüncelerinin kağıda dökülüşü olarak benimsediği *Looking Backward*, bu büyük etkisini yazıldığı yılın (1887) ekonomik huzursuzluğuna ve ardı ardına meydana gelen büyük grevlere borçludur. Madison'a göre ise, kitapta, Amerikan toplumunun içinde bulunduğu ekonomik karmaşanın temelini kontrolsüz üretim güçlerine dayandıran Bellamy, Marks gibi kapitalizmin kontrolsüz ve adaletsiz gidişatına vurgu yapmış ve çözümün önce "eşitlik" ilkesinin yerleştirilmesinde olduğunu öne sürmüştür.

> Siyasi eşitliğin siyasi zorbalığın çözümü olduğu gibi, ekonomik eşitlik de bir grubun servet yoluyla diğerleri üzerinde uyguladığı ekonomik zorbalığa son vermesinin çözümüdür. Bir ülkenin sanayi sistemi, politik sistemi gibi, insanlar tarafından, insanlar için, insanların hükümeti olmalı. Ekonomik eşitlik, politik eşitliğin temelini oluşturmadıkça, politik eşitlik bir anlam ifade etmez (Madison, 1942, ss.444-466).

Öncelikle, kitaptaki kapitalist sistem analizini net bir şekilde sunmak adına, özel mülkiyetin varlığının ortaya çıkardığı üst sınıf yaşam tarzını incelemek faydalı olacaktır. Bellamy, romanının başlangıcından itibaren kapitalist sistemin yarattığı

yaşam biçimlerini çarpıcı bir biçimde okuyucuya sunmaktadır. Romanın başkahramanı Julian West, ezen sınıfın bir üyesi olarak lüks, bolluk ve aynı zamanda gaflet içinde bir yaşam sürmektedir. Üst sınıfın sistemi kanıksamış duyarsızlığı West'in roman sonundaki on sekizinci yüzyıla dönüş kabusunda daha net bir biçimde anlaşılmaktadır. Artık West de bu umursamazlığa hayret edecek farkındalığa sahiptir.

Üst sınıfa bu bolluğu yaşatırken, alt sınıfı açlıkla içiçe yaşamaya mecbur eden bu sistemin en büyük hatası bünyesinde "özel mülkiyet" kavramını barındırıyor olmasıdır. "Toprak mülkiyetinin kaldırılması ve bütün toprak rantlarının kamu yararına kullanılması… Bütün miras haklarının kaldırılması…" maddeleri *Komünist Manifesto*'nun ve Marksist Görüşün de temelinde yatan çok önemli iki maddedir (Marks, 2005, s.141). Bu konudaki görüşleri Marks ile örtüşen Bellamy de gelecek düzende özel mülkiyet kavramını reddetmekle kalmamış, bireylere ticari aktiviteleri de yasaklayarak "miras" kavramını da anlamsızlaştırmıştır. Alım-satım yapamayan bireyin ihtiyacından fazlasını biriktirmesi veya depolaması kendisine fazladan hiçbir şey kazandırmamaktadır. Dolayısıyla Bellamy'nin ütopyasında sadece ufak tefek kişisel eşyalar dışında kişinin gelirini artıracak nitelikte bir miras kavramı söz konusu değildir.

Buna karşılık, burjuva toplumunun, sömürüyü devamlı kılan en önemli özelliklerinden biri olan miras kavramının on dokuzuncu yüzyıl dünyasındaki "ekonomik eşitsizlik" kavramına nasıl katkıda bulunduğunu West'in şu sözlerinden anlamaktayız. "Ailem ve atalarım aynı şekilde yaşamıştı ve ben, şayet olursa, torunlarımın da böyle rahat bir yaşam süreceğini umuyordum" (*Looking Backward*, s.2).

Bellamy, ondokuzuncu yüzyılda Sosyal Darwinizm'in Amerika'da endüstriye uygulanmasına, yani "endüstriyel kapitalizme" karşıdır. Hızlı sanayileşmeyle beraber Amerikan toplumunda meydana gelen değişiklikler sonucu bir grup insanın elinde toplanan sermaye ve üretim gücü, miras yoluyla nesiller boyu o sınıfın çocukları ve torunlarına aktarılacaktır. Bu üst sınıf mensubu insanlar diğerlerinin hizmetini sömürüp, kendi varlıklarını, mülkiyet yasalarıyla da koruyarak devam ettireceklerdir. Bu babadan oğula geçen sözde bir haktır ve onların nesiller boyu çalışmadan, çalışanı sömürerek yaşayabilmelerine olanak sağlar. Bellamy de kitabında Dr.Leete'in sözleriyle bu gerçeği sürekli vurgulamaktadır:

> Miktar öncesinde böyle büyük değildi. Aslında şimdi, üç kuşağı keyif ve aylaklık içinde yaşatan eski miktardan çok daha büyüktü. Çaba harcamadan faydalanma, yanmadan ısınma gizemi sihir gibi görünüyordu. Fakat, sadece, şimdi yok olan, ancak sizin atalarınız tarafından mükemmelce yürütülen, bazılarının omuzlarındaki iş yükünü diğerlerine kaydırdığı bir kurnazlığın ustaca uygulanışından ibaretti (*Looking Backward*, s.2).

Bellamy de, Marks gibi, bu satırlarıyla, sermayenin bir yandan bir grup insanı tembelliğe sürüklediğini, diğer bir yandan da birçok insanın haddinden fazla çalışmasına ve buna rağmen de emeğinin karşılığını alamamasına sebep olduğunu ifade etmektedir. Kapital sürekli kendini büyütmekte ve işçi sınıfını ezdikçe onların omuzlarında kendisi yükselmektedir.

Bellamy'nin "ütopya"sında, işçi sınıfının emeğinin karşılığını alamadan meydana getirdiği ürünün "artık değer" i sürekli olarak sömürü yoluyla sermayeye geri döner, çünkü işçi emeğinin karşılığını değil, sermaye tarafından onun emeğine biçilen değeri ücret olarak almaktadır. Yani işçi üretmekte ve bu üretimde hiçbir fiziki katkısı olmayan bir başkası, bu emeğin karşılığını çeşitli yollarla- bu devlet, politika ve yasa perdesi altında yapılmakta- onun elinden almaktadır. Romanda ise

bu durum, şu sözlerle vurgulanmaktadır: "…yatırım hisseleri, paraya sahip olan ya da paranın miras kaldığı kişilerin, sanayiyle meşgul olanların ürünü üzerinde el koyabileceği sürekli bir tür vergi miktarı gibiydi" (*Looking Backward*, ss.2,3).

Marks'a göre ücret, kapitalistle işçi arasındaki zorlu savaş sonucunda belirlenir ve bu savaşta işçi baştan kaybetmiştir. Aç kalmamak için sermaye sahibine muhtaç olan işçi eline geçen iş fırsatını hangi koşullarda olursa olsun değerlendirmeye mecburdur. *Looking Backward*'ın yazıldığı yıllarda da, Amerika'da genişleyen işçi sınıfı büyük oranda "çalışan"lardan, yani sadece birileri onları talep ettiğinde çalışabilen kişilerden oluşmaktadır. Üreticiler ürettiklerinin kalitesine göre para kazanırken "çalışan"lar işte harcadıkları zamana göre para kazanmaktadırlar (Norton, 1994, s.536). Bellamy'nin romanında, West'in geldiği dönemin sistemiyle ilgili yorumları da bu görüşü destekler niteliktedir. "Bizim zamanımızda ürünlerin yanı sıra tüm emek ücretlerini de piyasa faiz oranı belirliyordu. İşveren elinden geldiğince az ücret ödüyor, işçi ise ancak verileni alabiliyordu. Ahlaki yönden uygun bir sistem değildi" (*Looking Backward*, s.70).

Bellamy, hizmete değer biçilerek işçinin, hatta doktorundan din adamına, tüm çalışan kesimin metalaştırıldığını ve bunun kapitalist çağın en büyük hatalarından biri olduğunu iddia etmektedir. Romanın başkarakteri West ise iki tarihsel dönemi karşılaştırdığında, "yeniçağın en büyük nimetlerinden birinin emeğe değer biçmemekle ona kazandırılan itibar ve pazar kavramının ortadan kaldırılması" olduğunu ifade eder (*Looking Backward*, ss.127,128).

Kapitalist sistemde "işin iğrençliği arttığı oranda ücret azalmaktadır" (Marks, 2005, s.124) ve bu mantığı da Bellamy romanında Dr. Leete'nin ağzından oldukça

çarpıcı bir şekilde ifade etmiştir. İşçinin ihtiyacını burjuva sınıfı fırsata dönüştürmektedir, böylece "en tehlikeli, ağır ve iğrenç işleri yine en az ücret alan sınıf görmektedir" (*Looking Backward*, s.71). Ancak garson örneği ile Bellamy bize onun ideal düzeninde, zihinsel ve fiziksel emek arasında fark olmadığını gösterdiği gibi, sınıfsız ve ekonomik eşitliğin sağlandığı bir toplumda insanların birbirine hizmet etmekten de rahatsızlık duymayacağını belirtmektedir (*Looking Backward*, s.126).

Marks'ın zihinsel ve fiziksel gücü ücret karşılığı olarak birbirine eşit tutmak gerektiği düşüncesi Bellamy'de de kendini göstermektedir, çünkü kişi hangi meslek grubunda olursa olsun, kaldırılan para kavramının yerine geçen ve kişinin harcaması için kendisine ayrılan yıllık kredi miktarı değişmemektedir. Üstelik burjuva toplumunun zihinsel gelişim ve performans gerektiren işleri üst sınıfa özgü kabul etmesi durumu artık söz konusu değildir. Sanayileşmekte olan Amerika'daki adaletsiz düzenin tersine, fırsat eşitliği artık tüm insanların bu konuda kendi seçimini yapabileceği bir ortam yaratmıştır. Dr. Leete'in, West'in geldiği döneme yönelik yorumları da, Bellamy'nin kapitalist sistemin bu konudaki eksikliklerine yönelik görüşlerini kanıtlar niteliktedir: "döneminizin profesyonel ve bilimsel okulları ayakta kalmak için öğrencilerin müşteri olarak himayesine muhtaçtılar. Üstelik sonradan meslek alanına girmekte olan uygunsuz insanlara da diploma vermek yaygın bir gelenekti" (*Looking Backward*, s.55).

Bellamy'nin sanayileşmekte olan Amerika'da endüstride uygulanan kapitalizmin yarattığı sistem içinde sınıfların yeri ve yaşam tarzlarını özetler nitelikteki benzetmesi dikkat çekicidir. İnsanlığın gidişatını güçlükle yol alan bir arabaya benzetmektedir ve bu arabayı güçlükle çeken sınıf elbette işçi sınıfıdır.

Bellamy'nin açlığı tetikleyici güç olarak görmesi ise insanlığın büyük bir bölümünü oluşturan bu grubun nasıl öncelikli insani ihtiyaçları doğrultusunda hareket eden insanlar durumuna düşürülmüş olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu grup, insani yetilerini bir kenara bırakmış, var olma çabası içinde, başkalarının da yükünü omuzlamak zorunda kalmıştır. Yapılması gereken öncelikli şey, bireylerin özlerinde varolan fizik ötesi insani bağ ve kardeşlikle kendi yarattıkları sistemi düzene sokmasıyken, bu engebeli yolda bir sınıf diğerine yük olmaktadır. Alt sınıf açken, üst sınıfta koltuğunu kaybetme tedirginliği içinde manzaranın keyfini çıkarmaya çalışmaktadır (*Looking Backward,* ss.3,4). Sosyal Darwinizm'in Amerika'daki endüstriyel kapitalizme uygulanmasının sonucu ortaya çıkan resim budur ve yapılması gereken şey hem Marks'ın hem de Bellamy'nin aynı doğrultudaki görüşlerinden çıkarılabileceği gibi, bu yolu "kardeşçe" ve eşit koşullarda yürümek, sanayileşmenin getirilerini tüm toplumla eşit oranda paylaşmak ve toplumsal bir "ahenk" yaratmaktır. Her ne kadar Bellamy bu ahengi *nationalizm* ideali ve beraberindeki askeri düzenle, Marks ise "komünist" bir organizasyonla sunuyor da olsa, her ikisi de bu ahengin yakalanmasının temel noktasını ekonomik eşitliği garantilemeye dayandırmıştır.

Ne var ki, kapitalist sistem sık sık krizlerin meydana geldiği bir sistemdir. Ancak bu krizlerden her zaman olduğu gibi yine işçi sınıfı etkilenir; aldığı ücret azalmakta, azalmasa bile alım değeri düşmektedir. Üstelik bu krizlerden dolayı işinden çıkarılan işçilerin birçoğu karnını doyurmak için suça yönelmekte; bu şekilde de yine devletin işini zorlaştırmaktadır ve onu bu karmaşık yapıyı sürdürmeye mecbur bırakmaktadır. Bellamy'e göre, kapitalist sistem, işte böyle kısır bir döngü içindedir.

Ancak bu krizlerin bir gün tasvir edilen arabayı devirmesi çok olasıdır ve Marks'a göre arabayı devirecek olan onu çekenlerin kendisidir. Marks'ın analiz ettiği evrimsel sürecin neticesinde işçi sınıfı, bir gün dönüp arkalarına baktıklarında çektikleri sıkıntının asıl sebebinin arabadaki yükler olduğunu anlayacak ve arabayı devireceklerdir. Ancak Bellamy'nin öne sürdüğü evrimsel süreç devrimi üstlenen herhangi bir sınıfın farkındalığından söz etmek yerine, kapitalist tekelleşmenin devletin kontrolünde son bulmasından bahseder. Bu noktada, Bellamy Amerikan toplumunun uzlaşmacı ve demokratik yapısına uygun olarak sosyal sınıflara diktatör ya da faşist bir misyon yüklememekle birlikte, bu karmaşada hiç kimsenin refahının da garanti altında olamayacağını ifade eder. "Bu rahatlama aslında tümüyle grup namına olamamaktadır. Çünkü her zaman sarsıntı yaşanılan yollarda tepetaklak olma ve herkesin koltuğunu kaybetme tehlikesi söz konusudur" (*Looking Backward,* s.5).

Julian West'in de içinde bulunduğu toplum aslında tam da taşlı bir yolda ilerleyen o araba benzetmesine uymaktadır. Çünkü sık sık tekrarlayan, üretimi ve sanayiyi sekteye uğratan grevler sistemin çelişkilerini ve yetersizliğini ispatlamaktadır. İşçi sınıfı bir çeşit karabasanın içindedir ve ne yapacağını bilememektedir. Marks'ın öne sürdüğü üzere, bu noktada işçi sınıfını örgütlemek komünist toplumun kapısını aralayacak bir devrimin öncelikli yoludur. Her ne kadar Bellamy'nin evrimsel süreci Marks'ınkinden farklı şekilde sonuçlansa da, ikisi de işçi sınıfının sistematik sömürüsünün artık katlanılamaz bir noktaya geleceğini öngörmüştür. Ancak Marks zaman içinde kamplaşan iki sınıftan çoğunluğu oluşturan işçi sınıfının kanlı devriminin kaçınılmazlığına inanmışken, Bellamy üretim güçlerini elinde tutan tekellerin sayısının giderek azalacağını ve sonunda kaçınılmaz olarak devlet tekelinin tüm üretim sistemini devralacağını öne sürmüştür. İşte bu evrimsel

sürecin sonu olacak toplumcu düzen kanlı bir devrimle değil toplumsal uzlaşmayla gerçekleştirilecektir. Bellamy'nin, Marks gibi işçi sınıfının kendi kurtuluşunda rol oynayacağı fikrine inanmıyor oluşu, kitapta, West'in içinde bulunduğu sistemdeki işçi sınıfına dair değerlendirmelerinden de anlaşılmaktadır: "işçi sınıfı ne istediğini biliyor olmasına rağmen, bunu nasıl gerçekleştireceğini bilmemekteydi" (*Looking Backward*, s.8).

Bellamy, sistemler arası geçiş dönemine dair görüşlerini, *Progress of Nationalism in the United States* (*Birleşik Devletler'de Milliyetçiliğin Gelişimi*) adlı çalışmasında da ortaya koymuştur:

> Her iki sınıfsal olgu da, sermaye ve işgücü toplulukları, ekonomik *Nationalism*'e yönelen evrimsel süreçte eşit öneme sahiptirler. *Knights of Labour* (Emek Şövalyeleri), büyük sendikalar, the Federation of Trades (Sendikalar Federasyonu), zirai alanda the Federation of Trades (Çiftçiler Federasyonu), Patrons of Husbandry (Tarım Koruyucuları),Farmers' Alliances (Çiftçiler Birliği) ve benzeri birçok organizasyonun ortaya çıkışı, işçilerin daha önce hayal edilmemiş ölçüde bir birleşme olasılığına sahip olduğunu göstermektedir; diğer bir taraftan devasa ve durmak bilmeyen büyümesiyle tröstler ve karteller de aynı büyük denklikte sermaye idaresinin organize edilmesi ve merkezileşmesinin olabilirliğini kanıtlamaktadır. Bu iki eğilim zıt yönlü gibi görünüyor olsa da, *Nationalism* sentezinde birleşmeleri kaçınılmazdı ve bu kavramın evriminde gerekli süreçlerdi. İkisi de, tüm süreçlerinde, daha kapsamlı bir birleşmeye doğru el yordamıyla ilerlemekteydi (Bellamy, 1892, ss.742-752).

Marks ve Bellamy'e göre, kapitalist sistemden sosyalist sisteme geçişi hazırlayan evrimsel sürecin olumsuz öğelerinden biri de elbette sınıflar arası sürekli artan farklılıktır. Sınıf ayrımı kavramı West'in içinde bulunduğu on dokuzuncu yüzyıl toplumunda hem maddi hem manevi olarak insanları gruplaştırmış ve birbirine yabancılaştırmıştır. Alt sınıf, öncelikli olan biyolojik ihtiyaçlarını

karşılamak için yaşarken, üst sınıf kendini gerçekleştirmiş ve entelektüel aktivitelere açık bireylerden oluşur. Bu iki insan grubunun aynı sosyal çevreyi paylaşabilmesi, manevi bir alış-veriş içinde olması yeni gelişen sanayi toplumunda mümkün olamamaktadır. West karakterinin bu konudaki değerlendirmeleri de bunu açıkça ortaya koymaktadır: "her sınıf ya da millet kendi kendine, kendi sınırları içinde yaşadı. Zengin bir kişinin fakirler arasında, eğitimli bir kimsenin eğitimsizler arasında yaşaması, bir insanın haset dolu uzaylı bir ırk arasında yaşaması gibiydi" (*Looking Backward*, s.7).

Julian West evinin etrafında açılan atölyelerden dolayı dahi içinde yaşadığı evi değiştirmek üzeredir ve sırf bu yüzden o evi Edith Bartlett gibi "seçkin" bir geline layık görmemektedir. Onun için o semt artık alt sınıf insanların da dolaştığı, kalitesini, çekiciliğini ve hatta güvenliğini yitirmiş bir semttir.

Bireylerin birbirine yabancılaştığı bu sistem, tıpkı Marks'ın da *Komünist Manifesto*'da açıkladığı gibi sermayenin gittikçe daha az elde toplanmasıyla gerçekleşen evrimsel bir süreç içindedir. Küçük ve daha fazla sayıda olan işletmelerin sermayeyi yönettiği dönemde henüz işçi emeğine yabancılaşmamıştı; çünkü işveren tarafından nispeten daha fazla değer görmekteydi ve makineler henüz işçi emeğini tekdüzeliğe indirgememişti. Ancak üretim araçları ve sermayenin makineleşmeyle büyük ve az sayıdaki işletmelerde toplanmasının ardından işçi ve burjuva arasındaki uçurum iyice arttı ve "bireysel işçiye, işverenlik derecesine doğru merdivenin üst basamaklarının yolu kapanırken, aynı işçi büyük şirketler karşısında değersiz ve güçsüz hale geldi" (*Looking Backward,* s.38). Kapitalist düzende bu tekeller, kendileri gibi büyük başka bir birlik ortaya çıkmadıkça fiyatları kendileri belirlemekte ve piyasaya hâkim olmaktaydılar. Bu büyük tekeller karşısında

tutunamayan küçük işyerleri sahipleri ise, artık onların ürettiği malların aracısı olarak satış danışmanı olmaktan öteye gidememekteydi.

Bellamy makineleşmenin üretimi ve zenginliği arttırdığını kabul etmektedir, fakat üretimi birden fazla özel mekanizmanın kontrol etmeye çalışmasından, ancak edememesinden şikayetçidir. Üretim özel şirketlerin elinde olduğu için yıllık üretim istatistikleri de sağlıklı değildir ve üretim kontrolsüzdür. Ona göre üretim devletin tekelinde ve denetiminde olmalıdır. Aksi takdirde, yalnızca bir kısım insanın çıkarlarına hizmet etmeye devam edilecektir. Bu konuda, kitaptaki Dr. Leete karakteri eski düzene dair şu yorumu yapar: "Şüphesiz dünya servetindeki büyük artış zengin ve fakir arasındaki uçurumu arttırarak sadece zengini daha zengin hale getirmiştir" (*Looking Backward*, s.40).

Amerika'da, kapitalizmin sanayileşmedeki uygulamalarının bir ürünü olarak ortaya çıkan düzensiz çevre manzaralarının aksine, West'in uyandığı yirminci yüzyıl çok temiz ve düzenli bir şehir planlamasına sahiptir. Sanayi toplumunun çirkin izleri yok olmuştur ve bunun en önemli göstergesi de baca ve duman manzarasının yokluğudur. Artık rahat ve lüks kavramlarının bir grup insanın kendi mülklerinin içiyle sınırlı kaldığı sistem gitmiş, yerini tüm insanların kullanımına ve faydasına açık, ortak alanları kullanışlı ve estetik hale getiren bir sistem almıştır. Dolayısıyla bu hizmetlerden her bir birey "eşit oranda" faydalanmaktadır (*Looking Backward*, s.30).

Sosyalizmin getirdiği ekonomik eşitlik kavramı insanların yaşam tarzlarında da kendini göstermektedir. İnsanların kapılarını kapama ihtiyacı duymayışları Bellamy'nin de Marks gibi insanlığı suça iten faktörlerin koşullara bağlı olduğuna

inandığını gösterir. On dokuzuncu yüzyılda sanayileşmekte olan Amerika'daki eşitsizlik koşullarında insanlığın büyük bir kısmı en basit biyolojik ihtiyaçlarından dahi yoksun durumdaydı. Bu, en tabii ihtiyaçlarını dahi karşılayamama durumu, insanın şeref, onur gibi basamağın daha yukarısında kalan ihtiyaçlarını umursamadan, suça kolayca yönelmelerine neden oluyordu. Dolayısıyla tüm biyolojik ihtiyaçları karşılanan birey artık Bellamy'nin toplumunda saldırgan ve " aç" değildir.

Bellamy'e göre, hayatta kalabilmek uğruna sistemin kendisine vermediğini zorla kendisi ele geçirmeye çalışan, yani "çalan" birey, devlet tarafından cezalandırılırken, yine aynı devlet, ticaretle uğraşan sermaye sahibinin bu yolla diğer bireylerden çalmış olduğunu göz ardı etmekte, hatta bunu yasalarla meşrulaştırmaktadır. Ancak romandaki yirminci yüzyıl bireylerinin "geriye bakışı" ile bu, en ağır suçlardan biridir. West'e ticaretin neden yasaklandığını açıklamaya çalışan Dr.Leete şu sözleri kullanır: "Para çalmak veya para için adam öldürmek ile parayı sanayiyle kazanmak aynı değerdedir" (*Looking Backward*, s.69).

Bellamy'nin yeni düzeninde hapishanelere yer vermemesi de bu yaklaşımının bir göstergesidir. "Atavizm" olarak nitelendirdiği suç kavramını hapishanede perçinlemektense hastanede tedavi etmeyi tercih eden yazar, tüm bu kötülüklerin kökeninde on dokuzuncu yüzyıldaki atalardan, dolayısıyla onların sisteminden kalma eksiklikler olduğunu savunmaktadır. Dr. Leete'in geçmişe yönelik eleştirisi bu noktada da Bellamy'nin görüşlerini yansıtmaktadır:

> Sizin döneminizde, genel olarak tüm suçları hesaba katarsak, suç oranının yüzde doksan beşi bireylerin malvarlığındaki eşitsizlikten kaynaklanıyordu. Fakiri ihtiyaç yoldan çıkarırken;

> daha fazla kazanç tutkusu, ya da kazanılanı muhafaza arzusu da varlıklıyı yoldan çıkarıyordu (*Looking Backward,* s.163).

Roman incelendiğinde, toplumsal kederlere yaklaşım açısından, Bellamy ve Marks'ın en önemli ortak noktalarından birinin, suç ve ceza kavramlarının yanı sıra diğer tüm toplumsal felaketleri de ekonomiye dayandırmak olduğunu görürüz. "Günümüze kadarki bütün toplumların tarihi, sınıf savaşımları tarihidir" sözleriyle *Komünist Manifesto*'ya başlayan Marks, ezen ve ezilen mücadelesinin "devlet" nezdinde meşrulaştırıldığını ve tarih boyunca insanlığın gördüğü tüm devrimlerin bir uyanış olduğunu ifade etmektedir (Marks, 2005, 116). Ancak her ikisine göre de, yıllar boyu insanlığı savaşa sürüklemiş olan bu iktidarın bekçisi "devlet" anlayışı, Sanayi Devrimi'nin ardından da sermaye bekçiliği unvanıyla bu görevini pekiştirmiştir.

Tezin giriş bölümünde de bahsedildiği üzere Marks'ın karşı olduğu "devlet" kavramı kapitalist toplumda şekillenmiş olandır ve komünist sistemdeki toplumsal yapıda devlet çok daha basitleştirilmiş bir yapıyla varlığını sürdürecektir. Bu, devlet yapısını sadeleştirme ve her türlü yozlaşmadan arındırma çabasının temelinde yine öncelikle özel mülkiyetin kaldırılması yatmaktadır. Bellamy de romanının odak noktasına sanayi, devlet, özel mülkiyet ve eşitlik temalarını koyarak muhakkak ki Marks'ın da onaylayacağı özgün bir formüle ulaşır. Devletin sanayiyi kapsadığı, özel mülkiyetin ortadan kalktığı bu formülün temelinde eşitlik kavramı yatmaktadır. Sanayiyi ve üretimi devlet tekelinde toplamak kapitalist toplumun düzeltilemeyecek gibi görünen karmaşık sorunlarını bir anda yok edecektir.

On dokuzuncu yüzyılın karmaşık devlet yapısı, yozlaşmış kurumlar ve politikacılar, artık değişen sistemle yerini kontrollü ve sistematik çalışan bir devlet yapısına bırakmıştır. Devletin gelirinin bir grup politikacının elinde olmasının yaratacağı yozlaşma artık bu sistemde geçerliliğini yitirmiş olacaktır, çünkü politikacıları "bencilce" davranışlara iten esas güç, "özel mülkiyet" artık ortadan kalkmıştır.

> "Siyasi idarecilerin, endüstriyel hizmet üzerindeki himayeleri yoluyla sahip oldukları etkiden yoksun olacakları özel bir plan sunuldu ve bu etkinin partizan hedefler adına kötüye kullanılması imkansız hale geldi" (Bellamy, 1890, ss.351-363).

Ayrıca idareci konumunda olan bireyler var olan yasaları uygulamaktadır, fakat bu yasaların koyucusu olmaktan olabildiğince uzaktadır. Devlet "yasama" görevini asgariye indirmiş, dolayısıyla var olan sistemin korunmasını garanti altına alırken politik suistimalleri ortadan kaldırmaya uğraşmıştır. İdarecileri, adaletsiz yönetime iten para, ticaret ve kâr gibi kavramların yok oluşu, Dr.Leete'nin şu sözleriyle de vurgulanmaktadır: "insan yaşamının koşulları değişti ve koşullarla beraber insan davranışlarının altında yatan sebepler de değişti… İstediği kadar kötü bir idareci olsun, asla yozlaşmış olamaz. Bunun için sebep yok" (*Looking Backward,* s.46).

Devletin on dokuzuncu yüzyılda bahsi geçen bir başka görevi de vatandaşı olası dış tehditlere karşı korumaktır. Ancak Bellamy burada çok önemli bir noktaya değinir; halkın asıl düşmanı fakirliktir ve devletin öncelikle bununla savaşıp, bu tehdidi yenmesi gerekir. Bellamy'nin ideal toplumunda enerji ve gelirler savaş ile

boşa harcanmaz. Devlet en sade haliyle sanayi ve üretimi kontrol altında tutarak insanların refahını garanti altına almaktadır ve öncelikli görevi de budur.

> Hükümetin varlığını sürdüren bildiğiniz tek düzgün işlevi hukuk ve polis sistemidir… Artık yasama sistemimiz yok. Zaten o dönemin tüm kanunlarının yüzde doksan beşi özel mülkiyetin tanımlanması, korunması ve alıcı-satıcı ilişkileri ile ilgiliydi (*Looking Backward*, ss.169,170).

Görüldüğü üzere, bireyler arası eşitsizliğin ortadan kalkmasıyla yine kendiliğinden sadeleşen polis ve hukuk sistemiyle, devlet, Bellamy için yasama görevini de sonlandırmıştır. Çünkü artık bireylerin kendi aralarında maddi bir alışverişi söz konusu değildir ve bu anlamda kimsenin malının kimseden korunmasını gerektirecek yeni yasalara ve detaylarına burada yer yoktur.

Sadeleşen bu devlet yapısında, bireylerin "iş" kavramına toplumun devamlılığı adına bir ihtiyaçmış gibi bakıyor olması, karmaşık iş hukukunu da anlamsız kılmıştır. Komünist düzenlerin olası sorunlarından biri olan maddi getiri olmaksızın insanları çalışmaya teşvik etmek Bellamy'de bir onur ve vatanseverlik meselesi olarak ele alınmaktadır. Artık tasvir ettiği o arabada, çalışmayan üst sınıfın yükü yoktur ve tüm toplumun yükünü yine tüm bireyler eşit olarak taşımaktadır. Nasıl ki bir asker vatanseverlik ve gururla canını tehlikeye atacak kadar görevine sadık oluyorsa, aynı adanmışlık Bellamy'nin *Industrial Army*'sinin bireyleri için de geçerlidir. Çünkü artık bireyler ürettiklerinin kendilerine döndüğünü görmekte ve kapitalist toplumdaki gibi açlıktan ölmemek için değil benimsenmiş bir vatan görevi duygusuyla işlerine odaklanmaktadırlar. Bellamy, sanayileşme döneminin ücretli işçisiyle *Industrial Army* çalışanı arasındaki farkı şu sözleriyle de vurgulamaktadır: "Evi olan, bankada parası olan, yaşam garantisi olan bir kişinin saatlik emeği, bize

ideal çalışan olarak kabul ettirilmeye çalışılan bir başıboşun saatlik emeğinin beş katı verime sahiptir" (Bellamy, 1890, ss.351-363).

Artık bireyler, toplumun bu refahının onların katılımıyla ve katkısıyla gerçekleşmekte olduğunun farkındadırlar. Bireyler artık bencil çıkarlarına yönelik değil, ulusal hizmet, vatan ve insan sevgisi duygularıyla işlerine odaklanacaklardır. Çalışarak ürettikleri en güzel eser karşılarında gördükleri refah içindeki toplumdur ve bunun mutluluğuyla çalışırlar. İşte bu şekilde Bellamy'nin ideal toplumunun çalışanları, Marks'ın da görüşleri doğrultusunda emeğini içselleştirir.

Bellamy'nin düzeninde, sağlıklı bir bireyin emek vermeden, toplumun refahına katkıda bulunmadan yaşayabilmesi söz konusu değildir. Hiç kimsenin, para, yani sermaye biriktirme şansı olmadığı için, çalışmayı reddetmek, bir bakıma yaşamayı reddetmek anlamına gelmektedir. Bu konuda, Martin Meyerson, Bellamy ve çağdaşlarının bakış açısıyla ilgili şöyle bir genelleme yapmaktadır:

> Bin sekiz yüz doksan Amerikan edebi ütopyalarının neredeyse hepsi toplumun sorunlarını ekonomiye dayandırdı. Neredeyse hepsi, ustaların, teknisyenlerin toplumun refahını garantileyebileceğini düşündü. Neredeyse hepsi, teknolojik yenilik ve ekonomik düzenlemeyle insanların yokluklarının giderilebileceğini düşündü. Bu edebiyatta, topluluk düzenine uyum fikri hüküm sürdü. Bellamy'nin başkarakterlerinden biri zorunlu hizmet gücünü o kadar doğal ve makul olarak açıklar ki artık "zorunlu" olarak düşünülmemektedir (Meyerson, 1961, ss.180-193).

Çalışma için insanlar bu kadar başarılı teşvik edilirken, bir yandan da toplumun gelişmesi ve sistemin devamlılığı için bireysel gelişim ve eğitime oldukça önem verilmektedir. Marks'ın da sözünü ettiği gibi devrimin ardından gelen düzen, hatta ardından oluşturulan komünizm dahi insanlığın gelişiminde son durak değildi.

Eşitlik ve kardeşlik temelinin yaşamın özüne yerleştiği noktadan itibaren değişim ve gelişim insanlık adına durmadan devam eden kavramlar olacaktı. Yine bu konuda Bellamy'nin ütopyası da Marks ile benzer görüşler sergilemektedir. Bellamy kurguladığı ütopyasında insanlığın bulunduğu aşamayı, yürümeyi yeni öğrenmiş bir çocuğunkine benzetmektedir. İnsanlık böylesine büyük bir aşamanın ötesinde bir gelişmeyi hayal edemeyecekken, artık ayakları üstünde çok daha fazlasını keşfetmeye başlayacaktır. Radyo üzerinden vaaz veren din adamı Mr Barton'a göre, bu yeni düzenin insanları "ufku ancak ayağa kalktığında gördü ve ilerlerken de ufkunu genişletti. Bir bakıma, ilk adımı, gerçekten büyük bir olaydı, fakat sadece bir başlangıç olarak, asla son olarak değil" (*Looking Backward*, s.238).

Bu beklentiyi karşılayabilmek adına, bir toplumun geleceği olan çocukların eğitimi ön plandadır. Öncelikle on dokuzuncu yüzyılın hararetle tartışılan konularından biri olan çocuk işçiler sorunu burada söz konusu değildir. "Çocukluk" eğitim ve gelişim adına kutsal bir dönemdir ve aynı şekilde insanların yaşlılık dönemine de saygı duyularak bu dönemi en rahat şekilde geçirmelerini sağlamak yine devletin adaletli sisteminin bir ürünüdür. Bu noktada Bellamy'nin fikirleri yine Marks'ınkilerle, eğitime verdiği önem konusunda örtüşmektedir. Çünkü Marks da çocukların fabrikalarda çalıştırılmalarına son verilmesini ve devlet eliyle eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasını istemektedir (Marks, 2005, s.141).

Erken yaşta eşit ve kapitalist toplumun dayatmalarından arınmış bir eğitim alan birey, *Industrial Army*'de yerini almakta ve burada da çalışmasıyla birlikte eğitimine devam etmektedir. Marks'ın sözünü ettiği gibi "eğitimi sınai üretimle birleştiren" (Marks, 2005, s.141) Bellamy, meslek seçiminde de insanların artık ne kadar tutarlı davrandığını vurgulamıştır. İnsanların yeteneklerine ve beklentilerine

uygun bu tutarlı meslek seçimleri bir bütün olarak da üretim sisteminin gelişmesine yol açmıştır. Bellamy'e göre, "eşit eğitim fırsatı kişinin yetenek ve eğilimlerini açığa çıkarmalıdır ve meslek seçiminde ne toplumsal önyargılar ne de ticari kaygılar etkili olmalıdır" (*Looking Backward*, s.109).

Bireylerin eşit eğitim olanaklarına sahip olmaları bizi yine Marks'ın toplumsal ahenk idealine götürmektedir. En nihayetinde, her birey farklı kapasiteye de sahip olsa, toplumda eğitimli ve eğitimsiz farkı yaratmak bu ahengi bozacaktır. Eğitim alıp kendini geliştirmek her bireyin hakkı olduğu gibi, yine aynı birey için çevresinde eğitimli ve düzgün insanlar görmek de bir haktır. Nitekim Gerald Gutek'in de dediği üzere, *Looking Backward*'da Bellamy'nin 2000 yılında gerçekleşmesini düşlediği eğitim anlayışının sistem içindeki önemi büyüktür ve Bellamy'nin kurguladığı:

> 2000 Yılı'nın toplumsal düzeninde, evrensel eğitim iki temel amaca hizmet ediyordu: birincisi, iletişim artışını kolaylaştırdı, tüm insanları ortak paylaşım, sorumluluk ve birlik üzerine kurulu bir "Ulu Toplum"'a dahil etti; ikincisi, kişilerin yeteneklerine göre uygun oldukları meslek alanına yönelişlerini sağladı (Gutek, 1964, ss.251-263).

Ayrıca Bellamy'e göre bir diğer çok önemli kişisel hak da bireyin eğitimli ebeveynlere sahip olma hakkıdır. Tüm bu haklardan bazı vatandaşların yararlanamaması durumunda ortaya çıkabilecek eşitsizliği kitaptaki Dr. Leete karakteri şu benzetmeyle ifade etmektedir: "Eğer dört bir yanındaki pencereler ahır avlularına bakıyorsa saray gibi bir dairede dahi kişinin mutluluğu kısıtlanmış olmaz mı?" (*Looking Backward*, s.179)

Hızla sanayileşen Amerika'da, insanüstü çaba gerektiren çalışma saatleri ve koşulları yüzünden toplumun büyük bir kısmının eğitimi göz ardı edilmiş, yani işçi sınıfının sadece maddi değil entellektüel anlamda da yoksullaşmasına sebep olunmuştur. Yeni toplumun katılımcı bireyleri işte kapitalizmin bu kötü tecrübesiyle, çalışma koşullarını her işçi için eşit ve mâkul bir duruma getirmişlerdir. Dr. Leete karakterinin de ifade ettiği gibi, artık "sağlık ve güvenlik koşulları tüm sanayi alanlarında önemsenen ortak bir özelliktir. Ulus, kapitalist dönemde özel sermayedarların ve kurumların yaptığı gibi, binlerce işçisini sakatlayıp katletmez" (*Looking Backward*, s.52).

Fiziksel çalışma koşullarının düzeltilmesinin yanı sıra ihtiyaca yönelik üretim sistemi de iş yükünü kendiliğinden azaltan bir faktör olarak kendini göstermektedir. Amerika'da da makineleşmeyle hızlanan üretimin ardından, hızlı tüketim de sistemin devamlılığı adına bir ihtiyaç haline gelmiştir. Ancak Bellamy'nin yirminci yüzyıla ait toplumunda böyle bir ihtiyaç söz konusu değildir; çünkü hedef durmaksızın üretip ve tüketip, kapitalist kısır döngüyü beslemek ve sermayeyi büyütmek değil, en basit şekliyle, sadece insanların ihtiyaçlarını karşılamaktır. Aynı şekilde, West'in Edith ile gittiği yeni sistem mağazalarda da gözlemlendiği gibi, insanlar çok basit bir şekilde, sadece ihtiyacı olanı sipariş etmekte ve insanları ihtiyacı olmayan şeyleri almaya iten konuşkan tezgâhtarlar ve süslü vitrinler bu mağazalarda bulunmamaktadır. Zaten artık insanların gelirleri eşit olacağından, vatandaşlar gösteriş odaklı tüketime de gerek duymayacaklardır (*Looking Backward*, s.79).

Kapitalist toplumda bir konuda hak iddia edebilme gücünüz paranız ve statünüzle ölçülürken Bellamy'nin bu kavramları reddeden eşitlik odaklı toplumunda "vatandaş" olmak hak iddia etmek için yeterli bir nitelik olarak görülmektedir. Bu

görüşünü de *Looking Backward Again* (*Tekrar Geriye Bakış*) adlı çalışmasında açıkça ortaya koymuştur: "Askeri alanda olduğu gibi, savaşma görevi fiziksel yetenek koşuluna bağlıyken, korunma hakkı sadece vatandaş olma koşuluna bağlıdır" (Bellamy, 1890, ss.351-363).

Julian West'in yeraltındaki odasına dönüp, altınlar ve paralarla dolu kasası hakkında yaptığı yorumlar iki döneme ait düzenler arasındaki uçurumu gözler önüne sermektedir. Ondokuzuncu yüzyılda endüstriyel kapitalizmin sorunlara yol açtığı Amerika'da bir bireyin, muhtemelen bu kadar parayla güvenle uykuya dalabileceğini ve uyanacağı zaman dilimini de pek umursamayacağını itiraf eder. Dolayısıyla böylesine bir sistemde uykuya dalmış biri olarak, bu kadar altın ve paranın artık taştan topraktan farksız olduğu gerçeği karşısında şaşkınlığını gizleyemez: "…Uyandığımda kendimi burada, bir araba dolusu altının, bir somun ekmek etmeyeceği bir insan grubunun arasında buldum" (*Looking Backward,* s.175). Bu yeni toplumda, West'in paranın gücü ötesinde bir insani hak elde ediyor olması, bu ulusal organizasyonun tüm vatandaşlarına, "refah"ı, bu askeri vatanseverlik bilinciyle sunuyor olmasından kaynaklanmaktadır. Bellamy, *Looking Backward Again* adlı çalışmasında bu konuya da değinmiştir: "*nationalism,* herkesin, dünyaya, tüm elinden gelene karşılık topluma borçlu, ihtiyacı olan her şeye karşılık da toplumdan alacaklı olarak geldiğini savunur" (Bellamy, 1890, ss.351-363).

Herkesin eşit kredilerle yaşamını sürdürdüğü bu toplumda birey olarak topluma verebileceğinin en iyisini vermek zaten gerekli olanı yapmış olmak için yeterlidir. Bir kişinin çok zeki veya çok güçlü olması sebebiyle, diğerlerine oranla topluma daha fazla fayda sağlıyor olması, onu maddi olarak da daha güçlü yapmaz. İster engelli olsun ister dâhi, tüm insanlardan toplumca beklenen, elinden gelenin en

iyisini yapmasıdır. Çünkü tüm insanlık kardeştir ve nasıl ki engelli bir kardeşimizi kendimizden ayırmıyorsak, bu güçlü organize olmuş ulusta da hiçbir bireyi birbirinden ayırmamak gerekir. Dr. Leete'in West'e yönelttiği şu sözler de Bellamy'nin bu bakış açısını destekler niteliktedir:

> Her birey, mesleği ne kadar bağımsızmış gibi görünürse görünsün, insanlık kadar geniş, ulus kadar geniş büyük bir sanayi ortaklığının üyesidir. Karşılıklı bağımlılık gerekliliği aynı zamanda karşılıklı destek sorumluluğunu ve garantisini beraberinde getirir ki bunun olmayışı sizin sisteminizin acımasızlığının ve mantıksızlığının temelini oluşturmuştur (*Looking Backward,* s.105).

Romanda, kardeşlik, paylaşım, eşitlik ve toplumculuk kavramlarını en güzel ortaya koyan yenilik şüphesiz ortak şemsiye örneğinde görülür. Bu yeni dünya düzeninde yağmur yağdığında tüm kaldırımların üstü bütün halinde örtülmekte, yürümekte olan hiç kimse ıslanmamaktadır. Oldukça sembolik olarak nitelendirilebilecek bu yenilik eski sistemin ufak ve kişiye özel şemsiye kullanımı yöntemiyle karşılaştırıldığında yalnızca yağmurlu bir havayı değil, aslında tüm yeni sistemi, eskisiyle karşılaştırmalı olarak özetlemektedir. Kendi bireysel koruyucu şemsiyesinin altında yol alan birey, kapitalist toplumda, bir diğerini düşünmemekteydi, tıpkı karnı tok olanın aç olanı düşünmediği gibi. Artık insanlık tarihi, yüzlerce aynı şemsiyenin açıldığı, ama hala birilerinin şemsiyesiz kalıp ıslandığı bir sistemden, tek bir tane ama kocaman ve hiç kimseyi açıkta bırakmayacak şekilde tasarlanmış bir şemsiye sistemine geçiş yapmıştı. Bu benzetme romanın karakterleri tarafından da bir tablo üzerinden dile getirilmektedir:

> Sanat Galerisi'nde, yağmurda her biri şemsiyesini kendisinin ve karısının üstünde tutan, komşularınaysa damlaları akıtan insan kalabalığının resmedildiği bir tablo var. Bunun, sanatçı

> tarafından yaşadığı döneme bir yergi amacıyla yaratıldığı iddia ediliyor (*Looking Backward*, s.122).

Tüm bu eşitlikçi ve toplumcu çabalarına ve kapitalist toplumdaki bencil bireye karşı sert eleştirilerine rağmen, Bellamy de Marks gibi bireyselliği ve özgünlüğü tamamıyla reddetmemiştir. Marks, *Komünist Manifesto'*da komünizmi bireysellik düşmanı olarak görenlere karşı tavrını şu şekilde ortaya koymuştur:

> Burjuva toplumda, sermaye bağımsız ve bireyseldir, oysa çalışan kişinin ne bağımsızlığı ne de bireyselliği vardır. Ve bu durumun kaldırılmasına, burjuvazi, bireyselliğin ve özgürlüğün kaldırılması diyor! Ve haklı da. Söz konusu olan, kuşkusuz, burjuva bireyselliği, burjuva bağımsızlığı ve burjuva özgürlüğüdür (Marks, 2005, s.134).

Ancak Bellamy, sanayi alanında üretim araçlarının kontrolsüz tekelleşmesinin yol açtığı karmaşa içinde, bireye bireyselliğini yaşayabileceği yeterli alanı açmak için, devlet elinde organize olmayı gerekli görmüştür. *Nationalism* kavramı asla Amerikan yaşam tarzıyla çelişmediği gibi, *Looking Backward*'ın amacı, Louis Filler'e göre, büyük ölçüde organizasyon gerektiren bir toplumda olabildiğince bireyselliği koruma altına almaktı (Filler, 1949, ss. 239-249). Örneğin, insanların gereğinden fazla para biriktirememelerini kısıtlayıcı olarak görebilecek olası görüşlere karşı, Bellamy, Edith'in ağzından şöyle söylemektedir: "gelir aynı olmasına rağmen, bireyin nasıl harcama yapacağını kişisel zevkler belirliyor. Kimisi güzel atlardan hoşlanır, kimisi benim gibi hoş kıyafetleri tercih eder, kimileri de süslü bir masa ister" (*Looking Backward*, s.85).

Yemek salonunda her ailenin sadece koridorlarla birbirine bağlanan özel odaları oluşu, Bellamy'nin birleştirici unsurları bu kadar önemserken aynı zamanda

Amerikan toplumunun hala önemli bir değeri olan bireysellik olgusunu vurgulama çabasını da gözler önüne sermektedir. Bu iki unsurun harmanlandığı bir başka nokta da *Industrial Army*'nin bireylerini kendi seçimlerine göre mesleklere yerleştirmesi, ancak bunu yaparken de bütünleyici düzeni bozmamak adına insanların ikinci seçimleri olması gerektiğini de vurguluyor olmasıdır.

Toplumcu çabaların bireysel yaşantıya olumlu yansıdığı başka bir nokta da kadın-erkek ilişkileridir. Sınıfsal farklılıkların meydana getirdiği bireyler arası suni bariyerler nasıl ki "birlik" çatısı altında aynı ağacın yaprakları olma zihniyetiyle aşılıyorsa, kadın-erkek arasındaki ekonomik kökenli bariyerler de büyük ölçüde aşılmıştır. Aile kurumunun oluşmasının bir adımı olarak aşk ve kadın-erkek ilişkileri Bellamy tarafından romanda detaylı olarak tartışılan konulardır. Julian West okuduğu aşk romanından etkilenerek, elindekini, döneminin romanlarıyla karşılaştırır. Artık kadın erkek ilişkilerine ilham kaynağı olan zengin-fakir, eğitimli-eğitimsiz, kabalık-zarafet, üst sınıf-alt sınıf temaları ortadan kalkmış, ilişkileri etkileyen ve engelleyen bu suni bariyerler yerine gerçek aşk, yiğitlik, çalışkanlık, güzellik gibi insani ve manevi değerler ilham kaynağı olmuştur. Dolayısıyla aile kurumunun oluşması ve yeni nesillerin daha sağlıklı ve üstün olması için çiftler artık doğal yollardan eş olarak üstün bireyleri seçmeye başlamışlardır. Yalnız bu üstünlük burjuva toplumunun "yaratılmış" üstünlüğü değil, manevi bir üstünlüktür ve Bellamy'ye göre insanlığı mükemmelliğe taşıyacak olan özellikle bu seçimlerin sonucu olacaktır: "kalpten başka hüküm tanımayan, mal-mülk ve mevki farklılıklarından kaynaklanan suni bariyerlerinden kurtulmuş aşk" (*Looking Backward*, s.137).

Evlilik kurumunda, artık kapitalist sistemin "ataerkil" yapısı büyük ölçüde değişmiştir. Diğer tüm olumsuzluklarda olduğu gibi, bu kurumun yozlaşması da üyelerinin ekonomik eşitsizlik temelinde bir araya gelmesinden kaynaklanmaktadır. Nasıl artık bir sınıf diğerine bağımlı değilse, en küçük toplumsal yapı olan ailede de kadın ve çocuklar erkek ebeveyne bağımlı değildir. Kadın da *Industrial Army*'nin bir parçasıdır ve erkekle eşit gelire sahiptir. Üstelik umumi çamaşırhaneler, umumi mutfaklar ve istenildiğinde kullanılabilen umumi yemekhaneler kadının işini kolaylaştırmaktadır. Bellamy kadına bu ekonomik özgürlüğü sağlayarak, birçok feminist grubun desteğini aldığı gibi, başka bir bakış açısıyla anti-feminist olarak da nitelendirilmiştir. Tüm vatandaşlarının varlık bilincini ortak bir paydada buluşturan Bellamy'nin, kadını, başka bir ırk gibi *Industrial Army*'de bu paydanın dışına çıkarıyor olması da kendisine bu anlamda yöneltilen eleştirileri destekler niteliktedir. Çünkü Bellamy'nin, kadını ve erkeği *Industrial Army* içinde farklı iki grup olarak yapılandırması, kadın-erkek eşitliği görüşlerine uyum sağlamamaktadır.

Bellamy'nin düzeninde, kadın-erkek, genç-yaşlı, güçlü-zayıf ayrımı yapılmaksızın Marks'ın toplumsal ahenk beklentisi doğrultusunda bir yaklaşım gözlemlenmektedir. Vatandaşlar "devlet" çatısı altındadır ve birey kendi geleceği için kaygı duymayacağı gibi, dünyaya getirdiği bebeği için de kaygı duymamaktadır. Çünkü "devlet" hem bireyden beslenen, hem de bireyi besleyen bir kavram olarak, bir ağacın kökü gibi tasvir edilmiştir. Bireyi doğduğu andan itibaren baba gibi kucaklar ve ölümüne kadar onun yaşam düzenini garanti altına alır. Marks'ın da ideal devlet anlayışı budur; yani bireyden kopuk bir üst merci, toplumun üstünde dokunulamaz, müdahale edilemez bir kurum değil; yapraklarına, yani bireylere can veren, kendisi de "onlar sayesinde" ve "onlar için" var olan bir kök. Dr.Leete

karakterinin de ifade ettiği gibi, sistemin evrimi süresince, devlet, yaprakları vatandaşları olan, o yaprakların damarlarından beslenen ve karşılığında onları besleyen, göklere ulaşan ulu bir ağaca dönüşmüştür (*Looking Backward,* s.207).

Marksist Görüş ve *Looking Backward 2000-1887* adlı eser karşılaştırıldığında birbirleriyle örtüşmeyen fikirler ve kavramların olduğu da net bir biçimde anlaşılmaktadır. Bu noktada, en belirgin farklılık toplumsal evrim kavramı, yani değişimin gerçekleşme evresi olarak kendini göstermektedir.

Bellamy'nin ütopyasında Amerika'nın sanayileşme dönemindeki kapitalist uygulamaların yarattığı sıkıntıları Marks'ın sözünü ettiği gibi kanlı bir devrim takip etmez: "Kesinlikle hiç şiddet yoktu" (*Looking Backward,* s.42). Çünkü Amerika'nın içinde bulunduğu karmaşa belli bir sınıfın suçu değildi ve esas suçlu düzensiz yapılanmaydı. Bu yüzden bu sorun sınıfsal savaşlarla değil, Amerikan demokrasisinin temel anlayışlarına uyumlu olarak, toplumsal uzlaşı eşliğinde sistemin eksiklerinin giderilmesiyle çözülecekti. Ayrıca Marks'ın iddiasının tersine, Bellamy'e göre, dönemin işçi sınıfının sınıfsal organizasyonları bu kadar büyük ve kalıcı bir değişimi başarabilecek kadar geniş görüşlü değildir.

Bellamy'e göre sanayi sistemindeki büyük aksaklıklar, tüm bu karmaşık düzenin sebebidir ve büyük değişimin esas başlaması gereken nokta da sanayidir. Dr.Leete karakterinin sözlerinden de anlaşılacağı gibi, romanda, "başka türlü ulaşılamayacak olan çözüm, sanayi evrimi sürecinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Toplumun tüm yapması gereken bu evrimin yönelimi belli olduğu anda farkına varmak ve onunla işbirliği yapmaktı" (*Looking Backward,* s.35).

Sermayenin tek elde toplanması süreci de Marks'a göre devrimi hazırlayan en önemli faktörlerden biridir, çünkü bu toplumu çok keskin iki gruba ayırmıştır ve düşmanlar artık saflarını çok net bir biçimde seçebilmektedir. Durumu düzeltmeye yönelik mevcut düzeni iyileştirici yaklaşımlar devrim sürecini geciktirmekten ve insanlığı oyalamaktan başka bir işe yaramamaktadır. Burjuvazinin bu ezici ve sürekli tırmanışı evrimin doğal bir sürecidir, dolayısıyla da yavaşlatılmamamalı, bir an önce kuvvetlenip kendi sonunu, kendi yükselişiyle yaratmasına izin verilmelidir. Romandaki evrimsel süreç ise Dr.Leete'in sözleriyle şu şekilde ifade edilmektedir:

> Ticaretin sermayesini gittikçe büyüten şirketlerce yönetilmesine doğru yönelen hareket, umutsuzca ve boşuna direnç gösterilen tekelleşme eğilimi, sonunda, gerçek anlamında, insanlığa altın bir gelecek vadeden, mantıksal evrimini tamamlamak için ihtiyaç duyulan bir süreç olarak algılandı (*Looking Backward,* s.41).

Amerika'nın geleneksel şiddet ve sınıf çatışmasını reddeden anlayışıyle uygun olarak, evrimsel sürecin sonu Bellamy'nin kitabında proletarya-burjuva savaşıyla değil, sanayinin devlet elinde toplanmasıyla son bulmaktadır. Sürekli büyüyen sermaye gittikçe daha az kişinin elinde toplanmaya başlar ve bu üretim araçları iyi niyetli bir devlet düzeniyle insanların faydasına bir sisteme hizmet etmeye başlar.

Değişim sürecinin yanı sıra iki görüşü birbirinden ayıran bir diğer önemli özellik bu süreç boyunca ve bu sürecin ardından din kavramının rolüdür. Bellamy eğitime baktığı gibi, manevi değerlere de sistemin yerleştirilmesi ve devamlılığının sağlanması adına bir araç olarak bakıyordu. Ancak Bellamy'nin savunduğu manevi

değerler ile kapitalist toplumda özünü kaybetmiş ya da görmezden gelinmiş "din" kavramının ne kadar aynı olduğu tartışılması gereken bir konudur.

Marks, "Din kitlelerin afyonudur" demiştir (Marks, 1977, s.1). Yani Marks, burada, kapitalist düzende dinin, insan kitlelerinin çektiği sıkıntılara katlanışı ve bunu kanıksayışı noktasında bir burjuva silahı olduğu gerçeğini anlatmak istemektedir. Bu noktada, Bellamy, araba benzetmesinde, kapitalist toplumdaki klasik din kavramının Marks'ın vurguladığı fonksiyonuna değinmektedir. Ölümden sonra yaşam inancı, bu dünyanın gerçek değil, ilahi bir deneme olduğu düşüncesi ve insanları metanete çağıran dini söylemler aslında kapitalist sistemin eksiklerini örtme çabalarıdır. *Looking Backward'*daki benzetmede, "yolcular cesaret verici bir şekilde halatı çeken işçilere doğru seslenir, onlara sabır öğütler ve yazgılarının zorluğu için başka bir dünyada karşılık göreceklerini ileri sürerlerdi" (*Looking Backward*, s.4). Aslında Bellamy'e göre, Hristiyanlık, bu insanlık dışı yaklaşımla ve tümüyle kapitalist sistemin getirdikleriyle tamamen ters düşmektedir ve kendisi Hristiyanlığın özündeki ahlaki yargıların tüm insanlığa ışık tutabilecek nitelikte olduğunu savunmaktadır.

Bellamy, *Nationlism* kavramının temelinde yatan soyut insanlık bağının Hristiyanlığın da temelini oluşturduğunu savunmakta, barış ve kardeşliğe ulaşmak için de din kavramının insanlığın yararına olacak bu yönünün vurgulanması gerektiğini düşünmektedir. Dönemin bir çok din adamının da bu akıma dahil olması aslında Bellamy'nin, Hrisyanlığın rolüne güvendiği gibi, Hristiyanlığın da, büyük ölçüde, *Nationalism*'in etkisi ve neticesine güvendiğini ispatlamaktadır.

> Şu ana kadar *Nationalism*'in en umut verici özelliklerinden biri umulmadık sayıda bir din adamı kitlesinin gönülden bu

> harekete dahil olmasıdır. Üstelik bu planın, tam anlamıyla, Hristiyanlığın sanayi organizasyonuna uygulanışı olduğu gerçeğini ifade ediyor olmalarıdır (Bellamy, 1892, ss.742-752).

Din, kitapta tasvir edilen sosyalist toplumda insanların manevi beklentilerini karşılayan, insanlığa olumlu yönde rehberlik eden bir kavram olarak tasvir edilmektedir. Örneğin, değişen bakış açısına göre artık insan özünde kötü bir varlık değildir ve onu kötülüğe iten içinde bulunduğu kötü koşullardır. Er ya da geç insanlık içindeki bu ilahi güzelliği yeşerteceği sistemi oturtacak ve cenneti kendisi yaratacaktır. Kitapta West ve Dr. Leete'in radyo üzerinden konuşmasını dinledikleri din adamı da "ah dostlarım, eğer böyle bir kader size ve çocuklarınıza başarıyla servet sahibi olmak için tek yol olarak sunulsa, sizce atalarınızın ahlâki batağına düşmek ne kadar zamanınızı alırdı?" (*Looking Backward*, s.227) sorusuyla aslında Bellamy'nin bu görüşünü yansıtmaktadır.

Bu noktada, Baptist bir rahibin oğlu olan Bellamy'nin, yeni doğan bebeğin bilinçsiz ruhani arındırılmasının (christening) yerine, bilinçli bir yetişkin vaftizini savunan bu görüşten etkilendiğini söylemek mümkündür. Catherine Tumber'e göre ise, Bellamy insanı günahkâr olarak yargılayan Hristiyanlığı neredeyse reddetmiş; daha çok, teosofistler, Hristiyan Bilimadamları, tinselciler ile ortak noktalar bulmuştu. Çünkü onlar, sonsuz kurtuluşun ilahi benlik içinde var olan zihinsel güçlerin işlenmesiyle elde edileceğine inanmaktaydılar (Tumber, 1999, ss.610-641). Yani hem bireyin, hem tüm insanlığın sonsuz kurtuluşu *bilinç* kavramında yatmaktaydı.

İnsanın bu *birleştirici bilinç* yetisine engel olan *sınıf* kavramı açısından bakıldığında ise Bellamy'nin, idealini gerçekleştirdiği ütopyasında, ekonomik

dengesizliğe dayalı hiçbir sınıf sistemi yoktur. Ancak insanların sınıflara ayrıldığı tek nokta gösterdikleri çabaya yönelik *Industrial Army*'nin derecelendirmesidir. İnsanların gelir ve yaşam tarzında dengesizlik yaratacak hiçbir sonuç doğurmamasına rağmen, bireyler arasında derecelendirme yapıyor olması bakımından, eşitlik kavramıyla ters düştüğü söylenebilir. Kendisi ise bunu sadece insanları çalışmaya ve emeğe teşvik edici nitelikte bir öğe olarak görmüştür. Kitapta Dr.Leete'in de ifade ettiği gibi, "bunlar, daha az başarılı olanı gücendirici olmaması niyetlenirken, kendi derecesinin bir üstüne çıkma arzusunu sürekli her bireyin zihninde tutma etkisini göstermektedir" (*Looking Backward*, s.100).

Ayrıca Marks'ın dile getirdiği, kapitalist sistemde maddi manevi haksızlığa uğrayan emekçinin haklarına, Bellamy bu yeni düzende büyük ölçüde itina göstermiştir. *Industrial Army* içinde derecelendirme sistemi olmasına rağmen hiçbir üst emrindeki işçiye haksız bir muamele gösteremeyecektir ve bunu da en basit şekliyle garanti altına almıştır. Kitapta yine Dr.Leete'in ifade ettiği gibi, "idareci emir verir, emrindeki de uyar; ancak hiçbir idareci en alt sınıftaki işçiye dahi zorba bir tutum göstermeye cesaret edecek kadar üstün değildir" (*Looking Backward,* s.168).

Marks'ın kapitalist sistemin ürünü ve dayatması olarak gördüğü "vatan" ve "millet" kavramları, Bellamy'nin ütopyasında değişim aşamasından itibaren, *sınıf* kavramı bariyerinin ortadan kalkmasına eş zamanlı olarak etkisini gösterir. Çünkü Bellamy'e göre, insanlığı bencilliğe varan bireysellik tutumundan kurtaracak olan kavram, bu soyut, bireylerin zihninde ve özünde var olan toplumsal birlik çatısıdır. İnsanları altında birleştirecek bir çatı görevi görmesinin yanı sıra, bu birlik, sistemin devamlılığında da, vatanseverlik duygusunu bireylerin zihninde canlı tutacak ve

insanları bu kavramlar uğruna çalışmaya teşvik edecektir. Bellamy'nin ütopyasında varlığını sürdüren "vatan" kavramı, bahsi geçen evrimsel süreç sonunda yerini tüm insanlığı içine alan dünya çapında bir ulusa bırakacaktır. Marks, ulus kavramına net olarak, ayırıcı bir faktör olarak bakmışken, Bellamy için değişim aşamasında gerekli bir unsurdur. Bellamy'nin, ulus kavramının tüm insanlığı kapsaması, tüm insanlığın kardeşliği ve ayırıcı tüm faktörlerin yok olacağına inancını kitapta Dr.Leete'nin şu sözlerinden anlamaktayız: "anlamalısınız ki hepimiz dünyanın, sonunda tek ulus olarak birleşmesini dört gözle beklemekteyiz" (*Looking Backward,* s.114).

Ancak bu insani bağlılık bilinci tüm insanlığın zihninde aynı anda uyanmayacak, evrimin ilerleyen aşamalarında kaçınılmaz olarak gerçekleşecektir. Bu gecikmenin sebebini ise Bellamy *How I Came to Right Looking Backward* (*Looking Backward'ı Yazış Nedenim*)'de şu sözlerle ifade etmiştir:

> 3000 yılı belki bu çeşit bir şeye şahit olur, fakat 2000 yılı değil. Amerika ve Türkiye'nin gelişiminin eşit düzeyde olduğunu düşünmek mantık dışı olurdu. Daha gelişmiş uluslar – tabi ki önce bizimki- zirveye en önce ulaşacak ve güçlü, kardeşçe ellerini aşağıya uzatıp, tembel olanlarına yardım edeceklerdir (Bellamy, 1889, ss.194-195).

Sonuç olarak, Bellamy'nin görüşleri, Marks'ın kapitalist sistem analizleriyle ve bu analizlerin kaçınılmaz olarak sistemi yönlendirdiği komünist düzene dair görüşleriyle bazı açılardan örtüşmektedir. Ancak Bellamy'nin Marks'la aynı görüşte olduğu noktaların yanı sıra çeliştiği noktalar da mevcuttur. Bu bölümde, inceleme her iki açıdan da ele alınmış ve benzerlikler ve farklılıklar örneklerle açıklanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

William Morris'in *News From Nowhere or An Epoch of Rest* Adlı Romanının Marksist Görüş Işığında İncelenmesi

Bu bölümün amacı, Karl Marks'ın görüşleri ve *News From Nowhere* (*Hiçbiryer'den Haberler*) adlı eseri karşılaştırmalı olarak incelemektir. Bu inceleme, bazı temel kavramlar ele alınarak, Marksizm ve roman arasındaki "farklılıklar" ve "benzerlikler" olarak iki ayrı kısımda sunulacaktır.

Birinci kısımda, William Morris'in kitapta yansıttığı görüşler ile Marks'a ait görüşler benzerlikleri açısından ele alınacaktır. Bu kısımdaki incelemenin temel çıkış noktaları, medeniyet, teknoloji ve makineleşme, sömürü, yabancılaşma, sınıf ayrımı, köy ve kent, ücret, iş gücü, estetik, özel mülkiyet, devlet, eğitim, din, milliyetçilik ve evrim-devrim kavramlarıdır. İkinci kısımda ise, yazarın sunduğu görüşlerin Marks ile ters düşebileceği noktalar incelenecektir ve bu incelemenin temelini ise aile kavramı oluşturacaktır.

News From Nowhere, Londra'nın Hammersmith kenarmahallesinde anlatıcının bir akşamüstü siyasi bir toplantıdan dönüşüyle başlar. Ertesi gün uyanıp Thames Nehri'ne giden bu karakter artık sanayinin merkezi Londra'nın kırsal bir bölgeye benzediğini şaşkınlıkla fark eder. Basit ama güzel giyimli Dick adında bir kayıkçıyla tanışan bu karakter, sorduğu sorular sonucu, büyük bir siyasi devrimin gerçekleştiği ve komünist sistemin yerleşmiş olduğu, yirmibirinci yüzyıl İngilteresi'nin bir misafiri olduğunu anlar.

Romanın geri kalanı bu Misafir karakterin Thames Nehri boyunca yaptığı yolculuk esnasındaki yeni düzene dair gözlemlerine ve bu yeni düzenin bireylerinden aldığı cevaplara dayanarak sürer. Özellikle Dick'in dedesi Yaşlı Hammond karakteriyle yaptığı uzun sohbet sonucu yeni sistemin işleyişini büyük ölçüde anlama fırsatı bulur. Dick'in eski eşi Clara ve Misafir karakterin yolculuğu esnasında tanışıp aşık olduğu Ellen karakteri de konuşmalarıyla yeni sistem hakkında fikir eninilmesini sağlayan diğer önemli karakterler olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır.

Morris'in kurguladığı bu yeni sistem evrimini bitirmiş, yani tamamlanmış bir ütopyanın resmini çizmektedir. Romanın bitişi ise Misafir karakterin üzüntü içinde bir rüyadan uyanışı olarak kurgulanmaktadır. Morris okuyucuyu, bu şekilde güzel bir rüyadan, içinde bulunulan "gerçek kâbusa" geri döndürerek etkilemektedir.

William Morris insanın doğası gereği çalışmaya ve üretmeye eğilimli olduğunu savunmuş ve çalışma kavramına ekonomik sistem içinde bir zorunluluk gibi çare aranmasını anlamsız bulmuştur. Ona göre çare aranması gereken kapitalist sistem içindeki olumsuz çalışma koşullarıdır. Bireyler dinlenme olanağına, ürettiğinden verim alma olanağına ve mutluluk verici çalışma koşullarına sahip olduğu sürece iş kendiliğinden bir zevk haline gelecektir.

Morris'e göre kapitalist sistemin düzensizliği işçinin kanlı devrimiyle son bulacaktır. Bu devrimin ardından insanlar kapitalist sistemin işleyiş şekli yüzünden uzaklaştıkları doğaya geri dönecekler ve manevi yönleriyle yeniden bütünleşeceklerdir.

Morris'in, Marks'ın görüşleriyle örtüştüğü en önemli noktalardan biri medeniyet kavramıdır. Morris, roman boyunca medeniyet kavramını kapitalist düzenin olumsuz getirileriyle eşdeğer tutmaktadır. Yapmacık ve sonradan yaratılan, hatta dayatılan bu "medeniyet"in insanlığı özünden uzaklaştırdığını savunmaktadır. Ona göre, medeniyet denilen bu kavram aslında insanlığın kendinden ve içinde bulunduğu doğadan kopup, her ikisine de yabancılaşmasına neden olmaktan öteye olumlu hiçbir sonuç doğurmamaktadır.

Romanın açılışından itibaren Morris, Sanayi Devrimi'ni takiben ortaya çıkmış teknolojik araç ve gereçleri, insanı kısıtlayıcı ve kasvetli demir yığınları olarak, doğanın huzur verici yanıyla zıt olarak karşı karşıya getirmektedir: "kış başlarında güzel bir geceydi, sıcak oda ve kokulu tren vagonundan sonra, hava, insanı ferahlatacak kadar keskindi" (*News From Nowhere*, s.8).

Morris için, komünist düzenin yerleştiği toplum, kapitalizmin getirdiği tüm bu olumsuz sıfatlardan arınmış, çünkü onun varsayılan teknolojik ve ekonomik getirilerini reddetmiş bir toplum olacaktır. İşte bu zıt özellikleri vurgulamak içindir ki, Morris'in başkarakteri, kapitalizmin kasvetiyle, bir kış günü uykuya dalar; ancak doğanın huzuru eşliğinde komünist bir yaz gününe uyanır. Çünkü Morris için insanın endüstriyel karmaşayı terkedip özüne dönüşü, doğaya dönüşü ile gerçekleşecektir. İnsanlığın doğaya dönüşü ise manevi yanının yeniden ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

Morris'in gelecek komünist düzene dair umudu, kitapta tasvir edilen kapitalist düzen içinde, arada sırada kendini gösteren "tertemiz, bulutsuz bir gökyüzüyle" simgelenir (*News From Nowhere*, s.9). Morris'in romanında "kapitalist sistem, sanatın, yani yaşamın dış güzelliğinin, tüm kaynaklarının kurumasına sebep

olmakta ve yaşamı barbarlık seviyesine indirgemektedir" (Hyndman&Morris, 1884, s.15). Ancak Morris'e göre yarının güzel bir gün olacağına dair umut her zaman vardır ve komünist düzen kaçınılmazdır.

Romanda da kurgulandığı gibi yarın güzel bir gün olmuştur. Misafirin kendini içinde bulduğu dünya, kapitalizmin yıkıcı etkilerinden uzak, huzur dolu bir atmosfere sahiptir. "Duman çıkaran bacalarıyla sabun işçileri gitmiştir, mühendislik çalışmaları gitmiştir, kurşun işçileri gitmiştir ve Thorneycroft'tan batı rüzgarıyla gelen perçin ve çekiç sesleri de yok olmuştur" (*News From Nowhere,* s.14). Bu rahatsız edici endüstriyel karmaşayı temsil eden ifadeler, okuyucuda, yazarın, içinde bulunduğu ütopyayı anlatırken kullandığı güzel bahçeler ve çiçeklerle bezeli tasvirlere tezat çağrışımlar uyandırmaktadır.

Bu endüstriyel karmaşa içinde yaşam savaşı veren işi sınıfı, kapitalist sistemde üst sınıfın sömürüsü altındadır ve kendi ürettiği ürünü kullanamaz duruma gelmiştir. Sadece başkalarını refah içinde yaşatabilmek için, kendisi, yoksulluk içinde yaşamaktadır. İnsanı insan yapan tüm zevklerden ve eğlencelerden mahrum kalan bu insan grubu, hem başkalarının yükünü taşımakta, hem de kendisine verilen ücretle yetinmek zorunda kalmaktadır. Sınıfsal kamplaşma, hayatın her noktasında sınırını görünür çizgilerle çizmekte ve kendini net bir şekilde belli etmektedir. Aradaki ekonomik uçurum arttıkça görüntü ve yaşam tarzındaki uçurum da aynı oranda artmaktadır. Üst sınıfın refahı arttıkça, işçi sınıfının zorlu hayat tarzı daha da çekilmez bir hal almaktadır.

Ancak Morris'in kurguladığı komünist ütopyada işçi-burjuva, üst sınıf-alt sınıf gibi ayrımlar söz konusu olmamakla birlikte, fiziksel gücüyle üretim yapan

bireyler, kapitalist düzenin "işçi" sinden farklı olarak refah içinde ve yaşamdan zevk alan bireylerdir. Misafir karakterin kendini içinde bulduğu bu yeni sistemde karşı karşıya geldiği ilk işçi karakterinin tasviri de bu niteliklere uymaktadır:

> Elbisesi benim görmüş olduğum modern günlük çalışma kıyafetlerine benzemiyordu, daha çok on dördüncü yüzyıl yaşantısına ait bir resimde rastlanılabilecek bir kostümdü: lacivert kumaştan, oldukça basit, fakat iyi dokunmuş ve lekesizdi… Ağırbaşlı ve seçkin bir beyefendiye benziyordu (*News From Nowhere,* s.13).

Morris'in ütopyasındaki Dick karakterinin Boffin lakaplı bu temizlik görevlisi hakkındaki sözleri de bize kapitalist sistemin yarattığı çalışan imgesi ile Morris'in komünist düzeninin yarttığı çalışan imgesi arasındaki farkı büyük ölçüde göstermektedir:

> …tutucu romanlar yazarak vaktini dolduracaktır, üstelik kendi deyimiyle, yöresel özelliklere sahip olduğu için de gururludur. Senin, insanların mutsuz olduğu ve dolayısıyla bir yazara ilginç gelebilecek, dünyanın unutulmuş bir köşesinden geldiğini düşündüğü için de, senden bazı bilgiler alabileceğini düşünüyor (*News From Nowhere,* s.33).

Morris'in ütopyasında ekonomik veya entelektüel açıdan hiçbir sınıf ayrımı ve insan gruplandırması yoktur. Özel mülkiyetin kaldırılmasıyla beraber canlı emek, birikmiş emeği (sermayeyi) artırmaya son vermiştir ve herkes eşitlikçi ve katılımcı bir yaklaşımla kurulan düzene sahip çıkmaktadır. Ütopyaya yabancı Misafir birey ise insanların dış görünüşlerinden, kapitalist düzenden alışkın olduğu zengin-fakir, köylü-kentli ayrımlarını yapamamaktadır; çünkü dış görünüşe yansımayan bu eşitlikçi yaklaşım aslında ütopya bireylerinin zihninde de artık var olmamaktadır. Ütopyadaki Dick karakteri "fakir" kelimesinin anlamını dahi bilmemektedir ve bu

yeni düzende artık insanlar ekonomik güçlerine göre değil, bireysel zevklerine ve doğal koşullara göre giyinmektedirler.

İşçi sınıfının emeğini sömüren, birikmiş sermayesiyle hiçbir emek harcamadan parasına para katan sermaye sahibi üst sınıfın durumu, fiziksel emeği insanın mutluluğu ve sağlığı için gerekli gören ütopya bireyi tarafından, bir hastalık olarak adlandırılmaktadır. Hatta bu hastalıklı bireylerin geçiş döneminde, çirkin ve yeni düzenin fiziksel koşullarına ayak uydurmakta yetersiz olduğunu iddia etmektedir. Marks'a göre, "tüm toplum, giderek daha çok iki büyük düşman kampa, doğrudan birbirlerinin karşısına dikilen iki büyük sınıfa bölünüyor: burjuvazi ve proletarya" (Marks, 2005, s.117). Morris'e göre de kapitalist sistemin bu iki aykırı sınıfının her ikisi de kapitalist sistemden olumsuz etkilenmektedir. Alt sınıf ağır çalışma koşulları altında ezilip entelektüel açıdan zayıflamakta, üst sınıf da tembellik hastalığı yüzünden entelektüel gelişimini önemserken, fiziksel gelişimini yadsımaktadır. Arabalarına binen yaşlı adamın Misafir karaktere söylediği gibi, kapitalist düzende emek harcamayan sınıfın "kılıç külçesi gibi elleri, çıta gibi minik kolları, kum saati gibi bilekleri, ince dudakları, sivri burunları ve solgun yanakları vardı" (*News From Nowhere,* ss.56,57).

Fiziksel emeği küçümseyen ve alt sınıfa özgü mecburiyetler olarak benimseyen, önüne gelen ekmeğin nasıl yapıldığını bile bilmeyen, sözde "kültürlü" üst sınıf bireyler, Morris'e göre ütopyanın hem zihinsel hem bedensel gelişime önem veren bireylerinin yanında "yararsız ahmaklar" olarak adlandırılmaktan öteye gidemezlerdi. Bu ideal düzenin bireyi her ikisinin de, özellikle de fiziksel uğraşların, hem bireyin hem de toplumun gelişimi ve refahındaki önemini kavramıştı. Yaşlı Hammond'ın kendisi hakkında söylediği sözler de bunu kanıtlar niteliktedir: "ben,

biz garip hayvanların eskiden adlandırıldığımız şekliyle, "okumuş" bir adamım, ancak aynı zamanda çok da iyi bir aşçıyım" (*News From Nowhere*, s.85).

Komünist toplumun yapısının sınıfsal yapıyla bağdaşmayacağı gerçeğinden, "kent ile kır arasındaki karşıtlığın da, aynı şekilde, yok olacağı" sonucu da çıkar (Marks, 2005, s.184). *News From Nowhere*'de de devrim sonrasında kendi ürettiğini tüketmeye yönelen bireyler kırsal kesime doğru adeta akın etmiş ve köylü-kentli ayrımı hızla ortadan kaybolmuştur. Kırsal kesimin güzelliklerinden yararlanmak ve doğayı tanımak adına hem çocuklar hem de yetişkinler özellikle yaz aylarında bu bölgelere giderek, oralarda vakit geçirmektedirler. Kapitalist düzendeki gibi, insanlar, sınıfsal etiketlere ve belli yaşam alanlarına sıkışıp kalmamaktadırlar.

Buna karşılık, köy hayatının neredeyse yok olma noktasına geldiği burjuva sisteminde, köylü, şehirli için emek verip üretmekte ve diğer emekçiler gibi emeğinin karşılığını alamamaktaydı. Köylü de işçi sınıfı gibi ürettiği ürünün hâkimiyetini kaybetmişti. Yaşlı Hammond karakterinin de kitapta belirttiği gibi, "bir zamanlar kırsal kesim insanının yaşamına zevk katan tüm küçük kırsal sanatlar yok olmuştu. Çiftçinin elinden geçen köy ürünleri, boğazından geçemiyordu" (*News From Nowhere*, s.99).

Sınıfsal farklılıkların bu kadar keskinleşmesine göz yuman kapitalist sistem, toplumu ciddi ölçüde kutuplaşmaya iten bir süreç içindedir. Marks'ın, kapitalizmin kendi sonunu hazırladığı yönündeki iddiasına göre, makineleşme de bu süreci hızlandıran öğelerden birisidir. Morris de bu anlamda Sanayi Devrimi ve kapitalizm kavramlarının orataya çıkışında etken olan makineleşmeyi, insanı doğadan ve dolayısıyla da kendi özünden uzaklaştıran bir unsur olarak değerlendirmiş ve kendi

yarattığı ütopyasında makineleşmeyi reddederek insanı doğanın hükümdarı değil bir parçası olarak görmüştür. Marks'a göre, yaygın makine kullanımı ve işbölümü yüzünden, proleterin işi, tüm bireysel niteliğini ve bunun sonucu olarak da, çalışan insan için tüm çekiciliğini yitirmiştir. Kendisi makinenin bir eklentisi haline gelir ve ondan beklenen yalnızca en basit, en tekdüze ve en kolay edinilen hünerdir (Marks, 2005, s.124).

İşçi, burjuva sınıfı için makinelerden daha değersizdir ve önemli olan üretimi arttırmaktır, işçinin ömrü kapalı kapılar ardında aynı tip işi yıllarca yapmakla tükenir. Morris'in *Art and Socialism* adlı çalışmasında ifade ettiği gibi, "her yeni makine işçiler arasında bir ölçüde sıkıntıya yol açacaktır; çoğu, vasıflı işçi niteliğini kaybedip, vasıfsıza dönüşecektir" (http://www.marxists.org/archive/morris/works/1884/as/as.htm). Bir işçinin, hayatında, işiyle ilgili yaşayabileceği en büyük değişiklik, bir şekerlemeyi paketlerken, iş değiştirip, yine aynı koşullarda pantolon düğmesi zımbalamaya başlamak olabilir. Bu koşullardaki bir insan hayatı, kısır ve mutsuz olmaya mahkûmdur. Morris de insan doğasının değişiklik ihtiyacına ve kapitalist sistemin bu rutinine cevaben, ütopyasında insanları zaman zaman iş ve uğraş değiştiren bireyler olarak sunmaktadır. Dick'in, kendini kitaplara çok kaptıran Bob karakterine söylediği gibi, Bob'un" biraz açık hava işi yapma vakti gelmiştir, bu şekilde beynindeki örümcek ağlarını temizlemesi gerekmektedir" (*News From Nowhere*, s.27).

İşçi ve emeğinin metalaştığı bir sistemden gelen Misafir birey, nasıl hizmeti ve emeği karşılık beklemeden sunan komünist düzenin bireyini anlamakta zorlanıyorsa, kapitalist sistemin aracı olan para kavramını çoktan unutan devrim sonrası birey de hizmetin karşılığı olabileceği yaklaşımını anlamakta zorlanmaktadır.

Örneğin, kitabın başında Dick karakteri botuyla verdiği hizmeti işi olarak benimsemekte, herkesin hizmeti karşılığında bir hediye vermesi durumunda o kadar şeyi saklayacak yeri olmadığını ifade ederek de kapitalist sistemin çıkarcı bireyinden ne kadar uzak bir yerlerde durduğunu da gözler önüne sermektedir (*News From Nowhere,* s.17). Marks'ın da *KomünistManifesto*'da belirttiği gibi kapitalist sistemde "burjuva sınıfının varoluşunun ve egemenliğinin esas koşulu, sermayenin oluşması ve çoğalmasıdır; sermayenin koşulu ücretli emektir. Ücretli emek, bütünüyle, emekçiler arasındaki rekabete dayanır" (Marks, 2005, s.130). Marks gibi, sermayeyi reddeden Morris dolayısıyla ücret sistemine dayalı bir ekonomik yapıyı da reddetmiştir.

Yukarıda da örneği görüldüğü gibi, kişi, işini benimsediği için, zevk aldığı için icra etmekte; hizmeti, ticari bir nesne gibi maddi bir karşılıkla sunmamaktadır. Misafir karakter tiyatro binasını beğenince, binanın kapılarını yapan kişi bundan mutluluk duymaktadır ve büyük bir zevkle bunun kendisinin emeği ve becerisi olduğunu ifade etmektedir (*News From Nowhere,* ss.36,37). Bu olay, işçinin ürettiği üründen zevk alma isteğine yerinde bir örnek teşkil etmekte ve kapitalist sistemdeki işçinin durumuna da tezat oluşturmaktadır. Kime ve niye ürettiği sorularına cevap bulamamanın, seri üretimin kurbanı işçiyi, nasıl kendine ve işine yabancılaştırdığının daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.

Bu yeni düzenin işçisi için, iş, seri üretimin ve işbölümünün gerektirdiğinden çok daha farklı bir anlam ifade etmektedir. İş, birçok alanda sanatla iç içe geçmiş bir kavram olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Sanatın söz konusu olduğu noktada, bireysellik ve çeşitlilik kavramları da beraberinde gelmektedir. Bu da bu emeğin içselleşmesini ve yabancılaşmanın yok olmasını sağlar. Burada, kişi ürettiği

şeyi kullanma şansına sahip olduğu ve üretimde kapitalist acelecilik ve hız artık söz konusu olmadığı için, üründe "estetiğe" ve "kaliteye" önem verilmektedir. Çünkü aslında bu düzende işi zevkli hale getiren bu iki temel kavramdır. En basit üründe dahi sanatsal bir yaklaşımla karşılaşan Misafir ise, geldiği düzenin bakış açısıyla bu durumu yadırgamakta ve kapitalist düzende emek ve sanatın birleştiği bu nesnelerin nadir ve dolayısıyla "pahalı" olduğunu düşünmektedir. Oysa zamanla, özellikle de Yaşlı Hammond'ın sözleriyle, bu yaklaşımın, bu düzendeki üretim anlayışının temelini oluşturduğunu fark eder: "bir sürü gereksiz şey üretmek zorunda kalmadığımız için, ürettiğimiz şeylerden zevk almayı düşünebilecek kadar zaman ve kaynağa sahibiz" (*News From Nowhere,* s.134).

Morris'in yeni düzeninde, fiziksel emek gerektiren işlere bakış açısı da kapitalist toplumunkinden çok farklıdır. Bireyler, yaptıkları her işle, kendilerinin de bireysel özellik ve yetenekleriyle dahil oldukları, toplumsal ve manevi bir alışverişe katkıda bulunduklarını hissetmektedirler. Nordahl'ın ifade ettiği gibi, "Senin yeteneklerinin ifadesi benim insanlığımın ifadesidir (aynı zamanda tam aksi), böylece benim özgürlüğüm seninkini arttırır (aynı zamanda tam tersi)" (Nordahl, 1987, ss.755-783). Fabrikaları, iş bölümünün hakim olduğu kapitalizmin kasvetli ortamlarının tersine, insanların bir araya gelip üretmenin tadını çıkardıkları sosyal ortamlardır ve artık atölye olarak adlandırılmaktadırlar. Dick karakteri de kitapta işe bakış açılarını şu sözlerle ifade etmektedir: "uğraşacak bir işimiz olduğunda her şey bir eğlence gibi görünür ve iyi komşular bizim için mutlu olurlar; çok mutlu hissederiz, anlatabiliyor muyum?" (*News From Nowhere,* s.68)

Bunun yanı sıra bireyler insanüstü çaba gerektiren çalışma saatleri ve koşullarında çalışmadıkları için huzur içindedirler ve fiziksel işleri vücut sağlığı ve

estetiği için faydalı görmektedirler. Sağlıklı, zinde ve güzel bir vücuda sahip olmak için, işten kaçmak bir kenara, hem kendilerine hem de içinde bulundukları topluma faydalı olma adına iş yapmaktadırlar. Örneğin Dick karakteri "bir at kadar güçlüydü ve en büyük zevki fiziksel egzersizden alıyordu" (*News From Nowhere,* s.201).

Morris'in kurguladığı düzeni kapitalist düzenden ayıran en önemli özelliklerden biri de bireysel alım-satımın ve ticaretin var olmayışıdır. Çünkü ona göre ticaret ve pazar kavramları, işçinin kötü durumunun altında yatan sebeplerdir. Bu iki kavram gereksiz ürünlerin de gerekliler kadar zorunlu hale gelmesine, aşırı üretime ve dolayısıyla işçinin yükünün gittikçe ağırlaşmasına sebep olmaktadır. Yaşlı Hammond karakterine göre de eski düzende "mallar satmak için yapılıyordu, kullanmak için değil" (*News From Nowhere,* s.132). Kapitalist sistemde, üretim, bireylerin ihtiyacına yönelik değil, kâr elde etmeye yönelik bir döngü içinde gerçekleştirilmektedir ve bunun en önemli göstergesi de yine aşırı üretimdir. Morris, "Satın aldığınız şey aslında insan hayatıdır" sözü ile de bu gereksiz üretimin çalışan kitlenin hayatını nasıl esir aldığını vurgulamaktadır (http://www.marxists.org/ archive/morris/works/1884/as/as.htm).

İşçi sınıfının, aşırı çalışma saatlerine ve seri üretim adına tek tip iş yapmaya katlandığı bu üretim hızındaki bir sistemde ise "iş"in bir yük olarak algılanması kaçınılmazdır ve bu düzenden gelen bir bireyin de, yeni düzendeki insanların "iş"e zevkle sarılmasını yadırgayışını doğal karşılamak gerekir. Yaşlı Hammond'un ifade ettiği gibi, yeni düzenin üretim anlayışına göre ürettikleri "mallar ihtiyaç olduğu için üretilir: kişi komşusunun kullanımı için de kendisi için yapıyormuş gibi üretir; yani üzerinde hiç kontrolünün olmadığı, hakkında hiçbir şey bilmediği belirsiz bir pazar için üretmemektedir" (*News From Nowhere,* s.134).

Morris'e göre "iş" bir yük değildir, tam tersine hayattan zevk alınmasını sağlayan bir unsurdur; el sanatı ve iş sadece "gerektiği" için yapılan şeyler değildir. İnsanın doğasında sanatsal üretime karşı bir eğilim vardır. Bu yüzden de insan emeğinin yerini makinenin alması bir çözüm yolu olarak sunulmamalıdır. Bu noktada, kitaptaki Morsom karakterine göre, insanlığın makineleşmeye karşı tutumunda büyük bir değişim meydana gelmiştir ve insanlar "hatalarını, yani sadece kölelerin ve köle sahiplerinin yalnızca makineleri işleterek yaşayabileceğini, kısa sürede anlamaya başlamışlardır" (*News From Nowhere,* s.244) ve böylece bu komünist düzen mümkün kılınmıştır.

Makineler, kapitalist sistemin soğuk yüzüydü, çünkü makine ve makineleşmiş işçinin ortaya çıkardığı ürün yaratıcılıktan ve el becerisinden yoksundu. Misafir karakterin, ütopyanın çanak çömlek sanatına duyduğu hayranlık ve Morsom karakterinin eski dünya düzeni ve yeni düzenini karşılaştıran sözleri, seri üretimin ve el emeğinin farkını daha net gözler önüne sermektedir. Ona göre emeğine yabancılaşmış, işi ekmeğe ulaşmak için bir yol olarak gören işçi -hatta köle- nin ürettiği ürün kaçınılmaz olarak "güzel" olmaktan uzaktır: "Orada zarafet aramamalısın: o dönemde bunu ancak esir hayatı süren bir kişiden alabilirdin. Biz el sanatlarının ustalıklarını öğrendik ve hayal gücü ile düşlerin özgürlüğüne işçiliğin en zarafetlisini ekledik" (*News From Nowhere,* s.246).

Romanında, Morris'in de, Marks gibi, tüm toplumsal sorunları ve çirkinlikleri ekonomik temellere dayandırdığı anlaşılmaktadır. Özellikle, çok geniş bir kavram olan "çirkinlik" kavramı, kapitalist düzende ekonomik temelinden ortaya çıkarak bütün alanlara yayılmakta ve kaçınılmaz olarak da hem insanın kendi çevresine ve daha sonra da bizzat kendisine yansımaktadır. Andrew King'in de ifade ettiği gibi,

doğal olarak böyle bir görüşte, nesnelerin kalitesindeki büyük bir değişme, toplum yapısında ve davranışlarında da aynı büyüklükte bir değişim gerektirir (King, 1993, ss.62-65). Buna dayanarak ekonomik düzendeki çirkinliklerin yok edilmesi, Morris'in ütopyasında, estetik anlamda hem doğayı hem de doğanın bir parçası olarak insanoğlunu sahip olduğu ve hak ettiği "güzellik" kavramıyla baş başa bırakmaktadır. Örneğin, yeni düzende karşılaştığı güzel bir kadın, Misafir karakterin görüntüsü hakkında şu yorumu yapar:

> Bu halinin sebebi, uzun zamandır, özellikle de sosyalist olamayan ülkelerde seyahat etmen. Kişi mutsuz insanlar arasında yaşıyorsa çabuk yaşlanır derler, ne kadar da doğru. Güney İngiltere'nin iyi görünümünü muhafaza etmek için uygun bir yer olduğu da söylenir (*News From Nowhere,* s.28).

Sanat ve güzellik kavramlarına önem veren Morris'in bunları aynı zamanda bir bireysellik ifadesi olarak da gördüğünü söylemek mümkündür. Komünizmin bireyselliği yok edeceği, tek tip insanlar yaratacağı ve bireylere seçim şansı tanımayan bir sistem olduğu karşıt görüşleri Marks'ın olduğu kadar Morris'in de romanında çürütme çabası içinde olduğu görüşlerdir. Çünkü Morris'e göre de, sosyalizm değil, aslında iddia edilenin tersine, kapitalizm bireyselliğe büyük bir tehdittir. Çalışanın bireysel ifadesini katamadığı tektip seri işler kişilerin bireyselliğini yok etmektedir ve sosyalizmin amacı, bu düzenin tam tersine, zevk vermeyen işleri asgariye indirmektir. Yani sosyalizm bireyselliği öldürmek bir yana, onu gerçekten var edecektir (Morris, 1884, ss.1,2).

Morris'in yarattığı komünist sistemde üretimin her aşamasında bireyin çeşitliliğinin izleri görülür. Hem üreten üretim aşamasında kendinden bir şeyler katmanın mutluluğunu duymakta, emeğine benliğini katmakta, hem de tüketici bu

üretim çeşitliliği içinde farklılık ve bireysellik hislerini seçme şansıyla pekiştirmektedir. Bunun bir örneğini komünist düzendeki insanların vurgulanan kıyafet çeşitliliğinde, diğer bir örneğini ise bu düzenin sofrasına oturan misafir karakterin karşılaştığı sofra manzarasında görmek mümkündür: "Özellikle ekmek iyiydi. Benim en çok sevdiğim, büyük, oldukça yoğun, koyu renkli, tatlı köy ekmeği somunundan, Turin'de yediğime benzeyen ince pipo saplı kepekli kuru ekmeklere kadar bir sürü çeşidi vardı" (*News From Nowhere,* s.24).

Morris, ütopyasında bireyselliğe önem verirken, insani yeteneklerin veya eksikliklerin ekonomik dengesizlikler doğurmamasına itina göstermiştir. Fiziksel güç ve zihinsel güç de, bu konuda üzerlerinde durulması gereken kavramlardır. Kapitalist toplumda fiziksel güç zihinsel gücün yanında önemsiz görülmekte ve fiziksel emeğine göre ücret alanlar hem maddi hem manevi olarak toplumsal sınıflandırmanın en alt tabakasını oluşturmaktaydı. Beyin gücüyle çalışanlar da sermaye sahibi kitlenin bir üyesi olmadığı sürece sermayeyi büyütmeye odaklı, sistemin çarkı olmaktan ileriye gidemeseler de, toplumda sahip oldukları saygınlık bakımından işçi sınıfından çok daha üstün görünmekte ve daha fazla kazanç elde etmekteydiler. İnsanın fiziksel güç sarfederek sunduğu "emek"ini değersiz gören bu sistemi, Marks nasıl yeriyor ve alt sınıfın bir gün hak ettiği değeri yine kendi çabasıyla ve kendi devrimiyle ele geçireceğini savunuyorsa, Morris de romanında aynı doğrultuda görüşler sunmaktadır. Artık onun kurguladığı bu düzende fiziksel emek, kapitalist sistemdekinin tam tersine en çok saygınlık görendir. Örneğin, dokumacı karakterin el becerilerinin iyi olmayışı kendini sorgulamasına ve Dick'in onu horgördüğünü düşünmesine sebep olmaktadır:

> Biliyorum beni bir öğütücü olarak görüyor ve el becerilerim iyi olmadığı için beni hor görüyor, bu günlerde bu işler böyle. On dokuzuncu yüzyıl edebiyatında okuduklarımdan (ki epeyce şey okudum) şu kanıya vardım, bu o dönemlerin, ellerini kullanabilen herkesi hor gören aptalca bakış açısına karşı bir çeşit intikam (*News From Nowhere,* s.30).

Kişisel yetenek veya eksikliklerin eşitsizliğe sebep olmadığı bu ütopyada, bireyler arası ekonomik dengesizliğe yol açacak diğer bütün olgular da geçerliliğini yitirmiştir. Bu noktada, Morris, *News From Nowhere*'de, Marks gibi, özel mülkiyet kavramını reddetmiş, paylaşımcı ve toplumcu bir yaklaşım sergilemiştir. Marks'a göre;

> Komünizmin ayırtedici özelliği, genel olarak mülkiyetin kaldırılması değil, burjuva mülkiyetinin kaldırılmasıdır. Ama modern burjuva özel mülkiyet, sınıf karşıtlıklarına, çoğunluğun azınlık tarafında sömürülmesine dayanan üretme ve mülk edinme sisteminin sonal ve en tam ifadesidir (Marks, 2005, s.132).

Morris'in bu anlamda paylaşımcı toplumsal yaklaşımını, kitabında, bireysel ilişkilerin dahi her noktasına yerleştirdiğini görmekteyiz. Sahip olma, kazanma ve rekabet gibi, kapitalist toplumun bencil bireyini besleyen kavramlarla yetişen ve bu zihinsel olgularla kendini komünist düzende bulan Misafir birey, aldığı pipoyu kaybetme kaygısı taşımaktadır. Ancak bir bireyin kaybetmesinin diğerinin bulup kullanması anlamına geleceğinden, üretimin de ayrıcalıklı bir kesime değil, herkese yönelik yapıldığından, bunun ne toplum için, ne de bireylerin herhangi biri için kaybetmek anlamına gelmeyeceği belirtilmektedir. Nitekim Misafir karakter, ütopya bireyi Dick tarafından "geride kalmış bir ticari ahlak sergilememesi konusunda uyarılır" (*News From Nowhere,* s.54).

Özel mülkiyetin ortadan kaldırılması, Marks'ın da öngördüğü gibi, Morris'in ütopyasında devlet kurumlarını da sadeleştirmiş, birçoğunun işlevine ise son vermiştir. Kapitalist düzen içinde, siyasi, hukuki ve kültürel alanlarda toplumsal düzeni sağlama işlevi olan devlet kurumları ve yasaların birçoğuna artık ihtiyaç duyulmayacaktır. Çünkü tüm toplumsal düzensizliklerin ve çatışmaların temelinde ekonomik eşitsizlik ve dengesizlik yatmaktadır.

Marks'a göre "modern devlette yürütme, tüm burjuvazinin ortak işlerini yöneten bir komiteden başka bir şey değilken" (Marks, 2005, s.119), Morris için de parlamento içinde gerçekleşen eylemler "garip bir oyun" dan ibarettir (*News From Nowhere,* s.46). Bu oyun da devrimin ardından, sınıfsal eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasıyla son bulacaktır. Bu noktada, Morris, ütopyasında yasaların olmayışını da bu sebebe dayandırmaktadır. Bu oyun içinde ortaya çıkarılan yasaların da sermayeyi ve sermaye sahibini korumak amacı taşıdığını, sistemin kendi devamlılığını garanti altında tutacak yasaları dayatmakta olduğunu savunmaktadır. Örneğin, kişi yaşadığı kederlerin sebebini sormaya kalktığında, kanunlar aracılığıyla hemen müdahale edilmekte ve bu tepki kışkırtma ve isyan olarak etiketlenmektedir.

Morris'in sisteminde, korunacak özel mülkiyet ya da sermaye kavramları olmadığı için, yasalara da gerek duyulmamaktadır. Bunun dışında ortaya çıkan suç ve suçlular ise, var olan yazılı ve değişmez yasalar tarafından değil, toplumun vicdanı tarafından cezalandırılmaktadır. Nordahl'ın da Marks ile ilgili görüşlerinde vurguladığı gibi, "komünist devrim, düşmanca sınıf farklılıklarını ve savaşlarını yok edecek olmasına rağmen, diğer tür farklılıklar ve savaşlar (kişisel olanlar da dahil) varlığını sürdürecektir (Nordahl, 1987, ss.755-783). Ancak Morris'e göre, bireysel farklılıklar dolayısıyla ortaya çıkan bu sorunlar, kapitalist sistemin taraflı yasalarıyla

değil, komünist sistemin tarafsız vicdanıyla çözüme ulaştırılacaktır. Bu noktada, "ne tür bir düşünce olursa olsun, gerçek ve geneldir; belli kişilere mahsus değildir" (*News From Nowhere,* s.83) diyerek Morris, kapitalist toplumun ayrıcalıklı yaklaşımını eleştirirken, kendi yarattığı toplumun eşitlikçi yaklaşımını da desteklemektedir.

Morris, hapishaneleri de devletin alt sınıfı baskı altında tutma aracı olarak görmekte ve ütopyasında hapishaneleri ve benzeri cezalandırma yöntemlerini reddetmektedir. Çünkü onun düzeninde isyan edecek, kendinden çalınanı geri (ç)almaya teşebbüs edecek, kontrol altında tutulması gereken bir alt sınıf yoktur. Bunun dışında, ekonomik kökenli olmayarak ortaya çıkan suçlarda da cezalandırıcı toplumun vicdanı olduğu kadar kişinin vicdan azabıdır da. Bu noktada, Misafir karakterin şahit olduğu cinayet olayında, katil hakkında yapılan yorumlar, Morris'in bakış açısını da okuyucu gözünde netleştirmektedir: "…açıkça görülüyor ki katil eyleminin tüm sonucunu kendi üstlendi; toplumun onu cezalandırarak temize çıkarmasını umut etmedi" (*News From Nowhere,* s.229).

Morris'e göre, meclis, üst sınıfın çıkarlarını kollayan bir komite olarak görev yapmasının yanı sıra, bir de insanları yönetimde söz sahibi oluyorlarmış gibi aldatmak görevini de yerine getirmekteydi. Marks'ın *Komünist Manifesto'*da belirttiği "gerçek anlamında siyasal iktidar, bir sınıfın bir başka sınıfı ezmek amacıyla örgütlenmiş iktidarıdır" (Marks, 2005, s.142) görüşü Morris tarafından desteklenmekte ve bu siyasal iktidarın, kitleleri baskı altında tutma adına somut silahları olarak işlev gören ordu, donanma ve polis kuvvetlerine komünist düzende ihtiyaç kalmamaktadır. Yine Morris'e göre, devletin yargı kanadı ise aynı adaletsiz yozlaşmanın etkisindeydi ve kapitalist düzende zaten üst sınıfın sorunlarına bile çare

olamamaktaydı, kaldı ki mahkemelere başvuran alt sınıf bireylerin kendilerini ya da mülkiyetlerini adil bir şekilde koruma olanakları mevcut değildi. Kısacası devletin yasama, yürütme ve yargı kollarının tümü sınıfsal yapıyı muhafaza etme bilinciyle hareket eden kurumlardı. Morris romanda da bu görüşlerini Yaşlı Hammond'ın sözleriyle ortaya koymaktadır:

> Hükümet, dönemin umursamaz ve amaçsız zorbalığının mecburi bir sonucuydu; zorbalığın silahından başka bir şey değildi. Şimdi zorbalık sona erdi ve böyle bir silaha gerek kalmadı, zaten artık özgür olduğumuz için muhtemelen bu silahı kullanamazdık da. Bu yüzden senin kastettiğin anlamda bir hükümetimiz yok (*News From Nowhere,* s.110).

Politika ve politikacıları da kitlelere fikir ayrılığı oyunu oynayarak, bu sayede lüks bir yaşam sürmekle suçlayan Morris, kendi ütopyasını bu insan gruplarından arındırmaktadır. Kapitalist sistem içindeki ekonomik ve siyasi ayrımcılıklardan ortaya çıkan ve çoğu zaman durma noktasına gelen karar alma sürecini kendi düzeninde basitleştirmiş ve Marks'ın da sözünü ettiği "toplumsal ahenk" düzeyine erişildiğini göstermiştir. Toplumun hiçbir ayrım olmaksızın tüm bireyleri karar alma sürecine katılırken, ortaya çıkacak sonuçtan da olumlu veya olumsuz yine aynı bireyler etkilenmektedir. Bu sebeptendir ki alınan karara herkes saygı duymakta, bunu çoğunluğun baskısı olarak değil, kullanışlı bir karar alma yöntemi olarak değerlendirmektedirler. Yaşlı Hammond'a göre yeni sistemde "yapılan her iş toplumun her bireyine ya faydalıdır ya da zararlıdır. Kişi, bu işe karışsa da karışmasa da, köprü inşa etmek iyi bir sonuç doğurursa bundan faydalanır, kötü bir sonuç doğurursa da zarar görür" (*News From Nowhere,* s.124).

Morris'e göre, yönetim birimleri her bireyin kendini sorumlu sayabileceği kadar ufak olmalıdır. Bireyler yönetimle ilgili detaylara dahil olabilmeli, bu detaylarla ilgilenebilmelidir. Birey yaşama dair meseleleri "devlet" denilen soyut kavramın omuzlarına yüklememeli; tersine, birbirleriyle, bilinçli bir ortaklık çerçevesinde bu işlerle ilgilenmelidirler (Morris, 1889, ss.287-291). Ancak kapitalist sistemde bunun tam tersi dayatmacı bir işleyiş söz konusudur ve bu sistemin kurallarını koyan da çıkarları odaklı yaşayan üst sınıftır.

Marks'a göre "her dönemin egemen düşünceleri hep o dönemin egemen sınıfının düşünceleri olmuştur" (Marks, 2005, s.139). Bu fikirden yola çıkarak azınlık olan üstün sınıfın, devletin kurumları yoluyla, düşüncelerini, kitlelere dayatma yolu olarak da en büyük silahının eğitim olduğu rahatlıkla söylenebilir. Marks ve Morris'e göre, kapitalist sistemin eğitim kurumlarında kişi kendisine sunulanı gerçek bilgi olarak edinmekte ve sorgulama ihtiyacı duymamaktadır. Yani kişi eğitim ve öğretimde hayatı boyu etken değil edilgen durumdadır. Kapitalist sistemde eğitim alan Misafir birey "bana hep politik ayrımların insan doğasının zorunlu bir neticesi olduğu anlatılmıştır" diyerek durumu çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktadır (*News From Nowhere,* s.120).

Ayrıca, Morris'in ütopyasında, "hayatının en güzel çağlarını eğitim kurumlarında geçir, azınlığın dayattığını öğren ve şekillendirilmiş beyninle yine hayatının en güzel dönemlerinde sistemin seni yönlendirdiği işi yap" anlayışı ortadan tamamen kalkmıştır. Kapitalist sistemde "şu anda tüm eğitim insanların ticari hiyerarşiye göre uygun hedeflere yönlendirilmesinden ibarettir: bunlar efendi, şunlar işçi" (Morris, 2008, s.9). Morris hayat boyu öğrenmeyi verimli bulmuş, eğitimde belli bir yaş dönemine sığdırılmış aceleciliği ve bireye yönelik dayatmacı ve

pragmatik eğitimi reddetmiştir. Kitap okumaya fazlaca bağımlı olmayı da yine eğitimde edilgen bir yaklaşım olarak değerlendirerek, kişinin hayattan kendi çıkarımlarıyla öğrenmesini desteklemiştir. Ayrıca Morris'in Yaşlı Hammond karakteri üzerinden sunduğu yoruma göre, "on dokuzuncu yüzyılda, toplum, üzerine kurulduğu sistematik hırsızlık yüzünden öyle çaresiz bir yoksulluk içindeydi ki, hiç kimse için gerçek bir eğitim söz konusu değildi" (*News From Nowhere,* ss.89,90).

Hem Marks hem de Morris'e göre, milliyetçilik konusu, eğitimin yanı sıra, kapitalist düzen tarafından "yaratılan" silahlardan biriydi. Örneğin, Morris'in ütopyasında, devrim sırasındaki isyan ve ayaklanmaları bastırmak adına, milliyetçilik, üst sınıfın söylemlerinde sıkça yer bulmaktaydı. Gazeteler, eylemcileri, kışkırtıcılara ayak uydurup vatanlarına ihanet etmekle suçluyorlardı (*News From Nowhere*, s.168).

Devrim esnasında olabildiğince ulusçuluk kavramına sığınmalarına rağmen, Morris, tıpkı Marks gibi, burjuva sınıfının milliyetinin olmadığını ve bu kavramı çıkarları doğrultusunda kullanmakta olduğuna inanmaktaydı. *News From Nowhere*'deki ifadeye göre, "iki ulus savaşta dahi olsa, bu iki ulusun zenginleri karşılıklı kumar oynamaktan, hatta kendi yurttaşlarını öldürecek silahları da birbirlerine satmaktan geri durmayacaktır" (*News From Nowhere,* s.109).

Marks ulusçuluğu reddederek tüm dünya işçilerini, yabancılaşmanın sona erdiği ideal komünist bir düzeni getirmek amacıyla harekete çağırmıştır. Ücretle sermaye arasındaki savaşın sonu, Morris'in de belirttiği gibi, işçinin hareketiyle ve devrimiyle nihayet bulacaktır. Bu devrimi hazırlayan evrimsel süreçte kapitalizm kaçınılmaz olarak kendi sonunu hazırlamaktadır.

> Kapitalizm, teknolojideki bütün ilerlemelere karşın, yoksulluğa ve güvensizliğe, ya da her ikisine birden sonsuza dek katlanmak istemeyen sınıfı yaratır. Kapitalizm, sosyalizmi kurmak zorunda olan ve kurma yeteneğine sahip bulunan militan bir işçi sınıfı yaratır (Marks, 2005, s.77).

Görüşleri Marksist Görüş ile birçok açıdan örtüşen Morris, Michael Liberman'ın da belirttiği gibi, tarihsel olayların gelecek olayları etkilediğini ve gelecek olaylarla ilgili hiçbir geçerli tahminin geçmişte olanları göz ardı edemeyeceğine inanmıştır (Liberman, 1986, ss.349-356). Marks ile aynı evrimsel süreçten söz etmekle birlikte, dinginliğe ve huzura ancak kardeşlik ve birlik duyguları yerleştikten sonra erişilebileceğini ifade etmektedir. Misafir karakter de bu "huzur çağı" na ait değildir ve geldiği toplumun bir sembolü olarak geri dönüp evrimini tamamlamak, devrimin olgunlaşmasını beklemek durumundadır. Bu noktada, *News From Nowhere'*de Misafir karaktere hitaben söylenen şu sözler de Marks'ın evrim-devrim süreciyle ilgili görüşlerini destekler niteliktedir: "gerektiği ölçüde acı ve emek içinde, mücadeleyle yaşamaya devam et; kardeşlik, huzur ve mutluluk ufkuna ulaşmak için yavaş yavaş ilerle" (*News From Nowhere,* s.288).

Morris'in ütopyasındaki devrim tasviri, Marks'ın da beklentileriyle oldukça benzeşmektedir. Öncelikle devrimi başlatan sınıf, işçi sınıfıdır: "Hatalar ve felaketlerle dolu uzun bir sürecin ardından sonunda nasıl birleşeceklerini öğrenmişlerdi" (*News From Nowhere,* s.148). Güçlü işçi birlikleri sayesinde, gerekli maddi hazırlık eşliğinde gerçekleştirilen toplu grevlerle, istediklerini elde edebilmeye başlayan işçi sınıfı, artık gücünün farkındadır. Ülkenin tüm doğal kaynaklarının ve makinelerin kontrolünü talep edebilecek kadar güçlenmişlerdir. Ancak değişim, işçi kitleleri ve burjuva sınıfın koruması olarak nitelendirilen polis güçleri arasında kanlı

bir savaşa dönüşür ve özellikle Trafalgar Meydanı'ndaki kıyım devrimin esas başlangıç noktası olur. "Dünya, ikinci bir doğumun arifesindeydi; bu nasıl trajedisiz gerçekleşebilirdi ki?" (*News From Nowhere,* s.181). Devrim sonrasında ise toplum küllerinden yeniden doğmaktadır.

Michael Holzman'a göre, kitaptaki devrim süreciyle ilgili anlatımlar, sadece hayali bir geleceğin kurgusal yansımaları değildir. Aynı zamanda, Morris'in, "yoldaşlarını", bir yandan dar fikirli meslek sendikalarına, bir yandan Parlamentoculuğa, bir yandan da Anarşizme karşı etkileme çabasıdır (Holzman, 1984, ss.589-603). Devrim masa başı anlaşmayla değil, silahlarla, savaşla, yani zorla gerçekleşecektir. Morris de Marks gibi, işçilerin durumlarını düzelterek iyileştirme çabalarının toplum adına iyi sonuçlar vermeyeceğini, aksine devrimi geciktirerek, kaçınılmaz komünist sonucu uzaklaştırmakta olduklarını savunmaktadır.

Marks'ın, insanlık tarihini, sınıflar savaşı tarihi olarak özetleyişi (Marks, 2005, s116), *News From Nowhere*'de Morris'in İngiltere'nin tarihini özetleyişiyle paralellik göstermektedir. Ortaçağda feodal sistemin, Fransız İhtilali'nin ardından burjuva sisteminin çarklarında dönen sınıfsal çatışmalar artık son bulmuş, tarihin akışı ve seyri değişmiştir. Çünkü artık tarihsel iniş çıkışlara yön verecek sınıfsal çekişmeler söz konusu değildir. Kitapta Dick karakterinin sözleri yeni toplumun tarih kavramına yaklaşımını net bir biçimde ifade etmektedir: "Büyükbabamdan duyduğuma göre, insanlar tarihle en çok kargaşa, çekişme ve düzensizlik dönemlerinde ilgilenmişlerdir… şimdi biz böyle değiliz" (*News From Nowhere,* s.44).

Bir sınıfın bir diğerine hükmetme çabasını özetleyen bu tarihsel süreçte, "din" kavramının rolü çok büyüktür. Tezin giriş bölümünde vurgulandığı üzere Marks'ın "din"e bakış açısı, yine kapitalist toplumdaki eğitim anlayışına bakış açısıyla paraleldir. Yani din üst sınıf tarafından alt sınıfı kontrol altında tutabilmek adına kullanılan araçlardan bir diğeridir. Komünist düzende esas insani değerleriyle aracısız buluşan insan, dine ihtiyaç duymayacaktır. Morris de aynı doğrultuda Orta Çağ sömürüsünü dine dayandırmıştır, "çünkü onlar Tanrıyı bir işkenceci, bir gardiyan gibi görmüşlerdir" (*News From Nowhere,* s.62). Ancak Sanayi Devrimi'nin ardından oluşan toplumun bakış açısını, hümanist görünüp sömürüye daha ağır koşullarda devam ettiği için de ikiyüzlülükle suçlamaktadır.

Morris'in toplumunda da din kavramı yok olmuştur ve sömürü aracı olmaktan da uzaktır. Onun yerini alan toplumsal ahlak ve sorumluluk kavramını da, kendi amaçlarına alet edecek ve çıkarlarına yönelik yorumlayıp kitlelere dayatacak bir üst sınıf mevcut değildir. Bu yeni ahlak anlayışı, artık bir azınlığın değil, toplumun tümünün çıkarları gözetilerek yorumlanmaktadır. Bu ahlak anlayışının bakış açısı da Hammond karakterinin sözleriyle sergilenmektedir: "'sen çalmayacaksın', emri, 'sen, mutlu yaşamak için çalışacaksın' olarak çevirilmek zorunda kaldı" (*News From Nowhere*, s.112).

Morris, kapitalist toplumun dini de arkasına alarak iddia ettiği gibi, 'insan dünyanın merkezidir, her şey onun faydası için yaratılmıştır, dolayısıyla onun için yaratılan her şeyi tahrip etme, ne pahasına olursa olsun kendi yararına kullanma hakkı vardır', gibi görüşleri de şiddetle reddetmektedir. Ona göre, insan doğanın hükümdarı değil, bir parçasıdır. Bu görüşler kitapta da Dick karakterinin sözleriyle desteklenmektedir: "demek istediğim, ben tüm bunların bir parçasıyım, acıyı da

hazzı da kendi içimde hissediyorum. Bu bir başkası tarafından sadece ben yiyip içebileyim ve uyuyabileyim diye oluşturulmadı; benim de bunda payım var" (*News From Nowhere, s.*282).

Marksist Görüş ve *News From Nowhere* adlı eser karşılaştırıldığında birbirleriyle örtüşmeyen fikirler ve kavramlara sıkça raslanmamaktadır. Ancak, Morris'in romanında Karl Marks'ın görüşleriyle uyuşmayan bazı noktaların da mevcut olduğu söylenebilir.

Bu noktada, özel mülkiyetin kaldırılmasını takiben yerleşecek eşitlik anlayışı ile yorumu değişecek kurumlardan biri de aile kurumudur. Marks'ın, kadın ve çocuğun, erkek egemen ailenin mülkü olduğu; hatta açlıkla boğuşan alt sınıfta, kadının açık fuhuşla üst sınıfın da mülkü haline geldiği iddiaları (Marks, 2005, s.138), Morris tarafından da desteklenmektedir. Morris bu kurumu tamamıyla yok saymamakla birlikte, kapitalist toplumdaki bireyi bağlayıcı özelliğini yok etmiştir. Bireyler yasal ya da toplumsal hiçbir baskı altında kalmadan, sadece karşılıklı sevgiye dayalı birliktelikler yaşamaktadırlar. *News From Nowhere*'de, Clara ve Dick çiftinin yaşadıkları, Clara'nın başkasına ilgi duyarak insani bir içgüdüyle ona yönelmesi, daha sonra yeniden sevgi bağını koparamadığı Dick'e dönmesi, Morris'in aile kurumuyla ilgili esnek görüşlerine örnek teşkil etmektedir. Yaşlı Hammond karakterinin "Clara'yı bu ayrılık esnasında gözden kaybetmemesi ve bir gün Dick ve Clara'nın yeniden bir araya gelebileceğine olan inancı" da (*News From Nowhere,* s.78), yeni toplumda aile kurumunun bu esnek yapısının daha net bir ifadesi niteliğindedir.

Devletin resmi işlevlerinden biri olan evlilik ve boşanma işlemleri de devletin artık son bulan görevlerindendir. Morris bunu, iki kişi arasında artık paylaşacak ya da uğruna anlaşmazlık çıkacak mal varlığının olmamasına bağlamaktadır. Evlilik kurumu artık resmi belgelerle değil, insanların manevi bağıyla kurulmaktadır.

Morris, kapitalist sistemin ticari evliliklerini yermekte, işçi sınıfının üst sınıfın sömürüsüne maruz kalışını eleştirdiği gibi, aynı şekilde kadının da erkeğin sömürüsüne maruz kalışını eleştirmektedir. Ellen karakterinin kapitalist düzen içerisindeki olası kaderiyle ilgili sözleri de Morris'in bu bakış açısını yansıtmaktadır:

> Ben fakirlerden biri olurdum, çünkü benim babam çalışırken sadece bir toprak işçisiydi. Buna katlanmayabilirdim; çünkü güzelliğim, zekâm ve ışıltım zengin erkeklere satılırdı; hayatım heba olurdu. Çünkü hayatım hakkında seçimim ve irade gücüm olmayacağı konusunda yeterince bilgi sahibiyim. Zengin erkeklerden asla mutluluk satın alamayacağımı, gerçek heyecanlar yaşayabileceğim eylemlere fırsatım dahi olmayacağını da biliyorum. Fakirlikten veya zenginlikten, o veya bu şekilde hayatım parçalanır ve ziyan olurdu (*News From Nowhere,* s.279).

Sonuç olarak, romandan da anlaşılacağı üzere, Morris'in, kapitalist sistem analizi ve komünist düzene dair beklentileri bakımından, Marks'ın görüşleri ile büyük ölçüde örtüştüğünü söylemek mümkündür. Her ikisi de kapitalist sistemin ekonomik temelli yanlışlarının muhakkak bir noktada sonlanacağını ve işçinin toplumun kaderini değiştirecek nitelikteki devriminin kaçınılmaz olduğunu savunmuştur. Bu bölümde de her ikisinin görüşleri karşılaştırmalı olarak incelenmiş, benzerlikler ve farklılıklar iki ayrı kısımda örneklerle sunulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Herbert George Wells'in *A Modern Utopia* Adlı Romanının Marksist Görüş Işığında İncelenmesi

Bu bölümün amacı, Marksist Görüş ile *A Modern Utopia* (*Modern Bir Ütopya*) adlı eseri karşılaştırmalı olarak incelemektir. Bu inceleme, bazı temel kavramlar ele alınarak, Karl Marks'ın görüşleri ve roman arasındaki "farklılıklar" ve "benzerlikler" adı altında, iki ayrı kısımda sunulacaktır.

Birinci kısımda, Herbert George Wells'in kitapta yansıttığı görüşler ile Karl Marks'a ait görüşler benzerlikleri açısından ele alınacaktır. Bu kısımdaki incelemenin temel çıkış noktaları, toplumsal evrim kavramı ışığında kapitalist ve komünist birey, devrim, özel mülkiyet, aile, din ve devlet kavramlarıdır. İkinci kısımda ise, yazarın sunduğu görüşlerin, Marks'ın görüşleriyle ters düştüğü noktalar incelenecektir ve bu incelemenin temelini ise toplumsal sınıf ve eşitlik, devrim, özel mülkiyet, aile ve devlet kavramları oluşturacaktır.

A Modern Utopia, kurgu ve felsefi tartışma yöntemleri bir arada kullanılarak yazılmış dinamik bir ütopyadır. Roman Wells'in Anlatıcı (the owner of the voice) ve Botanikçi (the Botanist) adında iki ana karakteri tasviriyle başlar. Yazar ile Anlatıcı karakterin birbirine karıştırılmaması gerektiği uyarısı kitabın başında yapılır. Anlatıcı karakter kendi hayal ürünü olan Botanikçi ile kendini birdenbire Alp Dağları'nın tepesinde tamamiyle değişmiş bir dünya düzeninde bulur. Dünyanın bir kopyası olan bu ütopyada, insanlık üstün teknolojiyle donatılmış, kontrol ve düzen odaklı çalışan bir Dünya Devleti çatısı altında birleşmiştir.

Geldikleri dünyada var olan tüm bireylerin ütopyalı kopyaları farklı görüntü ve kişilikleriyle bu yeni dünyada da mevcuttur. Örneğin, muhalif fikirleriyle Anlatıcı karakterle sık sık ters düşen Bortanikçi de geride bıraktığı dünyada mutsuz bir evliliği olan sevdiği kadını burada mutlu görür. Kendilerine barınacak bir yer ve bir iş bulan karakterler yavaşça bu yeni düzene ayak uydururken, okuyucu da sistemin işleyişi hakkında bu yolla bilgi sahibi olur.

Labour Bureau (Çalışma Ofisi)'nin parmak izinden kimliklerini teşhis etmesi üzerine Anlatıcı karakter ütopyalı ikizini (utopian double) bulmak üzere yola çıkar. Irk ve sınıf farklılıklarının halen varlığını sürdürdüğü bu ütopya *Samurai* olarak adlandırılan bir aydın sınıf tarafından yönetilmektedir ve Anlatıcı'nın aradığı ütopyalı ikizi de bu yönetici sınıfa dâhildir. Ütopyalı ikiziyle yeni sistem hakkında konuşup bilgi edinir ve Botanikçi sevdiği kadını burada eski kocasıyla mutlu görmesine çok sinirlenince Anlatıcı kendi hayal ürünü olan bu ütpyaya son verir. Kitabın son bölümünde Anlatıcı karakter artık eski kapitalist dünya gerçeğine geri dönmüştür.

Wells *A Modern Utopia*'da insanlığın geleceğinde bilimin önemli bir rol oynaması gerektiğini ifade etmiştir. Ona göre insanlığın içinde bulunduğu evrimi yönlendirmek büyük ölçüde insanlığın kendi elindedir. Eğer düzen ve disiplin yoluyla içinde bulunulan kapitalist sürece yön verilebilirse insanlığın geleceği için bir ütopyanın varlığından söz edilebilir. Ancak bu evrimsel süreç kendi karmaşası içinde ilerlemeye devam ederse, insanlığın kendini bir *dystopia* (karşı ütopya) içinde bulması kaçınılmazdır. Nitekim *A Modern Utopia*'dan önce yazdığı *dystopia'*lar da bu karamsar yanının bir örneğidir.

Wells'e göre bilim ve teknolojinin ışığında düzenli sistemi getirecek olan yeni aydın sınıfın militan devrimi olacaktır. Dünya çapında iletişim ağının gelişmesiyle de insanları gruplaştıran farklılıklar zamanla yok olacak ve bir Dünya Devleti tüm kontrolcü yapısıyla şekillenecektir. İşte Wells'in *A Modern Utopia*'sı bu görüşler ışığında ortaya çıkmış bir eserdir.

Öncelikle, Wells'in akıl ve teknolojiye dayalı ütopyasındaki bireyler, kapitalist sistemdeki bireylerden hem bedensel, hem de zihinsel olarak farklıdır. *A Modern Utopia*'ya göre, kapitalist dünyadaki her insanın kopyası Wells'in ütopyasında mevcuttur. Ancak eşitlikten doğan ideal düzenin içinde var olan bu insan tipleri, Marks'ın tarif ettiği kapitalist düzenin sonucu ortaya çıkan "benmerkezci" ve "çıkarcı" insan tiplerinden çok farklıdır. Bireyler arasındaki bu farkı meydana getiren ise, iki farklı düzenin çevresel koşulları arasındaki büyük uçurumdur.

"Akıl"ın önceliği ilkesine dayalı bu düzendeki farklı bireyleri hazırlayan koşullarla ilgili karşılaştırma, Wells'in Anlatıcı karakterinin, gelişmekte olan bir düzenin sağlandığı bu ütopyada, muhalif bir bireyle karşılaşmasıyla başlar ve Anlatıcı onun bu tutumuna anlam vermekte zorluk çeker. Bu noktada, gördüğü bu düzenli dünyayı, yaşadığı kapitalist karmaşayla karşılaştırır. İnsanların açlıktan öldüğü, aile kurumunun bile fakirlikten yozlaştığı, savaş, kan ve vahşetin kanıksandığı, belli bir kesimin sadece malvarlığını arttırmak için uğraştığı, toplumun genelinin umursanmadığı bir karmaşadan gelen bireyler olarak bu yeni düzene muhalefet eden bireyin tutumunu yadırgamaktadırlar *(A Modern Utopia, 91).*

Nitekim ütopyayı terk etmeden önceki en son çevre ve insan manzaralarıyla, kapitalist topluma döndüklerinde karşılaştıkları çevre ve insan manzaraları, bu zıtlığı şiddetli bir biçimde vurgulamaktadır. Ütopyada bank üzerinde oturan işçiler ile dünyadaki eşleri arasındaki büyük fark, bu sistemler arasındaki büyük farkın da özeti niteliğindedir. Okuyucu bir tarafta sanayinin akla uygun olmayan bir yöntem olarak kendi seyrine bırakılmasının bir sonucu olarak aşırı iş yüküyle yıpranmış bir işçi manzarası görür. Diğer tarafta ise, akla uygun bir sistemin yerleştirildiği, teknoloji odaklı oluşuyla "iş"in kendiliğinden yük olmaktan çıktığı bir toplumda refah içinde yaşayan bir işçi manzarasıyla karşı karşıya gelir.

Botanikçinin aşk hikâyesi ise, kapitalist düzenin yerleşik olduğu dünyadan bir kesit sunmaktadır. Botanikçinin unutamadığı genç kız, başarılı, zengin ve toplumda "sınıf"ının takdirini kazanacak tüm özelliklere sahip bir erkeği tercih ederek güzelliğini, Marks'ın deyimiyle, "meta"laştırmakta, güzelliği karşılığında para ve statü edinmektedir. Ancak bu genç kız, bu tercihiyle, kapitalist sistem içinde eşiyle mutsuzken, burada aynı kişiyle mutlu bir yaşam sürmektedir. Çünkü bireyler, onları olumsuz davranışlara iten tüm negatif etkilerden arınmış, akıl ve bilimin öncülüğünde kurulmuş bir sistemin bir sistemin içinde var olmaktadırlar ve Wells'e göre, bu negatif etkenlerin temelinde demokratik yöntemlerle kontrol altına alınamayacak insan doğası ve sonucu olarak ortaya çıkan sosyo-ekonomik eşitsizlik yatmaktadır. Bu noktada, Marks ve Wells, aynı doğrultuda, mutsuz yaşamları ekonomik eşitsizliklere bağlamaktadır, ancak, Marks, çözüm olarak, insanların üzerlerindeki kontrol mekanizmalarının yok olması gerektiğine inanmışken, Wells, insanları kontrol altında tutan bu mekanizmaları, akıl, bilim ve teknoloji kavramları öncülüğünde kuvvetlendirmeyi uygun görmüştür. "Düzen" kavramı da, Wells'e göre,

bireyselliği ve insani zaafları kontrol altında tutmanın tek yoludur. Toplumda bu kontrol mekanizması yaratılınca da, her ne kadar insan doğasında eksiklikler ve hatalar var olsa da, toplumsal düzen sağlanılabilir hale gelecektir. "Gerçek şu ki, gördüğümüz bu insanlar bizim gibi zaafları olan insanlar-ve tek değişen şey koşullar" (*A Modern Utopia,* s.21).

Kitapta, kapitalist sistem ve kurgulanan yeni düzen arasındaki karşılaştırmaların en önemlilerinden biri de, Anlatıcı karakterin, ütopyalı ikizini gördüğü anda yaşanır. O, zihinsel evrimin yanı sıra, bedensel bir evrimin de sonucu olarak, kendisinden çok daha iyi bir fiziksel yapıya sahiptir. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin insan ırkının yaşayışında meydana getirdiği gelişme ve düzenli yaşam bu yeni sistemdeki bireyleri Anlatıcı karakterin alışık olduğu insan tiplerinden farklı kılmaktadır. Bu güzel fiziksel görüntü, bireyler arasında sağlanan ekonomik eşitliğin ve düzenin bir ürünü olarak sunulmakta ve her biri kendi düzenini temsil eden iki "aynı" bireyin farklı çevresel koşullarda nasıl iki "farklı" bireye dönüşebileceğinin çarpıcı bir örneği olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Anlatıcı karakterin de ütopyalı ikizini bulduğu anda söylediği gibi, " aradaki fark benim bariz eksikliklerimdi. Aslında, dünyaya ait kafa karışıklığı ve zayıflıklarımın iziyle, kendi dünyamın tüm kusurlarını omuzlarımda hissediyordum" (*A Modern Utopia,*s.172).

İki insanın bir ütopya fikri üzerinde uzlaşamayışı da aslında bahsi geçen evrimin tamamlanmamış olduğunun bir başka göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu, bireysel ya da kısmî değil, toplumun her kademesini içeren bir evrim gerektirir. Örneğin, Anlatıcı karakterin ütopyalı ikizinin devrimi anlatırken söylediği gibi, önceki tüm başarısız devrimler ve çabalar da sonuca ulaşma konusunda gerekli ve tırmanılması gereken basamaklardır:

> Nihayetinde, sizin dünyanız da, bizimki kadar, eski teşebbüslerin yıkıntıları ve enkazı ile dolu olmalı; kiliseler, soylular, düzenler, inançlar… Tıpkı dünyadaki gibi, ütopya tarihi de etkili tutucuların istikrarsız liberal devletlere dönüşümü halinde, inişli çıkışlı iktidar zincirlerinden ibaretti (*A Modern Utopia,* ss.183,188).

Wells'in yarattığı toplum, ideal "düzen"e ulaşma yolunda geçirdiği evrimlerin yanı sıra, kapitalist "karmaşa"yı temsil eden birçok kavram ve sembolden de kurtulmuştur. Wells'in ütopyasının, bu anlamda, en dikkat çekici özeliklerinden biri et kesimi ve tüketiminin yasak olmasıdır; ancak Ütopyalı ikizin "barbar geçmişinde, hayvanların kan damlayan korkunç gövdelerinin halka açık yerlerde satılmak üzere sergilenmesi" yaygın bir gelenekti (*A Modern Utopia,* s.199). Wells bu yasaklamayla, insanın aklıyla hayvani içgüdülerine hükmedebileceğine olan inancını kanıtlamaktadır. Böylece, insanın vahşi yönünü, ezici, yıkıcı, öldürücü içgüdülerini baskı altına almış ve bu yönüyle de akılcı bir "düzen" kurgulamıştır.

A Modern Utopia'da misafirlerin dikkatini çeken bir başka nokta da şişman insanların çok az sayıda olmasıdır. Bu noktada kastedilen, bu yeni düzende, "akılcı" insanların bedenine dikkat etme bilincine sahip olduğunu vurgulamaktadır. Ekonomik açıdan ise, kapitalist sistemin aç gözlü ve kendine olması gerekenden fazlasını "ayırma", "biriktirme" eğiliminde olan insan tiplerinin var olmaması, Wells'in bu kavramları reddedişi ve sembolik olarak da bunu sergileyiş şekli, Marks'ın "Herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre" (Marks, 1972, s.6). söylemini hatırlatmaktadır. Her ikisinin de bakış açısının bu noktada da paralellik gösterdiği söylenebilir.

Marks, üretici köylü ve tüketici kentli ayrımını da yok etmek istemiştir ve bu noktada Wells'in romanında da buna benzer bir eğilim gözlemlenmektedir. Şehirlinin de, köylünün emeğini sömürdüğü bakış açısından hareketle, romanda köy ve şehir yaşantısının belli insan gruplarına mal edilmediği görülmektedir. Wells bu noktada yine "akılcılık" çerçevesi içinde insanların doğadan en mantıklı şekliyle faydalanmaları gereğini savunmuştur. Ütopyalı insanlar yazları dağ tepelerine ve yaylalara çıkmaktadırlar, buraların temiz hava ve huzurundan faydalanmakta, güzün ise şehir yaşantısına dönerek şehrin teknolojik ve kültürel olanaklarını kullanmaktadırlar. Dolayısıyla Marks'ın da dediği gibi, köylü ve şehirli bireyler arasındaki ekonomik ve entelektüel ayrım ortadan kalkmış bulunmaktadır.

Kapitalist düzene ve Wells'in ideal düzenine ait çevre ve bireyler arasındaki büyük farklılık, aslında, kapitalist toplumun "eşitlik" kavramından yoksun olmasından kaynaklanmaktadır. "Eşitlik" kavramının olmadığı bir toplumda da bireyler "sömürü"ye maruz kalmamak adına, toplumun çıkarlarını değil, kendi bireysel çıkarlarını gözetmek durumunda kalırlar. "Sınıf ayrımı" kavramı, Sanayi Devrimi öncesi toplumlarda bu kadar belirgin olmadığı için, "bireysellik" kavramı hayatın her noktasına bu kadar yerleşmemiştir. Ancak Sanayi Devrimi'nin getirdiği kapitalist toplumda, insanlar sınıflara bölünmüştür. Burjuva sınıfı, kendi bireysel kârını düşünürken, işçi sınıfı sadece temel insani ihtiyaçlarını karşılamak için yaşamını sürdürmektedir. Bu durum kapitalist toplumdaki bireyleri kaçınılmaz olarak bireyselliğe itmiştir.

Wells'in de içinde yaşadığı bu kapitalist toplumda, toplumsal kişilikler unvanlarla belirlenmekteydi. Oysa Marks'ın da öngördüğü gibi, komünist toplumda bireylerin ortak bir toplumsal kimlikleri olacak, bu ortak payda, onların "bireysellik"

içgüdülerini daha aza indirgeyecek ve bu bireyler toplumsal etkileşimin getirdiği ahenk içinde bu kez doğal bir beraberlik ve topluluk arzusu taşıyacaklardır; aklın değişmez gerçekleri tüm bireylerin gerçekliği olacaktır. Wells'in yeni düzenine misafir olan Anlatıcının da karşılaşacağı ütopyadan bu beklentilere sahip olduğu anlaşılabilir:

> Bu söylemin hayat bulduğu Ütopyamızın dağlarından geriye doğru, eski dünyanın karmaşasına baktığımızda, şu anda orada kişisel mahremiyet için ihtiyaç ve arzunun son derece büyük olduğunu, geçmişte ise bunun daha az olduğunu, gelecekte yine azalabileceğini, ve şu yolu geçtiğimizde varacağımız ütopya koşulları altında, oldukça makul düzeye indirgenmiş olabileceğini algılayabiliriz (*A Modern Utopia*, s.27).

Kapitalist toplumun "bireysellik" eğilimine tezat olarak, kitaptaki ideal toplumda beklenen ahenkli beraberlik gerçekleşmiştir. Irk, din, millet gibi ayrım ve önyargıları yok edip, dünya vatandaşları yaratan Wells'in, yeni düzene misafir olan iki karakteri, Anlatıcı ve Botanikçi, farklı kıyafetlerle kendilerini farklı bir toplumda bulurlar. Bu ütopyada, toplumun farklılığı olumlu karşılayışı, ayrılıkçı kapitalist toplumun kendinden farklı olana düşmanlık yaklaşımıyla büyük ölçüde ters düşmektedir. Marks'ın toplumsal karmaşa ve sınıf kavgası teorisi, bu iki misafirin tedirginliğinin sebebini gözler önüne sermektedir. Oysa tedirginliklerine rağmen bir "ütopya"dan beklentileri vardır ve beklentileri doğrultusunda bu toplumda artık "sınıfların sınıflara, kitleler kitlelere hoşgörüsüzlüğü; temasın ise öfke, kıyaslama, zulüm ve rahatsızlıkları tetikleyişi; daha zeki insanların hep sevimsiz, genellikle de düşmanca bir tür gözlem hissiyle işkence çekişi" (*A Modern Utopia*, s.28) devrim öncesi kapitalist sistemle beraber yok olmuştur. Kısacası insanlığı düşmanlığa ve

kavgaya iten tüm ayrılıkçı kavramlar, bu ütopyanın "akılcı" bireylerinin insanlık ve topluma bakış açısıyla ters düşmektedir.

Sınıf ayrımı odaklı toplumsal rol kavramı, bireyleri bağlayıcı bir faktördür ve onları özgür insan olmaktan çıkarıp, toplumsal normlara göre hareket etmeye zorlar. H G Wells'in kapitalist dünyadan sunduğu bir orta sınıf toplantısı resmi bunu çarpıcı bir şekilde kanıtlamaktadır.

> Tümü komik bir şekilde orta sınıf kıyafetleri içinde olan aktörler, kilise sonrası Pazar toplantıları (ipek şapkalı, uzun ceketli ve sıkıca sarılmış şemsiyeli adamlar), nadir akşam gezintileri, evlerinde alışılagelmiş bayağı romanlar, zihinlerdeki duygusal gelgitleri, sevimli dünyalı anneler, saygıdeğer babalar, halalar, akrabalar, onun ailesi, ötekinin ailesi…(*A Modern Utopia,* s.39)

Burjuva toplumunun bu keskin sınıf ayrımı örneği, Wells'in toplumu için geçerli değildir. Çünkü zaten Wells, bu ayrımları aşabilmek için bireyselliği dahi reddetme riskini göze almış bir bakış açısıyla yazmaktadır. *Samurai* adı verilen yönetici sınıf, gönüllü olan herkesin -adanmışlık şartıyla- katılabileceği bir oluşum olarak kendini göstermektedir ve burada desteklenen bireysel farklılıklar değil, tam tersine, tektipleşen bireyler ve disiplindir.

Kitapta sergilenen ideal toplumda, ne sınıf ayrımı ekonomik ayrıcalığa, ne de ekonomik ayrıcalık sınıf ayrımına yol açmaktadır. Wells'in yarattığı "yönetici sınıf", kapitalist toplumdaki "yönetici sınıf"tan çok farklıdır. Çünkü *Samurai*'ye para kazandıracak işler yasaklanmıştır. Oysa kapitalist toplumda, devleti yönetenler parayı da yönetir; sermayenin haklarını korur. Ama bu düzende, *Samurai*'nin sıradan halktan daha zengin olma şansı yoktur, hatta bu olasılık diğer bireylere kıyasla daha azdır.

Eşitlik konusunda Wells'in önemle üzerinde durduğu konulardan birisi de kadının ekonomik olarak erkeğe eşit olması gerektiği konusudur. Marks'ın da üzerinde durduğu gibi kadın, aile kurumunda, erkeğin egemenliği ve baskısı altındadır ve ekonomik eşitlik sağlayamadığı sürece de erkek tarafından sömürülmektedir. Aslında kadın, kapitalist toplumda, sadece yaşamını sürdürebilmek için çalışan, iradesi elinden alınmış işçi sınıfından farklı bir durumda değildir. Kadın erkeğin "özel mülkü"dür. Çalışan kadın dahi, iş hayatında, erkeğin elde ettiği ekonomik kazancı elde edememektedir. Kadın çalıştığı ve ürettiğiyle erkek kadar değer görmemektedir. Özellikle, işçi sınıfına dâhil, çalışmayan bir kadın iki kez sömürülmektedir. Hem üst sınıfın sömürüsüne, hem de evde erkek egemen sömürüye maruz kalmaktadır. Wells ise ütopyasında kadını geleneksel normlara göre şekillenmiş yerinden çıkarıp, "akılcılık" temeliyle yeniden şekillenen yeni bir çerçevenin içine yerleştirmiştir. Wells özgür kadın idealinin şekillenişini şu sözleriyle ifade etmektedir:

> Ergenliğimde, benimle birlikte olduktan sonra, tıpkı benim gibi dönüp yoluna gidebilecek, özgür, arzulu ve kendi ayakları üzerinde durabilen kadın fantezimi geliştirdim. Aslında böyle bir kadın figürü ne duydum ne gördüm; bunları bilinçaltımdan geliştirdim. Kitaplarımın en Platoniği olan *Modern Utopia*'mdaki *Samurai*'nin kadınları, bu hayallerin ifade buluşudur (Wells, 1995, s.19).

Marks, sınıf ve cinsiyet ayrımcılığının yanı sıra, milliyetçiliği de akıl dışı bulmuş ve ütopyaya ulaşma yolunda görevi bir millete değil, bir sınıfa yüklemiştir: işçi sınıfı. "Bütün ülkelerin işçileri, birleşin!" (Marks, 2005, s.158) çağrısı, Marks'ın da Wells'le devrim görevini tek bir sınıfa yükleme açısından aynı görüşe sahip olduğunu kanıtlar. Bu ikisinin de küçük çaplı, tek ulusa özgü veya kıtasal bir devrim düşlemediğini, dünya çapında bir hareket ve yenilik düşlediğini gösterir. Bunun en

büyük göstergesi kurguladığı Dünya Devleti'dir. Ancak Marks ve Wells'in ayrımcılıkları yok etme düşüncelerinin ve dünya çapında bir hareket hedeflemelerinin aynılığına rağmen, harekete çağırdıkları ve güvendikleri sınıf bambaşkadır. Wells bu konuda aydın sınıfa güvenmiştir.

Bilindiği üzere, Marks tüm toplumsal olumsuzlukların sebebini sınıf ayrımına bağlamaktadır. Wells'in de, "milliyetçilik" kavramını gelecek adına ayırıcı bir unsur olarak gördüğü, yarattığı dünya devletinde bu kavrama yer vermeyişinden anlaşılabilir. Sömürü evrenseldir, bu yüzden kurtuluş da evrensel olacaktır. Nitekim burjuva sınıfı kendi ülkesinin işçisine, sömürdüğü ülkeninkinden daha fazla acımamaktadır. Bir bireyin bir başkası tarafından sömürülmesine son verildiği ölçüde, bir ulusun bir başkası tarafından sömürülmesine de son verilmiş olacaktır (Marks, 2005, s.138). Oysa Marks'ın analiz ettiği kapitalist sistemde, aynı ülke sınırları içinde insanlar insanları, sınırlar ötesinden devletler devletleri, okyanuslar ötesinden de kıtalar kıtaları sömürbilmekteydi. Marks'a göre, "Burjuvazi, kırı nasıl kentlere bağımlı kıldıysa, barbar ve yarı-barbar ülkeleri de uygar olanlara, köylü ulusları burjuva uluslara, Doğuyu Batıya bağımlı kılmıştı" (Marks, 2005, s.121). Bu eşitsizlik temel ilkesinin varlığından yola çıkarak da, Wells'e göre, çözüm ulus, ırk ve millet kavramlarını yok edip dünya vatandaşlığı kavramını yaratmaktı.

Wells de burjuva sınıfının kendi yarattığı milliyetçilik kavramıyla çeliştiğini *The New World Order* (*Yeni Dünya Düzeni*) adlı kitabında şu sözlerle ortaya koymuştur:

> Ekonomik yaşam, büyük ölçüde, sorumsuz özel işletmeler ve özel finansmanlar tarafından yönetildi. Özel mülkiyetleri sayesinde de birleştirici finansal hareketlerini, sınırları, ulusları, etnik ve dini duyguları umursamadan geniş alanlara yaydılar.

> "Ticaret", politik organizasyonlardan daha birleştirici bir güç haline gelmişti (Wells, 2006, s.2).

Onun ütopyasında ithal ve ihraç kavramı ulus kavramıyla birlikte akılcılığını kaybetmiştir. Üretim ihtiyaçlar doğrultusundadır ve milli geliri arttırmak adına başka toplumları sömürmek, üretim fazlasına pazar arama çabaları ortadan kalkmaktadır. *A Modern Utopia*'da "ihraç ve ithal yoktu, meteorlar hariç" (*A Modern Utopia,* s.56).

Burjuva toplumunda akılcı olmayan bir başka nokta da, canlı emeğin, birikmiş emeği artırma aracı olarak işlev görmesidir" (Marks, 2005, s.134). Bu yüzdendir ki, kapitalist toplum, ürün satmak ve kâr etmek için üretir; amaç, sermayeyi arttırmaktır. Üretim ve tüketim, toplumun ihtiyaçlarına göre değil, kapitalistin kâr amacı doğrultusunda yönlenir. Toplumun ihtiyacı ve refahı doğrultusunda gerçekleşmeyen, kâra dayalı üretimde kalite aranmaz. Hızlı üretim ve hızlı tüketim, dolayısıyla da ürünün kısa ömürlülüğü sürekli desteklenen bir yaklaşımdır. Oysa Wells'in ütopyasında üretim sistemi de akılcı yöntemlerle düzenlenmiştir ve üretimde kalite ilkesi söz konusudur. Bunun en önemli göstergesi de Anlatıcı ve Botanikçi'nin kıyafetlerinin ütopyalı bireylerin giydiklerine kıyasla "şüphesiz ki kalitesiz ve eski olmasıdır" (*A Modern Utopia,* s.37). Wells'in kapitalist toplumdaki ürün kalitesine yaptığı bu eleştiri, aslında bu sistemin ne denli yanlış işlediğini, nasıl toplum için değil, kendini var etmek için uğraştığını gözler önüne serer. Wells'in ideal toplumunda, artık, üretim ihtiyaç doğrultusunda gerçekleşecek ve ürün kalitesi artacaktır.

Kalitesiz seri üretimin yanı sıra, bu seri üretimin sebep olduğu iş bölümünü işçi sınıfına ürettiği ürüne yabancılaşma olarak yansımaktadır. Kapitalist toplumda

işçinin tekdüzeleştiği, makineleştiği ve üretimine katkıda bulunduğu ürünle hiçbir bağının olmayışı, onun yaptığı işten zevk almamasına sebep olmaktadır. Ancak Wells'in misafir karakterlerinin çalıştığı fabrika, kapitalist sistemde var olan fabrikalardan o kadar farklıdır ki, bu tekdüze sistemin tüm olumsuzluklarını çarpıcı bir şekilde gözler önüne sermektedir.

> Bizim işimiz çocuklar için küçük ahşap oyuncak ayılar, çobanlar ve benzeri şeyler yapmaktı. Nesnelerin kabası makineler tarafından yapılıyordu ve elde tamamlanıyordu. Çünkü yeteneksiz fakat ilgili kişilerin çalışması -gerçekten de oldukça eğlenceli bir iş- bu nesnelere hiçbir makinenin veremeyeceği kişiliği veriyordu (*A Modern Utopia,* s.154).

Bir işi "bitirme"nin bireye verdiği hazla çalışan işçiler, ürüne kendi yaratıcılıklarından bir şeyler katmış olmanın mutluluğuyla işi "eğlenceli" bulmaktadırlar. İşte, çeşitlilik, değişim ve yaratıcılık vardır. Bir fabrika zihniyetiyle değil de bir sanat atölyesi biçiminde çalışmaktadırlar. Dolayısıyla ütopyadaki işveren modeli de kapitalist işveren modelinden oldukça farklıdır. İşverenin güler yüzlü, teşvik ve takdir edici yaklaşımıyla, işçi değer gördüğünü hissetmekte ve böylece mutlu bir çalışma ortamı resmedilmektedir. Anlatıcı karakterin sözleri de çalışırken duyduğu mutluluğu yansıtmaktadır:

> Ne zaman Ütopyayı düşünsem, o hafif ve etkileyici reçine kokusu burnuma gelir ve ne zaman reçine kokusu alsam, o hangarın mavi-yeşil göle bakan açık kısmı, suya yansıyan botlar ve şamandıraların çok uzağında yirmi mil ötedeki Glarus dağlarının masal ülkesinin atmosferi aklıma gelir (*A Modern Utopia,* s.155).

Romanda verilen bu bilgi aslında ütopyadaki çalışma koşullarını, iş ve işçi anlayışını çok net bir şekilde özetlemektedir: akılcı bir düzen sayesinde yaratılan insani bir memnuniyet. Bu işçi memnuniyeti yaratan çalışma koşulları da, kapitalist

koşullarla büyük bir tezat içindedir. Hatta Anlatıcı karakter kendi kendine bir iş günü sonunda bunun muhakemesini yapmakta ve kendi memnuniyetini proletaryanın kederiyle karşılaştırmaktadır. Bu ütopyada, "dünyadaki haftalık işçiyi kovalayan bu genel gerginlik, bu sıkıntılı düşünceler, onu sık sık aptalca dilenciliğe, aptalca sarhoşluğa, vahşi ve kötü suçlara iten sürekli endişe insan yaşamından yok olacak" (*A Modern Utopia,* s.155).

Çalışma koşullarının yanı sıra toplumun genel durumuna bakıldığında, Wells'in ütopyasında zengin-fakir, ucuz-pahalı kavramlarının var olduğu görülür. Bunun temel sebebi herkesin eşit gelire sahip olmamasıdır. Bu ideal toplumda herkes yaptığı işe göre farklı kazanç miktarına sahip olabilmektedir. Ancak modern kapitalist toplumdan esas farkı, en fakirin dahi asla açlık sınırının altında olmayışı, asgari ücretin dahi bireye insancıl bir yaşam sağlayacak olanakları sunabilmesi ve çalışma koşullarının yine akılcı ve insancıl çerçevelerde belirlenmiş olmasıdır. Örneğin, misafir karakterler, oymacılık işinde, günde beş saat çalışmakta ve kalan vakitlerini bireysel zevk ve ihtiyaçlarına ayırabilmektedirler. Kaldı ki, çalışma koşulları da -mekandan işverenine kadar- çalışana önce insan olduğunu hissettirmektedir (*A Modern Utopia, s.*153).

Wells ve Marks işçi sınıfının kendini eğitemeyecek kadar ağır bir yükün altında olduğu konusunda hemfikirdirler ve Wells işçiyi bu yorucu tablodan çıkarıp yarattığı ütopyada işçiyi kendi adına karar verebilecek iradeye sahip ve eğitimli kişiler olarak tasvir etmektedir: "ütopyalı işçi bugün dünyadaki iyi eğitimli bir kişi kadar yetenekli olacak ve hiçbir sendika onun eylemlerine sınır çizmeyecek. Onun sendikası dünya olacak" (*A Modern Utopia,* s.105). Ancak Wells'in ütopyasında sendika kavramı tamamıyla ortadan kalkmamakla birlikte, eski sendikaların sentezi

niteliğinde bir kurum olarak tek bir çatı altında işlevini sürdürmektedir: "The Common Council of Wages Worker" (Ücretli Çalışanlar Ortak Konseyi).

Wells'in iş gücü ihtiyacının büyük bir kısmını teknolojik gelişmelere dayalı sistemlerle gideriyor olması *A Modern Utopia*'yı, teknolojiye yaklaşımı açısından *Looking Backward*'a yaklaştırırken, Morris'in fikirlerinden uzaklaştırmaktadır. Morris, bu ihtiyacı işin zorunluluk değil de zevk haline dönüştürülmesi gibi beklentilerle halletme yolunu seçerken, Wells sistematik bir şekilde, ağır işlerin büyük bir kısmını zaten makinelere yüklemiş, kalanını da rahat çalışma koşullarıyla, yine insanların yapmasını uygun görmüştür. Teknoloji sayesinde büyük oranda azalan iş gücü ihtiyacı, artık sisteme sıkıntı yaratan niteliğini kendiliğinden kaybetmiştir. Kapitalist toplumda gri bir karmaşayı çağrıştıran teknoloji, Wells'in ütopyasında huzur ve düzene vesile olmaktadır. Kapitalist toplumda bir sınıfın diğerini sömürmesine araç olan makineleşme, yine akılcı bir şekilde toplumun tümünün yararı gözetilerek sistemde en mantıklı şekilde kullanılmakta, ahenge ve "düzene" katkıda bulunmaktadır.

Teknolojik gelişmelerin yanı sıra, başka açılardan bakıldığında da Wells'in romanında durağan bir ütopya resmi çizmemiş olduğu görülür ve bu noktada yine Marks ile aynı görüşleri paylaşmaktadır. Marks için, devrim, toplumsal evrimin en önemli basamağıdır, ancak bu gerçekleştikten sonra dahi evrim son bulmaz. Proletaryanın diktatörlüğünü takiben kurulacak eşitliğe dayalı komünist sistem, toplumun temel taşı olacak ve bu temel üzerinden insanlığın gelişmesi ve evrimi olumlu bir seyirde devamlılık gösterecektir.

Wells'in ütopyasının da aynı olumlu evrim süreçlerini takip ettiğini kanıtlayan birçok gösterge vardır. Örneğin, misafir karakter bir dergide ekonomi alanında yasal bir değişiklik yapılmasının planlandığına dair bir makale okur. Bu, tıpkı Marks'ın da umduğu gibi, gelişen bir toplumun baş gösteren ihtiyaçlarına ayak uydurabilecek, evrimi devam eden bir sistemin göstergesidir. Ayrıca misafirin okuduğu makale, bize sistemin çok önemli bir özelliğini daha sergilemektedir. H G Wells'in entelektüel yönetim kadrosuna rağmen, yapılması planlanan değişiklikler öncelikle halka ilan edilmekte, insanlar tarafından yorumlanması beklenmektedir. Bu noktada ise, Wells, Marks'ın da hayalini kurduğu bireyin katılımı odaklı, toplumun ihtiyaçlarına yönelik bir "yönetim" ya da "idare" tablosu sunmaya çalışmaktadır. Ne var ki, nihai kararı yine yönetim kadrosu verir ve sistem hiçbir şekilde tam demokratik değildir. Ama Wells bu durumu kitapta da Anlatıcı karakter ağzından oldukça demokratik bir yöntem olarak değerlendirmektedir:

> Öyle görünüyor ki, bunlar genel bir eleştiri için yayınlanıyor ve anlaşılıyor ki Modern Ütopya'da yönetim yasada veya alışkanlıklarda yapılması planlanan değişikliğin en özenli ve detaylı şekliyle bir şemasını sunar. Bu, değişikliği gerçekleştirmek için alınacak tedbirlerden bir süre önce yapılır ve olası her detay şiddetle eleştirilir, eksiklikler öngörülür, ikincil konular gündeme getirilir ve gerçek yasama süreci başlamadan önce, her şey inceden inceye değerlendirilip bir sürü eleştirmen tarafından iyileştirilir (*A Modern Utopia*, s.53).

Wells, *A Modern Utopia*'da, ağırlaşan kapitalizme dayalı, ondokuzuncu yüzyıl sonu, yirminci yüzyıl başı sistem koşullarını takiben, değişimin yüzyıllar önce aydın bir grup tarafından kampanyalarla ve söylemlerle gündeme getirildiğini, ancak uygulama aşamasında militan bir yol izlendiğini ve önceki sistemleri yok etmek için de zor kullanılması gerektiğini vurgulamıştır. Wells'in ütopik yapıya ulaşma

konusunda kimilerine göre bilimsel şartlandırmaya dayalı bir yola başvurması, Marksist devrimin beklentileriyle zor kullanma anlamında örtüşmektedir. Wells'e göre, dünyanın sorunu ulusçu bireysellik ve düzensiz işletmelerdir. Tüm sistemin yok edilmesi gerekmektedir… Dünya barışı böyle bir devrim gerektirir. Gittikçe daha çok kişi de, bunun daha azıyla elde edilemeyeceğinin farkına varmaktadır (Wells, 2006, s.2). Aslında Wells sadece gününün kapitalizmini, emperyalizmini değil, tüm sosyalist sistemleri ve din anlayışlarını da sorgulamaktadır. Bu yüzden üstün nitelikli, akılcı, bilime önem veren, kontrollü, disiplinli ve planlı yeni bir "aydın sınıfa" güvenmektedir.

Wells'e göre, devrim gerçekleşmediği, yeni bir sistem oturtulmadığı takdirde, insanlığın geleceği tehlikededir. Esaslı bir değişim, Marks'ın da savunduğu görüşlerle paralel olarak, var olan sistemi iyileştirmek adına yetersiz yöntemlerle gerçekleştirilemeyecek, zor kullanarak onu devirmekle başarılabilecektir. Wells, *A Modern Utopia*'da da, "özel, saldırgan bir grup olarak ortaya çıkan S*amurai*'nin dünya yönetimini ele geçirdiğini" ifade ederek bu görüşünü eserine de yansıtmıştır (*A Modern Utopia*, s.194).

Kitapta, devrimi hazırlayan koşulların kökeninde var olan "eşitsizlik" kavramı, kapitalist sistemin ekonomik yapısına dayanmaktadır. Ancak kurgulanan yeni sistemin ekonomik temelinde birey ihtiyaçlarının sınırlarının olması gerektiği görüşü vardır. Bu limiti kontrol altında tutabilmek için de "para"yı araç olarak görür. Marks'ın önemle üzerinde durduğu ve Wells'in de vurgu yaptığı üzere, kapitalist toplumda "para" araç olmaktan çıkıp "amaç" haline gelmiştir. Wells'e göre, paranın bütün kötülüklerin temeli olduğu savı bir yanılsamadan ibarettir, çünkü parayı amaç

haline getiren, burjuva toplumunun disiplinsiz ve düzensiz yapılanmış olan ekonomik sistemidir.

Kapitalist toplumda, para, her sınıf için farklı şeyler ifade etmektedir. Örneğin, burjuva sınıfının amacı, sistemin devamlılığını sağlamak, dolayısıyla yerini sağlamlaştırmak için sermayeyi elinde tutmaktır, oysa işçi sınıfının amacı var olabilmektir, yani "yaşayabilmek" tir. İşte para kapitalist toplumda bu amaçlara hizmet eder ve bireyin ait olduğu sınıfa göre anlam kazanır. Örneğin, para, Marks'a göre, kapitalist sistemde "iş buldukları sürece yaşayan ve emekleri sermayeyi artırdığı sürece iş bulan emekçiler sınıfını bütün öteki ticaret nesneleri gibi metalaştırır ve "kendilerini parça parça satmak" zorunda kalırlar (Marks, 2005, s.124).

Oysa kapitalizmin temelinin insan emeğinin sömürüsü olduğunu ileri sürdüğü *A Modern Utopia*'da Wells, tıpkı Marks gibi paranın değerinin sanal kavramlarla ölçülmesini eleştirmekte ve "değer"i üretilen "mevcut enerji" ile belirlemektedir. Bu noktada hizmet ve emek değer kazanmakta, paranın değeri "iş"le belirlenmektedir. Kapitalist sistemdeki sömürünün kökeni olan "artık değer" kavramının yok oluşu, ücret ve emek kavramlarının da itibarını geri kazandırmıştır. Para vücutta dolaşan kan gibidir, her organa hayat verir, ancak kanın bir organa pompalanamaması demek, o organın kangren olması demektir ve bu burjuva toplumundaki proletaryanın resmidir. Fakat Huntington'a göre, Wells'in kurguladığı sistemde, para, sağlıklı bir insan vücudundaki gibi işlev görmektedir, organizmanın dolaşım sistemine ihtiyacı vardır (Huntington, 1991, s.70). Organların ihtiyaçlarını giderdiği gibi bütün vücut- yani tüm dünya düzeni- bir disiplin içinde birbiriyle etkileşim halindedir; Wells'e göre, "birlik olmak, kâr amacı gütmenin ve insanoğlunun diğer kardeşlerine parazit

olduğu her türlü tertibin içtenlikle terk edilmesi demektir. Ortak bir kontrol yoluyla insanların kardeşliğinin uygulamalı bir şekilde algılanması demektir" (Wells, 2006, s.6).

Tüm yerel yönetimlerin üretim, işgücü ve "değer" tabloları Wells'in kurguladığı bu Dünya Devleti'nin kontrolü altında dengede tutulmaktadır. Wells'in deyimiyle " bir devletteki düzen, 'iş'in güvenle yaptırılmasını garanti altına almaya dayanır" (*A Modern Utopia*, s.49). Bu tablolarda gözlemlenen dengesizliklere anında müdahale edilerek, teknolojinin getirilerinden biri olan rahat nüfus hareketliliği ile denge yeniden yakalanır. Bu toplumda, eşitlik ve adalet kavramları açısından, Marks'ın idealindeki işleyiş gibi bir ahenk vardır. Ancak Wells bu kavramların kazanılmasının temel koşulu olarak "akıl, "düzen" ve "disiplin" kavramlarının ilke edinilmesi gerekliliğini vurgulamıştır.

Devlet kontrolüyle düzenlenen tüm bu ideal ekonomik sisteme rağmen, toplumda ekonomik durumu iyi olmayan bireyler mevcuttur, ancak bunlar devlet koruması altındadırlar. Uygun bir iş bulunması, bu süre içinde hayatını devam ettirecek ekonomik yardımın yapılması, giyinme ve beslenme gibi konular devletin sorumluluğundadır. Marks'ın eleştirdiği gibi, devlet sermaye sahibinin sermayesini koruma işlevi görmeden, tüm bireylerin ihtiyaçlarına eşit olarak müdahale edebilecek bir yapıda olmalıdır. Devletin başarısı insanların refah oranıyla ölçülecekken, insanların yoksulluğu ve suç eğilimi de devletin başarısızlığının bir göstergesi olacaktır. Wells'in bu devlet anlayışının, Marks'ın toplumun tümünün refahını eşit oranda, toplumun tümünün katılımıyla garantileyecek devlet anlayışıyla örtüştüğü söylenebilir.

Marks insan ilişkilerini düzenleyici nitelikteki yasalara karşı çıkmamaktadır. Wells'in toplumunda da korunacak bir sermaye birikimi olmadığı için maddi çıkarları korumaya yönelik yasalar yapma eğilimi bulunmayacaktır. Bu anlamda Wells'in Dünya Devleti'nde yasaların işleyişi Marks'ın da beklentisi doğrultusunda eşitlikçi bir işlev görecektir. Wells'in ütopyasına misafir olan Anlatıcı bireye göre, "suç ve kötü yaşamlar Devlet'in başarısızlığının ölçütüdür, tüm suçlar nihayetinde toplumun suçudur. Bu yüzden, Ütopya cinayet suçu işleyenleri dahi öldürmeyecektir" (*A Modern Utopia,* s.100).

Kapitalist toplumun düzensizlik ve adaletsizliğinin en acıverici sonuçlarından biri olan çocuk ölümleri de artık ütopyada çok nadir görülen bir olaydır. Bu da bir devletin gelişmişlik ve refah düzeyini gösteren en önemli ölçütlerden biridir. Wells'e göre artık akla ve bilime önem veren, tıbbi ve teknolojik gelişmelerin toplumun yararına kullanılacağı bir düzene ihtiyaç duyulmaktadır ve bunun en güzel örneğini de Wells, kurguladığı ütopyasında bilime ve bilim adamlarına sunduğu olanaklarla vermektedir.

Buna karşın, Wells sömürünün bir başka çarpıcı boyutunu da, kapitalist sistemde bilim insanlarının sermaye sahiplerince nasıl sömürüldüğünü, nasıl sisteme hizmet ettiklerini ifade ederek gözler önüne sermektedir. Makineleşme ve teknolojinin getirdiği bütün yenilikler kapitalist sistemde sadece sermayenin tek elde toplanmasını kolaylaştırma rolü üstlenmektedir. Entelektüel sınıf ve bilim insanları sermayeye hizmet etmektedir. Ancak Wells'in ütopyasında değişimi sağlayacak olan yeni bilim insanları, devrimin ardından da oturtulacak olan akılcı sistemle toplumun tümünün faydasına işler yapmaktadır. Kapitalist toplumdaki uyuyan bu entelektüel sınıfı Wells sert ifadelerle eleştirmektedir: "Budalalar araştırma yapar ve kurnazlar

onları sömürür, bizim dünyada bu sorunla başa çıkma yolumuz işte bu. Ne mutlu ki, bol miktarda doğuştan ekonomik iktidarsızımız ve yeterince dahiyâne budalamız var" (*A Modern Utopia, s.*42).

Marksist Görüş ve *A Modern Utopia* adlı eser karşılaştırıldığında, birbirleriyle örtüşmeyen fikirler ve kavramların olduğu da net bir biçimde anlaşılmaktadır. Sınıf ve eşitlik kavramı bu farklılıkların en göze çarpanıdır, çünkü Wells'in ideal toplumunda dört grup insan vardır: the Poietic, the Kinetic, the Dull, the Base. Wells'e göre, bu gruplar insanların sermaye durumlarına göre değil, ruhsal durumlarına ve zihinsel becerilerine göre belirlenmektedir; üstelik somut ve net bir ayrım değildir ve insanları sınıflara ayırmaz. Bu sadece düzenli bir sosyal yapının, yine düzen içinde işlev görmesi adına pratik bir yöntem olarak uygulanmaktadır.

Yalnız, yönetici sınıf ve sıradan insanlar kıyafetleriyle birbirlerinden rahatlıkla ayırt edilebilmektedir ve her ne kadar Wells bunu pratik ve akılcı yaşam tarzına bağlıyor da olsa, bu noktada kendisiyle büyük ölçüde çelişkiye düşmektedir. Örneğin Botanikçi karakterin sevdiği kadının ütopyalı ikizi karşılaştıkları anda "Alt Yönetim'e ait bir birey olduğunu gösteren kurdeleyi takmaktadır" (*A Modern Utopia, s.*247). Ancak ütopyasının evrimini tamamladığını iddia etmediğini düşünürsek, ilerde tüm bireylerin S*amurai'*lik mertebesine erişebileceği gerçeği söz konusudur. Bu tam anlamıyla eşitliği sağlamak yolunda bir süreç olarak değerlendirilebilir, ancak tam anlamıyla sınıf ayrımını reddeden Marks'ın görüşleriyle yine de bu noktada örtüşmez. Wells'e göre, "Sınıflandırma, zihinsel donanımın işleyişinde gerekli bir durumdur" (Wells, 1904, ss.379-393), yani Wells bu sınıflandırmayı akla uygun bir yöntem olduğu için uygulamaktadır.

J R Hammond'a göre, Wells'in gönüllü asiller tarafından yönetilen bir toplumu ideal düzen olarak sunuyor olması, "elitist"lik olmasa bile bir çeşit "kibirlilik" olarak değerlendirilebilir (Hammond, 1979, s.174). Bu noktada, Marks ve Wells'in beklentileri büyük ölçüde ters düşmektedir. Ancak gelişim, ilerleme ve evrim temalarını sürekli vurgulayan Wells, insanlar kendini geliştirdikçe, *Samurai*'nin sayısının giderek artmakta olduğunu belirtmektedir. Belki de bir gün herkes *Samurai*'ye dahil olacaktır. Belki o zaman Marks'ın hayalini kurduğu ütopyaya ulaşılmış olacaktır ve toplumun tüm bireyleri yönetimde söz sahibi olacaktır. Ancak bu haliyle Marks'ın ne evrim aşamalarıyla, ne de nihai komünist düzeniyle aynı doğrultuda değildir.

Wells'in bu gelişim odaklı toplumunun genelinde büyük ölçüde bir iyileşme ve gelişme kaydedilmesine rağmen toplumda kötü niyetli veya aptal insanlar da -az sayıda da olsa- var olabilecektir. Wells bunları yok etmenin evlilik yasaları ile sağlanabileceğini iddia etmiştir. Çocuk sahibi olmak isteyen kişilerin maddi ve manevi yeterliliklerini resmi olarak kanıtlamaları gerektiği için, istenmeyen doğumlar gerçekleşmemekte ve ideal olmayan bireylerin neslinin devamı da böylece engellenmektedir.

Topluma ve kendisine hiçbir faydası olmayan bu zayıf bireyler, bahsedilen yasalarla kendiliğinden azalacak ve toplumun iyileşmesi ve bireylerin eşitliği garanti altına alınmış olacaktır. Wells, insanlığın Darwin'in evrim teorisini bu anlamda yönlendirebileceğini göstermektedir. Bunu *A Modern Utopia*'da da açıkça belirtmiştir: "gelişim temelde mücadeleci seçim yasasına bağlıdır ve bundan kaçamayız… bir bilim medeniyeti ideali zayıfların doğumunu önlemektir. Doğanın acı cezasından kurtulmanın başka yolu yoktur" (*A Modern Utopia,* s.126).

Marks'ın ve Wells'in görüşlerinin örtüşmeyeceği ve eşitlik kavramını zedeleyebilecek noktalardan biri de bireye parayla elde edilebilecek rahatlık, dolayısıyla emek harcamadan yaşayabilme hakkı sunmasıdır. Eğer yeterince parası varsa, kişi, çalışmak zorunda değildir. Wells için bu, toplumsal yapıyı ve eşitlik dengelerini büyük ölçüde bozucu bir sorun teşkil etmemektedir, ancak Marks'ın paranın getirdiği imtiyaza olan şiddetli muhalefeti bu konuda Wells'le aynı fikirde olamayacağının kanıtı niteliğindedir. Marks'a göre bu, paranın işlevinin, Wells'in de ifade ettiği gibi, araç olmaktan öte, amaç haline gelebileceği zayıf noktalardan biridir.

Wells'e göre çalışmak zorunda olmayan bu insanlar toplumun entelektüel gelişimine en çok katkıyı sağlayacak insanlardır, hatta entelektüel gelişimin hız kazanması için toplumun böyle işsiz insanlara da ihtiyacı vardır. Wells kendini şöyle savunmaktadır: "bir grup insanın çalışmaması dünya adına iyi bir şeydir. İşin ahlaki bir zorunluluk olması ancak kölelerin ahlak anlayışına uyabilir. Kimse gereğinden fazla çalışmadığı sürece de, birilerinin çalışmaması sorun teşkil etmez" (*A Modern Utopia,* s.107). Ne var ki bu rahatlık parayla elde edilmiş ve garanti altına alınmış bir rahatlıktır ve bunun da eşitlik anlayışıyla ne kadar bağdaştığı tartışmaya açık bir noktadır. Üstelik bu, Marks'ın sözünü ettiği, başkalarının fiziksel emeği üzerinden, başkalarının omuzlarına yük olarak yaşamaya, yani sömürüye zemin hazırlar nitelikte bir zaaf olarak değerlendirilebilir.

"Devrim" konusu ise, farklılıklar noktasında incelenmesi gereken bir başka kavram olarak göze çarpmaktadır. Wells'in sistemi, yapılacak değişiklikler konusunda bireylerin görüşünü alma noktasında, Marks gibi toplumsal katılım ve ahenk göstergesi bir örnek veriyor gibi görünse de, elit yönetim tarzıyla aslında

Marks'la ciddi ölçüde ters düşmektedir. Wells devrimi getirecek olanın "düzen" olduğuna inanırken, Marks kapitalist "karmaşa"nın kendi sonunu yaratmakta olduğunu ileri sürmüştür. Wells düzenli bir organizasyonla ışığa aydın sınıfın ulaştıracağına inanmış ve "her şeyi üstlenebilecek, sağduyulu bir işçi sınıfı fikrinin bir hayal olduğunu" ileri sürmüşken (Wells, 2006, s.8); Marks bunun tam tersini düşünmüş ve devrimde ilk adımı işçi sınıfının atacağını, proletaryayı egemen sınıf durumuna getireceğini ve demokrasi savaşını kazanacağını ifade etmiştir (Marks, 2005, s.140).

Nasıl ki Marks işçi sınıfına birleşme çağrısında bulunuyorsa, Wells de romanında yeni bir aydın sınıf için organizasyon çağrısında bulunmaktadır:

> Eğer bir Ütopyamız olacaksa, tüm bu iflah olmaz bencil muhalifleri yıkıp geçebilmek için büyük ve sabit bir irade hareketimiz, net ve ortak bir hedefimiz olmalı. En kötü bencillikleri dahi sürükleyip götürecek genişlikte ve derinlikte bir şeye ihtiyaç var… Şu açık ki, bu Ütopya rastlantıyla veya anarşiyle meydana gelmez, ancak eşgüdümlü çabalar ve planlı bir toplumla gerçekleşir (*A Modern Utopia*, s.89).

İşçi sınıfının olumsuz yaşam koşulları sebebiyle böyle kapsamlı bir kudreti kendinde bulamamakta olduğunu iddia etmektedir. İşçi yaşam derdindedir, Wells onların kendilerini böyle bir düzeni hayal edebilecek entelektüel seviyede görmemektedir. Ütopya'nın ardından kapitalist sistem karmaşasına döndüklerinde Anlatıcı karakter de bunun farkına daha iyi varır: "Bu şoförün dalgın kulağına Ütopya'yı övmek ne yarar sağlardı?" (*A Modern Utopia,* s.255)

Wells'in militan otoritesinin başında elit yönetim sınıfı duracakken, Marks'ın devrim sonrası geçici otoritesinin başında işçi sınıfı olacaktır. Yalnız, Mead Earle'nin de ifade ettiği gibi, Wells'e göre, Dünya Devleti olma yolunda

gerçekleştirilecek gelişimsel devrimin esas sorunu, var olan politik kurumları esnetmek, kırmak, yok etmek, onların gücünü azaltmak, üstesinden gelmek ya da onlarla başa çıkmaktır (Earle, 1950, ss.181-208). Yani devrim Marks'ın savunduğu gibi ani değil, ustaca ve planlı gerçekleşecektir.

Diğer bir önemli farklılık da "özel mülkiyet" kavramıyla ortaya çıkmaktadır. Marks'a göre "özel mülkiyet" tümüyle kaldırılması gereken bir kavramken, Wells ütopyasında buna sadece belli sınırlar koymakla yetinmiştir. Yalnızca mirasla geçen mülkiyeti büyük ölçüde yasaklamaktadır ve bireylerin vergisini ödediği sürece mal sahibi olabileceği bir düzeni savunmuştur. Wells'in romanından çıkarılabilecek sonuca göre, bireysel özgürlükler gibi, mülkiyet hakkı özgürlüğü de, başkalarının özgürlüğünü kısıtladığı noktada kısıtlanmalıdır. İnsanın yaşamını makul koşullarda sürdürmesini sağlayacak derecede mülkiyet bu sınırı aşmamaktadır. Ancak, Wells'e göre, geniş topraklara sahip olup, bunu nesilden nesile taşıyıp, diğer insanların bu mülkleri kullanma ve yine bu mülklerin toplumun yararına başka amaçlarda kullanılabilmesini engellemek bu sınırı aşmaktadır. Bu yüzden romanında da bir bireyin toprak sahibi olabilmesindeki azami süreyi elli yıl olarak belirlemektedir.

Wells'in mülkiyet mevzusunda yine Marks ile ters düşebileceği başka bir nokta da kişinin çocuğunun eğitimi için para biriktirebilmesi ve ölümünden sonra dahi bu paranın çocuğun eğitimi ve gelişimini desteklemek için kullanılabilecek olmasıdır. Bu Dünya Devleti'nde, Wells'in deyimiyle, devlet, eğitimde fırsat eşitliğini garantilemektedir, ancak bu noktada, Ütopyalılara, eşitliğe gölge düşürücü bir bireysel hak sunmaktadır.

Ebeveynlerin çocuk üzerindeki bu koruyucu rolü, incelemeyi "aile" kavramına taşımaktadır. Bilindiği üzere, Marks, aile kavramını tamamıyla reddetmiş, ailenin de sömürünün hüküm sürdüğü toplumsal bir kurum olduğunu öne sürmüş ve toplumsal kalıpların öğretildiği bu kurumun, komünist toplumda varlığını sürdürmemesi gerektiğini dile getirmiştir:

> Bugünün ailesi, burjuva aile, hangi temele dayanıyor? Sermayeye, özel kazanca. Bu aile, tam gelişmiş biçimiyle, yalnızca burjuvazi arasında vardır… aile eğitimi yerine toplumsal eğitimi koymakla, ilişkilerin en kutsalını yok ettiğimizi söylüyorsunuz… Eğitime toplumun müdahalesini komünistler icat etmedi; yaptıkları şey, bu müdahalenin karakterini değiştirmeye ve eğitimi egemen sınıfın etkisinden kurtarmaya çalışmaktan ibarettir (Marks, 2005, ss.136,137).

Marks'a göre birey komünist düzende toplumun malı olacaktır. Burjuva toplumunun yarattığı dayatmacı toplumsal kurumlardan biri olan aile, birey üzerindeki etkisini kaybedecek ve birey, kendini, özgür toplumsal ilişkilerle şekillendirecektir. Yani çoktan şekillenmiş kalıpların içine doğmayacaktır. Çünkü kapitalist toplumda birey ekonomik, politik ve dini birçok kalıbın içine doğmakta ve kendini özgür kılabilmek için önce bu kalıpları reddetmesi, onlardan sıyrılması gerekmektedir ve bu bireyler de başta aile olmak üzere tüm toplumsal kurumlarca dışlanırlar. Fakat komünist düzende birey toplumsal etiketiyle değil, özgür benliğiyle doğacak ve varlığını sürdürecektir.

Wells ise aile kavramını toplumun sağlıklı gelişimi için gerekli bir olgu olarak görür. Ancak onun sunduğu aile tablosu da kapitalist toplumda var olan tek eşli ve kısıtlayıcı aile kavramından farklıdır. Toplumun geleceği olan çocukların gerekli yeterliliğe sahip ebeveylere sahip olması ve sağlıklı bir ortamda yetişmeleri

devletin bireye müdahale hakkı olduğu noktalar olarak öne çıkar. Bu şartların öncelikle sağlanması koşuluyla da çok eşlilik Wells tarafından desteklenmektedir (*A Modern Utopia, 146*). Wells, romanında aile kurumunun bireyin sağlıklı gelişimi için önemine değinmiş, anneliğe verdiği önemle de bunu büyük ölçüde vurgulamıştır. Hatta çocuklar belli bir olgunluğa gelene kadar boşanmaların ertelenmesi ve aile kurumunun dağıtılmaması Wells'in bu kurumun varlığının çocuk üzerindeki etkisine verdiği önemi açıkça göstermektedir.

> Çocuklar bireyler arası bir seçimin sonucudurlar; kural olarak da ancak samimi ve akraba bireylerle ilişkileri sonucu iyi yetişirler. Çocukların karakterlerini görmezden gelen toplu yetiştirme şekilleri, özgün ev yaşantısının sağladığı başarının zerresine dahi ulaşamamıştır (*A Modern Utopia,* s.139).

Bu anlamda, Wells, kadının emeğine ve enerjisine paha biçerek, sadece sanayi alanında değil en küçük toplumsal kurum olan aile içinde dahi emeğe maddi karşılık sunmuştur. Topluma faydalı bireyler yetiştirmek bir annenin karşılığında maddi kazanç sağladığı mesleği halini almıştır. Bu kadını hem erkek egemen toplumun sömürüsünden ve geleceğin olası olumsuz neticelerinden kurtarmış, hem de sağlıklı bir nesli toplum için garanti altına almıştır.

> Kadınlar teoride özgür olabilirler, ancak aynı miktar işten erkekler kadar değer üretememekten kaynaklı ekonomik dengesizlikten zarar gördükleri sürece uygulamada özgür olamayacaklardır. Yasal ve teknik eşitlikleri ciddiye alınmadığı sürece de bu aşağılık şüphe götürmez bir gerçek olarak varlığını sürdürecektir (*A Modern Utopia,* s.130).

Ancak bu eşitlikçi yaklaşımda dahi bazı eksiklikler vardır, sağlıklı çocuk sahibi bir kadın geleceğini garanti altına alırken, çocuk sahibi olmadan ayakları üstünde durmaya çalışan kadın yine de erkek karşısında aynı fırsatlara sahip değildir.

Bunu Wells kadının erkeğe kıyasla duygusal ve fiziksel zayıflıklarının doğal bir sonucu olarak görmektedir. Wells'e göre "ütopya da bile, kadının, en azından anne olana kadar, büyük olasılıkla erkeklerden daha fakir olacağı gerçeği" söz konusudur (*A Modern Utopia*, s.137).

Farklılıklar konusunda son olarak değinilmesi gereken bir başka konu ise "devlet"tir. Devletin birey üzerindeki denetiminin hangi ölçüde olacağı, bireyin özgürlük sınırlarına devletçe hangi noktalarda müdahale edileceği soruları ütopik eserlerde, yazarının bakış açısına bağlı olarak, farklı cevaplarıyla sunulmaktadır. Marks, kapitalist toplumdaki somut anlamıyla devleti ve politikayı reddetmektedir, ancak kendisinin bunu söylerken tam bir anarşizm yanlısı olduğunu söylemek de yanlış olacaktır. O, devlet kavramını tamamıyla reddetmemekte, yalnızca bireyi edilgen kılan ve sadece kontrol mekanizması olarak işlev gören devlet yapısını eleştirmekte ve reddetmektedir. Bu noktada Wells'in kurguladığı devlet yapısı, bireylerin eleştirisine açık bir modelmiş gibi gösterilmeye çalışılıyor olsa da, bireylerin her hareketini kontrol altında tutabilecek istihbarat yapısı ve teknolojik donanımıyla Marksist açıdan bakıldığında bireyin özgürlüğüne tehdit unsuru haline dönüşebilmektedir. Her ne kadar Wells, tüm bireylerin kimlik ve hareketlerini kontrol altında tutulmasıyla yine tüm bireylerin daha güvenli bir hayat süreceğini düşünüyor olsa da, bir "sınıf"ın elinde olan bu devlet mekanizmasının her türlü kontrolü elinde tutuyor olması, Marks'ın "tüm bireylerin eşit katılımı" odaklı yaklaşımına ters düşmektedir. En nihayetinde bu, birçok karşı-ütopyada da örneğini gördüğümüz, kontrolün belli bir sınıfın elinde olduğu bir yönetim şeklidir ve toplumun geleceği bu sınıfın iyi niyetine kalmıştır.

Wells düzen ve disiplin vurgusunu, yarattığı ütopik sistemin her noktasında vurgulamaktadır ve bunlardan biri de "devlet" konusudur. Entelektüel sınıfa bir nevi insanlığı düzene sokma çağrısında bulunmaktadır. Ona göre, tüm bireyler aynı zeka ve ahlaki seviyeye sahip olamayacağı için de birilerinin düzene sokulması, sonraki aşamada da kontrol altında tutulması gereklidir; çözüm demokraside değil, kontrol mekanizmasının iyi düzenlenmesindedir:

> Yirminci yüzyıla ait bizler, on sekizinci yüzyıldaki büyük-büyük-büyük babalarımızı tatmin eden, hafiften nahoş Rousseauism'i kabul etmeyeceğiz. Biz biliyoruz ki düzen ve adalet doğal yollarla gelmez-"sadece polis memurları yok olursa". Bu tür şeyler zavallı, hareketli, sıcak ve soğuk dünyamızın hiç görmediği kadar büyük ölçüde niyet ve irade gerektirir (*A Modern Utopia*, s.119).

Sonuç olarak, tüm bu incelemenin ardından, görülmektedir ki, Wells'in de Bellamy ve Morris gibi, Marks ile en büyük ortak noktası, ekonomik eşitsizlik temelinde meydana gelen adetsizlik ve karmaşadan duyduğu rahatsızlıktır. Ona göre, daha iyi bir dünya için öncelikli olarak akıl, bilim ve teknoloji kavramları çerçevesinde bu sorunun çözülmesi gerekmektedir. Bu temel üzerinden Wells tarafından öne sürülen çözümler bazı açılardan Marks'ın beklentileriyle örtüşse de, daha çok ters düştüğü noktalar dikkat çekmektedir. Bu bölümde de, konu her iki yönüyle ele alınmış ve örneklerle sunulmuştur.

SONUÇ

Ütopyalar, yazarın, toplumsal ve siyasi fikirlerini kurgusal bir çerçeve içinde okuyucuya sunduğu edebi bir yazım biçimidir. Ütopyalar genel olarak yazarların içinde bulundukları toplumsal ve siyasi koşullara karşı duydukları "hoşnutsuzluk" sonucu olarak ortaya çıkarlar. Bu eserlerde, yazar, içinde yaşadığı topluma, dünyaya ve insanların yaşam biçimini şekillendiren hukuki, ekonomik, siyasi ve dini birçok faktöre eleştirel bir bakış açısıyla bakmaktadır. Ütopik eserlerde, "hoşnutsuzluk" kavramı, hayal gücüyle birleşir ve yazarın görüşleri doğrultusunda ortaya çıkan eser ideal bir düzen olarak okuyucuya sunulur.

Bin sekizyüzlü yılların sonu ve bindokuzyüzlü yılların başında yayınlanan ve döneminde entelektüel çevrelerce büyük tartışma konusu olan *Looking Backward 2000-1887, News From Nowhere* ve *A Modern Utopia* adlı ütopik eserlerde de, üç farklı yazar, döneme dair hoşnutsuzlukları bakımından ortak görüşlere sahip olsalar da, yarattıkları ideal düzen bakımından birbirlerinden farklı görüşler sergilemişlerdir. Bu çalışmada da, Edward Bellamy'nin *Looking Backward 2000-1887,* William Morris'in *News From Nowhere* ve Herbert George Wells'in *A Modern Utopia* adlı romanları, hem kapitalist sistem analizi, hem de kurgulanan ideal düzen çerçevesinde Karl Marks'ın görüşleri ışığında incelenmişlerdir. Bu incelemede o dönemin tarihsel ve toplumsal koşulları da göz önünde bulundurulmuş ve bu koşullara da dayanarak, sunulan görüşlerin hangi noktalarda Marks'ınkilerle örtüştüğü, hangi noktalarda ters düştüğü açıklanmıştır.

Birinci bölümde, Edward Bellamy'nin *Looking Backward* 2000-1887 isimli romanı Mark'ın görüşleri çerçevesinde ele alınmıştır. Bu inceleme, "benzerlikler" ve

"farklılıklar" olmak üzere iki farklı kısımda değerlendirilmiştir. Birinci kısımda, roman özel mülkiyet, miras, sömürü, din, toplumsal evrim, sınıf ayrımı, komünist düzen ve kapitalist karmaşa, devlet, işgücü, sınıf sistemi ve eşitlik, bireysellik, aile kurumu ve gelişim kavramları çerçevesi içerisinde incelenmiş ve bu açılardan Marks'ın görüşleriyle örtüşen noktaları olduğu örneklerle saptanmıştır. İkinci kısımda, roman din, evrim, toplumsal sınıf ve milliyetçilik kavramları açısından incelenmiş ve bu açılardan Marksist Kuramla örtüşmeyen noktaları olduğu örneklerle ifade edilmiştir.

İkinci bölümde ise, William Morris'in *News From Nowhere* adlı romanı Marks'ın düşünceleri ışığında incelenmiştir. Bu inceleme de, yine "benzerlikler" ve "farklılıklar" olarak iki kısma ayrılmıştır. Birinci kısımda, medeniyet, teknoloji ve makineleşme, sömürü, yabancılaşma, sınıf ayrımı, köy ve kent, ücret, iş gücü, estetik, özel mülkiyet, devlet, eğitim, milliyetçilik ve toplumsal evrim kavramları incelenmiş ve bu kavramlar ışığında Marks ile ne bakımdan örtüştüğü örneklerle tespit edilmiştir. İkinci kısımda ise, aile kavramı ele alınmış ve hangi açılardan Marks ile ters düştüğü örneklemelerle anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde de, Herbert George Wells'in *A Modern Utopia* isimli romanı yine Mark'ın görüşleri çerçevesinde ele alınmıştır. Bu bölümdeki inceleme de, "benzerlikler" ve "farklılıklar" olarak iki ayrı kısımda değerlendirilmiştir. Birinci kısımda, toplumsal evrim kavramı ışığında kapitalist ve komünist birey, devrim, özel mülkiyet, aile, din ve devlet kavramları incelenmiş ve yazarın fikirlerinin bu kavramlar çerçevesinde kuramla nasıl örtüştüğü örneklerle açıklanmıştır. İkinci kısımda da, toplumsal sınıf ve eşitlik, devrim, özel mülkiyet, aile ve devlet

kavramları değerlendirilmiş ve kuramla ters düştüğü noktalar örneklerle belirtilmiştir.

Sanayi Devriminin ardından hızla değişen üretim ve tüketime dayalı ekonomik yapı, toplumsal yapıyı da büyük ölçüde değiştirmiş ve bireyi içinde bulunduğu toplumun öğelerine yabancılaştırmış, bireyselliğe itmiştir. Kapitalist sistemin sermayeye dayalı işleyişinin toplumsal sorunlara neden olduğu kritik bir dönemde yaşamış ve eser vermiş biri olarak Karl Marks da "bilimsel sosyalizm" olarak adlandırılan yaklaşımıyla kapitalist sistemi analiz etmiş; yalnızca neyin olmaması gerektiğini değil, ne yapılması gerektiğini veya kaçınılmaz olarak bu evrimsel süreçte geleceğin ne getireceğini de eserlerinde açıkça ifade etmiştir.

Birbirleriyle aynı dönemlerde eser vermiş her üç yazarın görüşleri de, Karl Mark'ın görüşleriyle bazı açılardan örtüşmüştür. Ancak her yazarın Marksizm ile örtüştüğü ve ters düştüğü kavramlar farklılık gösterir. Üç kitabın da kapitalist düzenin yarattığı karmaşaya karşı duyduğu hoşnutsuzluk yeni bir düzen kurgulama ihtiyacından anlaşılmaktadır. Tüm bu karmaşayı dayandırdıkları temel nokta ise bireyler arası ekonomik eşitsizliktir ve bu noktada, üçünün de Marks ile aynı görüşü savunduğu söylenebilir.

Her üç romanın da Marks'ın görüşleriyle örtüştüğü ana noktalar vardır. Üç yazar da, romanlarında kapitalist düzende iş gücünün adil oranda bölüştürülmediğinden ve üst sınıfın alt sınıfın emeğiyle geçinmekte olduğundan şikayetçidirler. Özel mülkiyete dayalı ekonomik sistem, bu sömürüyü, mümkün ve miras yoluyla da devamlı kılmakta, bir grup insan, gücünün üzerinde çalışırken bir grup insanın da çalışmadan lüks içinde yaşamasına olanak sağlamaktadır. Tüm bu

adaletsiz sistem içinde ise, devlet üst sınıfın haklarını koruyan taraflı bir kurumdur. Devlet kurumunun yanı sıra kapitalist düzende sömürüye açık hale gelen diğer iki kurum da din ve aile kurumlarıdır. Din, insanlara, ekonomik eşitsizlikten doğan kederlerinden dolayı, *other world* (öbür dünya) vaadiyle metanet çağrısı yaparken; aile de, burjuva sisteminin bir ürünü olarak, burjuva değerlerinin nesilden nesile aktarıldığı bir kurum olarak işlev görür. Ayrıca üç yazarın bir diğer ortak görüşü de, romanlarında okuyucuya sunulan "umut" öğesinden de anlaşılacağı gibi, bu karmaşanın bir şekilde, bir gün sonlandırılabileceği; eşitlik ve kardeşliğe dayalı bir sistemin yerleştirilebileceğidir.

Edward Bellamy, romanında, özellikle sanayinin devlet eliyle kontrolü üzerinde durmuş, eşitliğin ve düzenin sağlanması adına üretim, ekonomi ve iş gücünün düzgün bir organizasyonla idare edilmesi gerektiğini savunmuştur. William Morris ise, toplumun kendisini idare etmek adına hiçbir üst yapıya ihtiyacı olmadığını ve doğanın bir parçası olarak, onun üstüne sanal güçler yaratmadan, dayatmasız, basit bir toplumsal yapının oturtulması gerektiğini savunmuştur. Herbert George Wells ise, adil bir dünya yaratmak adına akıl, bilim, düzen ve disiplin kavramları üzerinde durmuş, bu düzeni sağlamak ve korumak adına da zeki, entelektüel ve iyi niyetli bir aydın sınıfa ihtiyaç olduğunu ileri sürmüştür. Bu noktalarda, her üç yazarın da, tezin diğer bölümlerinde de ayrıntılı olarak incelendiği üzere, komünist düzeni işçi sınıfının devrimine bağlayan ve toplumun kontrolünün üstünde olduğu sürece hiçbir toplumsal kurumu kabul etmeyen Marks'la uyuştukları kadar ters düştükleri noktalar da mevcuttur.

Bellamy' nin, Marksist görüşle ters düştüğü noktalardan biri, devrimin barışçıl yollardan gerçekleştirileceği, bir diğeri ise vatanseverlik kavramının bu

toplumda henüz yok olmamış olduğu, hatta düzenli iş gücünün dahi bu kavramın itici gücüyle sağlandığı tespitidir. Din konusunda ise, insanların evine kadar giren vaazlar, dinin halen insanların fikirlerini şekillendirmede bir araç olarak kullanılmakta olduğunun bir kanıtı niteliğindedir. Varlığını sürdüren bir diğer önemli kurum ise aile kurumudur ve aile içi rollerin de çok fazla değişmediği tespit edilen bir başka farklılıktır.

Morris'in ise, romanında Marks'ın görüşlerine genellikle sadık kaldığı görülmüştür. Yine de bazı kavramların tamamen varlığının son bulmadığı gerçeği de kısmen farklılık olarak değerlendirilebilecek noktalardır. Örneğin, romanda aile kurumu, resmi niteliğini yitirmekle birlikte, iki farklı cinsi birbirine bağlayan manevi bir kurum olarak varlığını sürdürmektedir.

Wells ise, romanında Marks'ın görüşleriyle sık sık ters düşmüştür. Öncelikle, Marks'ın tersine devrimin aydın sınıf tarafından gerçekleştirileceğini umut eden Wells, devletin kontrolünün belli bir sınıfa ait oluşuyla da bu farklılığını gözler önüne sermektedir. Wells, özel mülkiyeti tamamıyla kaldırmamış olmasıyla da, Marks ile ciddi ölçüde ters düşer. Aynı zamanda, romanda, ekonomik kökenli olmasa da, sınıf ayrımının mevcut olması ve aile kavramının varlığını sürdürmesi Marks ile ters düşülen diğer noktalardır. Devlet ise Wells'in romanında tüm otoritesi, kontrolü, teknolojisi ve gücüyle daha sağlam bir şekilde ayakta durmaktadır. Bu devleti, kapitalist düzendeki kavramın çağrışımlarından uzaklaştıran tek şey, iyi niyetli ve akıllı insanlar tarafından yönetiliyor olmasıdır. Din kavramı ise, Wells tarafından, romanda, Marks'ın görüşlerine tamamıyla zıt bir şekilde, insan maneviyatının ayrılmaz bir parçası şeklinde sunulmuştur.

Sonuç olarak, içinde yaşadığı toplum ve çağa duyarlı her yazarın, eserlerinde bir şekilde çevresinden etkilendiği söylenebilir. Yirminci yüzyıla girerken de yazarları etkileyen en önemli olgular tüm teknolojik gelişmelere rağmen dinmeyen insanî acılar ve ekonomik eşitsizliklerdir. Ütopya edebiyatı da, varlığını, bu kederler içinde insanlığa ışık tutmak ve umut vaat etmek adına ideal düzenler kurgulamış yazarların eserlerine borçludur. Bu eserler de muhakkak ki içinde bulunulan siyasi, ekonomik ve toplumsal koşullar bağlamında değerlendirilebileceği gibi, Karl Marks gibi önemli düşünür ve bilim adamlarının görüşleri ışığında da incelenmeye değer eserlerdir. Bu eserler, yalnızca içinde bulundukları çağı yansıtmakla kalmamış, aynı zamanda geleceğe de ayna tutmaya çalışmışlardır.

TEZ ÖZETİ

"*Looking Backward 2000-1887*, *News From Nowhere* ve *A Modern Utopia* Adlı Eserler Üzerine Marksist Bir Eleştiri" adlı bu çalışmada adı geçen romanlar Marksist Görüş bağlamında incelenmiştir. Her üç bölümde de romanların kuramla bağdaştığı ve ters düştüğü noktalar birbirinden ayrı kısımlarda değerlendirilmiştir.

Birinci bölümde Edward Bellamy'nin *Looking Backward 2000-1887* (1888) isimli romanı Marksizm çerçevesinde ele alınmıştır. Kuram incelemesi "benzerlikler" ve "farklılıklar" olmak üzere iki farklı kısımda değerlendirilmiştir. Birinci kısımda, roman özel mülkiyet, miras, sömürü, din, toplumsal evrim, sınıf ayrımı, komünist düzen ve kapitalist karmaşa, devlet, işgücü, sınıf sistemi ve eşitlik, bireysellik, aile kurumu ve gelişim kavramları çerçevesi içerisinde incelenmiş ve bu açılardan Marksist Kuramla örtüşen noktaları olduğu örneklerle saptanmıştır. İkinci kısımda, roman din, evrim, toplumsal sınıf, milliyetçilik ve aile kavramları açısından incelenmiş ve bu açılardan Marksist Kuramla örtüşmeyen noktaları olduğu örneklerle ifade edilmiştir.

İkinci bölümde ise William Morris'in *News From Nowhere* (1890) adlı romanı Marksizm ışığında incelenmiştir. Bu inceleme de, yine "benzerlikler" ve "farklılıklar" olarak iki kısıma ayrılmıştır. Birinci kısımda, medeniyet, teknoloji ve makineleşme, sömürü, yabancılaşma, sınıf ayrımı, köy ve kent, ücret, iş gücü, estetik, özel mülkiyet, devlet, eğitim, milliyetçilik ve evrim-devrim kavramları incelenmiş ve bu kavramlar ışığında Marksist Görüşle ne bakımdan örtüştüğü örneklerle tespit edilmiştir. İkinci kısımda ise, din, aile ve evlilik kavramları ele alınmış ve hangi açılardan kurama ters düştüğü örneklemelerle anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde de, Herbert George Wells'in *A Modern Utopia* (1905) isimli romanı yine Marksizm çerçevesinde ele alınmıştır. Bu bölümdeki inceleme de, "benzerlikler" ve "farklılıklar" olarak iki ayrı kısımda değerlendirilmiştir. Birinci kısımda, toplumsal evrim kavramı ışığında kapitalist ve komünist birey, devrim, özel mülkiyet, aile, din ve devlet kavramları incelenmiş ve yazarın fikirlerinin bu kavramlar çerçevesinde kuramla nasıl örtüştüğü örneklerle açıklanmıştır. İkinci kısımda da, toplumsal sınıf ve eşitlik, devrim, özel mülkiyet, aile ve devlet kavramları değerlendirilmiş ve kuramla ters düştüğü noktalar örneklerle belirtilmiştir.

Her üç bölümde de saptamalar öncelikle yazarın biyografisi, günlükleri, denemeleri ve romanın kendisi olmak üzere birincil kaynakların ışığında yapılmıştır. Ayrıca Karl Marks'ın eserleri de görüşlerini net bir şekilde yansıtmak adına birincil kaynak olarak değerlendirilmiş ve alıntılanmıştır. İkincil kaynak olabilecek farklı eleştirmenlerin görüşleri de eklenmiştir. Her üç yazarın da içinde yaşamış olduğu tarihsel ve ekonomik koşullar da değerlendirilmiş, bu koşullardan hareketle eserlerinde yansıttıkları kapitalist koşullar ve kurgulanan ideal düzen Marksist Görüş ışığında değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmenin sonucunda da, üç yazarın görüşlerinin de, kuramla birçok açıdan örtüştüğü gibi, birçok açıdan da ters düştüğü sonucuna varılmıştır.

ABSTRACT

This dissertation, entitled "A study of Marxist Criticism in *Looking Backward 2000-1887, News From Nowhere* and *A Modern Utopia*" investigates the the novels in the light of Marxism. In all three chapters, the points which have similarities to and differences from the theory are studied in seperate parts.

In Chapter One, Edward Bellamy's *Looking Backward 2000-1887* (1888) is investigated in the light of Marxism. This chapter is divided into two parts as "similarities" and "differences". In the first part, it is argued that the novel has similarities with the theory in accordance with the concepts such as private property, inheritance, exploitation, religion, class system and equality, individualism, family and progress. In the second part, it is also argued that the novel has differences from the theory in terms of the concepts such as religion, evolution, class, nationalism and family.

In Chapter Two, William Morris's *News From Nowhere* (1890) is also studied within the context of Marxism. This chapter is also divided into two parts as "similarities" and "differences". In the first part, it is suggested that the novel has similarities with the theory in terms of the concepts such as civilisation, technology and mechanization, exploitation, alienation, class distinction, city and country, wage, labour, aesthetics, private property, state, education, nationalism and evolution-revolution. And in the second part, it is suggested that the novel has differences from the theory in terms of the concepts such as religion, family and marriage.

In Chapter Three, Herbert George Wells's *A Modern Utopia* (1905) is investigated in the light of Marxism. In this chapter, there are also two parts as

“similarities” and “differences”. In the first part, it is argued that the novel has similarities with the theory in accordance with the concepts such as capitalist and communist individual within the context of social evolution, capitalist symbol, revolution, private property, family, religion and state. In the second part, it is argued that the novel also has differences from the theory in the light of the concepts such as social class and equality, revolution, private property, family and state.

In each chapter, conclusions are drawn after consultation of primary sources such as the novels themselves and the biographies, articles and diaries of the writers. In addition, the works of Karl Marks are also consulted and quoted as primary sources in order to enlighten his ideas in the dissertation. The ideas of different critics are also added as secondary sources. The authors’ contemporary society with its historical and economic conditions is also taken into consideration while analyzing, and under these conditions the capitalist system and the fictionalized ideal order they reflected are studied within the context of Marxism. As a conclusion of this study, it was concluded that the ideas of these three writers have not only a lot in common with Marksism, they also have lots of difference.

KAYNAKÇA

Addis, Laird, 1966, "Freedom and the Marxist Philosophy of History", *Philosophy of Science*, Volume: 33, No: 1/2, ss.101-117

Adeney, Walter & H G Wells, 1917, "Mr H G Wells's Modern Religion",*The Biblical World*, Volume:50, No:4,ss.220-226

Argın, Şükrü, (2003), *Nostalji ile Ütopya Arasında*, İstanbul: Birikim Yayınları

Auerbach, Jonathan, 1994, "The Nation Organized: Utopian Impotence in Edward Bellamy's Looking Backward", *American Literary History*, Volume:6, No:1, ss.24-47

Bellamy, Edward, (1951), *Looking Backward 2000-1887*, New York: Random House

_____, 1889, "How I Came to Write Looking Backward", *The Nationalist*, Volume:4, ss.194-195

_____,1890, "Looking Backward Again", *North American Review*, Volume:150, No:3, ss.351-363

_____, 1892, "Progress of Nationalism in the United States", North American Review, Volume:154, No:6, ss. 742-752

_____, 1955, "The Religion of Solidarity", *Selected Writings on Religion and Society*, Ed. Joseph Schiffman, New York: Liberal Arts, ss. 3-27

Bourgin, Georges & Pierre Rimbert, (1964), *Sosyalizm*, Çev. Yaşar Gürbüz, İstanbul:Remzi Kitabevi

Brinton, Crane, 1965, "Utopia and Democracy", *Daedalus*, Volume:94, No:2, ss.348-366

Cohen, G. A., (1995), *Self-ownership, Freedom, and Equality*, New York: Cambridge University Press

Coupland, Philip, 2000, "H G Wells's Liberal Fascism", *Journal of Contemporary History*, Volume:35, No:4, ss.541-558

Çıvgın, İzzet & Remzi Yardımcı, (2007), *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Deschamps, A, (1977), *Marksizm: Tahlil ve Tenkid*, Çev. Suut Kemal Yetkin, İstanbul: Remzi Kitabevi

Earle, E. Mead, 1950, "H. G. Wells, British Patriot in Search of a World State", *World Politics*, Vol: 2, No: 2, ss.181-208

Filler, Louis, 1949, "Edward Bellamy and the Spiritual Unrest", *American Journal of Economics and Sociology,* Volume:8, No:3, ss.239-249

Franklin, John Hope, 1938, "Edward Bellamy and the Nationalist Movement", *The New England Quarterly,* Volume:11, No:4, ss.739-772

Frye, Northrop, 1965, "Varieties of Literary Utopias", *Daedalus*, Vol: 94, No: 2, ss.323-347

Glover, Willis, "Religious Orientatins of H G Wells: ACase Study in Scientific Humanism", *The Harvard Theological Review*, Volume:65, No:1, ss.117-135

Gutek, Gerald, 1964, "An Analysis of Formal Education in Edward Bellamy's Looking Backward", *History of Education Quarterly*, Volume:4, No:4, ss.251-263

Hamilton, Richard F., (2000), *Marxism, Revisionism, and Leninism: Explication, Assessment, and Commentary*, Westport: Praeger Publishers

Hammond, J. R., (1979), *An H. G. Wells Companion*, London: the Macmillan Press

_____, (1988), *H. G. Wells and the Modern Novel*, Hong Kong: the Macmillan Press

Hassler, Donald & Clyde Wilcox, (1996), *Political Science Fiction*, South Carolina:University of South Carolina Press

Holzman, Michael, 1984, "Anarchism and Utopia: William Morris's News From Nowhere", *ELH*, Vol: 51, No: 3, ss. 589-603

Horowitz, Irving Louis, 1989, "Socialist Utopias and Scientific Socialists: Primary Fanaticisms and Secondary Contradictions", *Sociological Forum*, Volume:4, No:1, ss.107-113

Huberman, Leo, (2008), *Sosyalizmin Alfabesi*, Çev. Hasan İlhan, Ankara: Alter Yayıncılık

Huntington, John, (1991), *Critical Essays on H. G.Wells*, Boston: G. K. Hall & Co.

_____, (1982), *The Logic of Fantasy: H G Wells and Science Fiction*, New York: Columbia University Press

Hyndman, H. M. & William Morris, (1884), *A Summary of the Principles of Socialism*, London: The Modern Press

Kateb, George, 1965, "Utopia and Good Life", *Daedalus*, Volume:94, No:2, ss.454-473

Kemp, Peter, (1996), *H. G. Wells and the Culminating Ape*, London: Macmillan Press Ltd

King, Andrew, 1993, "William Morris and News From Nowhere: A Vision for Our Time by Stephen Coleman, Paddy O'Sullivan", *Journal of Design History*, Vol:6, No:1, ss.62-65

Lefebvre, Henri, (2007), *Bilimsel Sosyalist Dünya Görüşü Marksizm*, İstanbul: Yordam Kitap Basın ve Yayın

_____, (1995), *Marx'ın Sosyolojisi*, İstanbul, Gökkuşağı Basın Yayın

Levi, Albert William, 1945, "Edward Bellamy: Utopian", *Ethics*, Volume:55, No:2, ss.131-144

Liberman, Michael, 1986, "Major Textual Changes in William Morris's News from Nowhere", *Nineteenth-Century Literature*, Vol: 41, No: 3, ss.349-356

Lloyd, Trevor, 1977, "The Politics of William Morris's "News From Nowhere"", *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, Vol: 9, No:3, ss.273-287

Madison, Charles, 1942, "Edward Bellamy, Social Dreamer", *The New England Quarterly*, Volume:15, No:3, ss. 444-466

Manuel, Frank E.,1965, "Toward a Psychological History of Utopias", *Daedalus*, Volume:94, No:2, ss.293-322

Marks, Karl, 1969, "Thesis on Feuerbach", *Marx/Engels Selected Works*, Volume:1, ss. 13-15

_____, (1972), *Critique of the Gotha Programme*, Peking: Foreign Languages Press

_____, (1977), *Critique of Hegel's Philosophy of Right*, New York: Cambridge University Press

Marks, Karl, (1976), *Fransa'da Sınıf Savaşımları 1848-1850*, Çev. Sevim Belli, Ankara: Sol Yayınları

Marks, Karl & Friedrich Engels, (2005), *Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri*, Çev. Muzaffer Erdost, Ankara: Sol Yayınları

Meisner, Maurice, (1982), *Marxism, Maoism and Utopianism*, Wisconsin: The University of Wisconsin Press

Meyerson, Martin, 1961, "Utopian Traditions and the Planning of Cities", *Daedalus*, Volume: 90, No: 1, ss.180-193

Miliband, Ralph, (1977), *Marxism and Politics*, Oxford: Oxford University Press

Moch, Jules, (1964), *Sosyalizme Giriş*, İstanbul: Devrimci Yayınlar Kooperatifi

Morgan, Wayne, 1982, "American Socialism", *The Business History Review*, Volume:56, No:4, ss.577-584

Morris, William, 1884, "Order and Anarchy", *Justice*, ss.2-3

_____, 1884, "The Dull Level of Life", *Justice*, ss.1-2

_____, 1889, "Looking Backward", *The Commonweal*, ss. 287-290

_____, (1941), *News From Nowhere*, New York: Thomas Nelson & Sons Ltd.

Murray, Brian, (1990), *H. G. Wells*, New York: The Continuum Publishing

Nordahl, Richard, 1987, "A Critique of the "Orthodox" View", *Canadian Journal of Political Science*, Volume: 20, No: 4, ss.755-783

Norton, M. B. & Katzman, D. M. (Eds.), (1994), *A People and A Nation A History of the United States* (Vol.2), Boston: Houghton Mifflin Company

Orwell, George, 1941, "Wells, Hitler, and the World State", *The Collected Essays, Journalism and Letters of George Orwell*, ss. 139-145

Priestly, J. B., 1925, "H G Wells", *The English Journal*, Volume:14, No:2, ss.89-97

Russell, Bertrand, (1965), *Sosyalizm*, Çev. Murat Belge, İstanbul: DE Yayınevi

Sadler, Elizabeth, 1944, "One Book's Influence Edward Bellamy's Looking Backward", *The New England Quarterly*, Volume:17, No:4, ss.530-555

Sargent, L. Tower, 1982, "Authority & Utopia: Utopianism in Political Thought", *Polity*, Volume: 14, No: 4, ss.565-584

Schiffman, Joseph, 1953, "Edward Bellamy's Religious Thought", *PMLA*, Volume:68, No:4, ss.716-732

Sibley, Mulford, 1940, "Apology for Utopia: II: Utopia and Politics", *The Journal of Politics*, Volume:2, No:2, ss.165-188

_____, 1973, "Utopian Thought and Technology", *American Journal of Political Science*, Volume:17, No:2, ss.255-281

Thompson, Warren, 1945, "Edward Bellamy-Reformer", *The Scientific Monthly*, Volume:60, No:6, ss.477-478

Toth, Csaba, 1993, "Utopianism as Americanism", *American Quarterly*, Volume:45, No:4, ss.649-658

Tsunami, Keiiçi & Kosuke Maruo (Eds.), (2008), *Kapital Manga*, Tokyo: East Press

Tumber, Catherine, 1999, "Edward Bellamy, the Erosion f Public Life, and the Gnostic Revival", *American Literary History*, Volume:11, No:4, ss.610-641

Ulam, Adam, 1965, "Socialism and Utopia", *Daedalus*, Volume: 94, No:2, ss.382-400

Walicki, Andrzej, (1995), *Marxism and the Leap to the Kingdom of Freedom*, California: Stanford University Press

Watkins, Evan, 1976, "Raymond Williams and Marxist Criticism", *boundary 2*, Volume:4, No:3, ss.933-946

Wells, Herbert George, 1904, "Scepticism of the Instrument", *Mind*, Volume:13, No:51, ss.379-393

_____, 1931, "Introductory Remarks", *Economica*, No:31, ss.1-4

_____, 1937, "Today's Distress and Horrors Basically Intellectual:Wells", *The Science News-Letter*, Volume:32, No:81, s.229

_____, (1940), *A Modern Utopia*, London: W. Collıns Sons & Co. Ltd.

_____, (1992), *The Time Machine*, New York: Tor Books

_____, (1995), *The Critical Response to H. G. Wells*, Ed. William J. Scheick, London: Greenwood Press

_____, (2006), *The New World Order*, New York: Hesperides Press

West, Anthony, (1976), *H. G. Wells*, Ed. Bernard Bergonzi, New Jersey: A Spectrum Book

The William Morris Internet Archive, Art and Socialism by William Morris, Temmuz 2010, http://www.marxists.org/archive/morris/works/1884/as/as.htm

The William Morris Internet Archive, Useful Work versus Useless Toil, Temmuz 2010, http://www.marxists.org/archive/morris/works/1884/useful.htm